

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

ΧΡΟΝΟΣ Δ'
ΔΙΠΛΟ ΤΕΥΧΟΣ 13-14
ΑΝΟΙΞΗ-ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ '87
ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Τετραδιο για τα γραμματα και τις τεχνες

ΤΡΕΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΙΣΠΑΝΙΚΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΦΩΝΕΣ

ΕΠΑΥΛΕΙΣ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΙΝΗΣ ΕΞΟΧΗΣ

ΓΙΟΧΑΝΕΣ ΙΡΜΕΣΧΕΡ • ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ • ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΑΡΑΣ

Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ ΦΡΙΚΤΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ «ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΗΣ ΖΑΚΥΘΟΣ»

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΗ ΚΑΡΑΒΟΥΖΗ

Heineken
καμιά σχέση με τις άλλες

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΙΘ. ΤΕΥΧΟΥΣ 13-14
ΔΙΠΛΟ ΤΕΥΧΟΣ
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 350

ΖΑΚΥΝΘΟΣ
ΑΝΟΙΞΗ-ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ '87
(Απρίλιος-Σεπτέμβριος '87)

ΠΡΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ		
ΕΝ ΠΛΩ		2
ΤΡΙΒΟΛΟΙ		2
ΣΧΟΛΙΑ	ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ: Το σύμπτωμα	3
	ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ: «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Δήμου	4
	Ζακινθίων» Διαπιστώσεις και προοπτικές	
	ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ: Προς Μάρτζυ έκτη επιστολή	6
ΣΥΖΗΤΗΣΗ	«Κάθε επαρχία είναι μια φριχτή μικρογραφία της Αθήνας»	8
	συζήτηση του ΝΙΚΟΥ ΓΙΑΛΟΥΡΗ με το ΔΙΟΝΥΣΗ	
	ΒΙΤΣΟ	10
ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΤΡΕΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΙΣΠΑΝΙΚΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΦΩΝΕΣ	
	(μετάφραση-επιμέλεια: ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ)	14
	CARMEN CONDE της Ισπανικής Ακαδημίας	
	(βιογραφικά)	14
	CARMEN CONDE: Γύρω από την ποίηση	15
	CARMEN CONDE: Φιλιατρό (αποσπάσματα)	16-17
	CLARA JANES (βιογραφικά)	18
	CLARA JANES: Η ποιητική μου	19
	CLARA JANES: Ποιήματα (αποσπάσματα από έργα της)	20-24
	BLANCA ANDREU (Βιογραφικά)	25
	BLANCA ANDREU: Πέντε Ποιήματα	26-29
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ/ΠΕΖΟ	ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΑΡΑΣ: Φόβοι θανάτου και μεταθανάτια	
	ρεζιλίκια	30
ΜΕΛΕΤΕΣ	ROBERT SARGINT: Νεοκλασικές επαύλεις της Ζακύν-	
	δου	33-48
	(πρόλογος: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ)	
	ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ: Για μια νέα έκδοση της «Γυναί-	
	κας της Ζάκυθος» του Διονυσίου Σολωμού	49
	ΓΙΟΧΑΝΕΣ ΙΡΜΣΧΕΡ: Λήμνος, το νησί των Φιλο-	
	στράτων	58
ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΤΑΚΗΣ ΜΑΥΡΩΤΑΣ: Ο Σαράντης Καραβούζης και η	
	Ψυχογραφία των αντικειμένων	54
ΥΠ ΑΤΜΟΝ		62
ΨΑΧΝΟΝΤΑΣ ΓΙΑ		
ΜΟΥΣΙΚΗ	(επιμέλεια: ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ)	64
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	παρουσιάζουν: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ, ΣΠΥΡΟΣ	
	ΚΑΡΥΔΑΚΗΣ, ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ, ΜΑΡΙΟΣ	
	ΣΤΡΑΝΗΣ	67
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΡΙΤΟΥ		
ΤΟΜΟΥ	(τεύχη 9-12) (επιμέλεια: ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ)	73

περιπλους

Τετράδιο για τα γραμματα και τις τεχνες

Έδρα: Ζάκυνθος, Διον. Στεφάνου 11 (29100) τηλ. 28446
Γραφείο Αθήνας: Ασκληπιού 37. (176 74) τηλ. 9416668

Ιδιοκτήτης - Εκδότης - Διευθυντής: Διονύσης Ζαχ. Βίτσος
Αρχισυντάκτης: Διονύσης Φλεμιστόμος **Σύμβουλος Έκδοσης:** Τάσος Καπερνάρος
Συντακτική Επιτροπή: Σπύρος Καββαδίας, Νίκος Λούντζης
Γραμματεία: Γιολάνδα Δάλκα
Υπεύθυνος Συνδρομών: Δημήτρης Αβούρης
Λογιστήριο: Μίνα Δάλκα
Συνεργάτες στην έκδοση: Γιάννης Αγγελάτος, Κώστας Αποστολίδης, Σπύρος Καρυδάκης, Νίκος Λυκούρης, Διονύσης Σέρρας, Αργυρώ Φουρναράκη
Νομικός Σύμβουλος: Κώστας Βαρδακασιάνης
Φωτοστοιχειοθεσία: ΒΙΒΛΙΟΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ Συν. Π.Ε., ΦΕΙΔΙΟΥ 18 τηλ. 3607596
ΔΙΑΝΟΜΗ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: Σάκης Μαραθιάς, Ζαλόγγου 1, Αθήνα, τηλ. 3620889
Ανθούλα Παλουκτσά, Λασσάνη 9, Θεσσαλονίκη, τηλ. 237463
ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ - ΠΑΓΚΟΙ - ΕΠΑΡΧΙΑ: Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου
Εξώφυλλο: ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΚΑΡΑΒΟΥΖΗΣ

Προς Αναγνώστης

Μπαίνουμε λοιπόν στον τέταρτο χρόνο της ζωής μας με το τεύχος αυτό. Δεν ξέρουμε πώς οι αναγνώστες μας αποτιμούν την κοινωνική εισφορά μας, ούτε τι πρόσημο της βάζουν, συν ή πλην. Άλλωστε η αποτίμηση της δουλειάς όλων μας είναι και θέμα χρόνου.

Φαίνεται όμως ότι για ένα πράγμα θα πρέπει να είμαστε σίγουροι. Επειδή μας το λένε πολλοί και συχνά. Ότι ο «Περίπλους» είναι ένα περιοδικό με επιθετική στάση στα πολιτιστικά της Χώρας μας, χωρίς παράλληλα να έχει κάνει την επίθεση σκοπό της ζωής του.

Ομολογούμε ότι αυτό ήταν μέσα στους αρχικούς στόχους μας. Γιατί;
— Επειδή όλοι μας θαρνώμασμε με την άμβλυνση του αισθήματος κοινωνικής ευθύνης.

— Επειδή η μοιρολατρία μας φτάνει για πολλά δεινά μας.

— Επειδή η ανοχή μας ξεπερνά συχνά τα φυσιολογικά όρια.

— Επειδή ο πολιτισμός, είτε σαν γνώση, είτε σαν γυχαγωγία, καθορίζει την καθημερινότητα.

Και πώς να το κάνουμε, για το επίπεδο της μικρής και πεπερασμένης ζωής μας πρόκειται...

Τώρα, αν μερικοί ενοχλούνται, τόσο το καλύτερο. Φαίνεται ότι οι βολές μας και περιεχόμενο έχουν και στους αποδέκτες τους φτάνουν.

Ο εκδότης

ΕΝ ΠΛΩ

■ Τρεις Σύγχρονες Ισπανίδες ποιήτριες παρουσιάζουμε στο τεύχος μας αυτό. Την επιμέλεια και τις μεταφράσεις έχει κάνει ο **ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ**. Είναι η ακαδημαϊκός **Carmen Conde**, η **Clara Janes** και η **Blanca Andreu**. Τρεις ποιήτριες, τρεις διαφορετικές γενιές της ισπανικής λογοτεχνίας.

■ Ο **ROBERT SARGINT**, ζακυνθινός που ζει στην Ιταλία μετά το 1953, αγγλικής καταγωγής παρουσιάζει νεοκλασικές επαύσεις της **Ζακύνθου**, που πια δεν υπάρχουν —ας όγυτε ο **Εγκέλαδος** που πάντα τιμά τη Ζακύνθο με την προτίμησή του— ξεκαθαρίζοντας έτσι μερικά από τα αμφιλεγόμενα ζητήματα της **τοπικής Αρχιτεκτονικής**.

■ Ο **ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ** μιλά με το **Διονύση Βίτσο** για χίλια δυο πράγματα της **πολιτιστικής μας ζωής**.

■ Ο Καθηγητής **ΓΙΟΧΑΝΕΣ ΙΡΜΣΧΕΡ** στέλνει από τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γερμανίας μια συνεργασία για τους **ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΥΣ** και το νησί τους, τη Λήμνο.

■ Ο **ΤΑΚΗΣ ΜΑΥΡΩΤΑΣ** παρουσιάζει τον ζωγράφο **ΣΑΡΑΝΤΗ ΚΑΡΑΒΟΥΖΗ**, πίνακας του οποίου κοσμή και το **εξώφυλλό μας**.

■ Στις Λογοτεχνικές σελίδες μας ο **ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΑΡΑΣ** με ένα του **διήγημα**.

■ Ο **ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ** συνεχίζει τον **προβληματισμό** για την «**ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΘΟΣ**» και την έκδοσή της που ξεκίνησε σε προηγούμενο τεύχος μας.

■ Στις σελίδες των σχολίων ο **ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ**, ο **ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ**, ο **ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ** και όπως πάντα οι **ΤΡΙΒΟΛΟΙ**.

■ Δίσκος παρουσιάζει ο **ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ** και ο **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ**, ο **ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΥΔΑΚΗΣ**, ο **ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ** και ο **ΜΑΡΙΟΣ ΣΤΡΑΝΗΣ**.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια εσωτερικού: 2.000 (φιλική: 3.000)

Ετήσια ΝΠΔΔ - Οργανισμών: 5.000

Ετήσια εξωτερικού: 3.000

Οι συνδρομές θα πρέπει να στέλνονται στη διεύθυνση:

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ, Ασκληπιοῦ 37, 176 74 Καλλιθέα

—Με ταχυδρομική επιταγή

—Με τραπεζική εντολή προς το κατάστημα της Εθνικής Τράπεζας Κλαυδμῶνος (654)

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 350

τριβόλοι

επιμέλεια: ΔΙΟΝ. ΒΙΤΣΟΣ

της λογοτεχνίας

Με νομαρχιακή απόφαση πληρώθηκε η θέση στην Επιτροπή Ιστορικού Αρχείου Ζακύνθου, που κενώθηκε μετά το θάνατο του Διονύση Μυλωνά. Για τις «ανάγκες του ρόλου» το καινούριο μέλος αναγορεύτηκε σε «λογοτέχνη». Καίτοι περιοδικό λογοτεχνικό, δε γνωρίζουμε το λογοτεχνικό έργο του ανδρός. Για να το λέει όμως η Νομάρχης έτσι θα είναι. Άλλωστε στην Ελλάδα δεν είσαι μόνο ό,τι δηλώσεις, μα και ό,τι επισήμως δηλώσεις.

της ανωμαλίας

Τώρα που το ξανασκέπτομαι μπορεί ο κ. Γιάννης Χρυσικόπουλος να είναι και λογοτέχνης. Δεν είναι αριστούργημα άξιο θαυμασμού και επιβράβευσης από μια σοσιαλιστική κυβέρνηση το παρακάτω κείμενο που υπέγραφε στα 1973; «Αν επιθυμώμεν ν' ανατεθεί η πρώτη προεδρική θητεία εις τον αρχηγόν της Επανάστασης της 21ης Απριλίου κ. Γεώργιον Παπαδόπουλον με συνεργάτην του τον Στρατηγόν Οδυσσέα Αγγελήν, εις τρόπον ώστε οι δυο αυτοί ισχυροί άνδρες ν' αποτελέσουν την εγγύτην της ομαλής μεταπολιτεύσεως και της πρέμου εισόδου της χώρας μας εις τον νέον κοινοβουλευτικόν βίον της, διασφαλίζοντες με το κύρος και την δύναμιν της προσωπικότητάς των, την νεόκοπον Δημοκρατίαν από τους μυρίους κινδύνους που την περιβάλλουν κατά τα πρώτα της βήματα και ιδία μετά από μίαν τρικυμιώδη και παρατεταμένην πολιτικήν ανωμαλίαν διάρκειας 25 ολοκληρών ετών...».

Αυτό κι αν είναι ανωμαλία: να σε λένε ανώμαλο και να λες κι ευχαριστώ!

της ιστορίας

Όπως είδατε παραπάνω, το κείμενο εμπεριέχει και ιστορική ανάλυση. Άξιος λοιπόν ο χαρακτηρισμός του υπογράφοντος σαν «ιστορικού ερευνητή» με νεότερη διαταγή της κ. Νομάρχης, όταν ξέσπασε σκάνδαλο και γέλιο πολύ από το «λογοτέχνης» της πρώτης.

Γιατί δεν τον πήρε;

Κρίμα που η κ. Έφη Μπτόση, αναχωρώντας από τη Νομαρχία Ζακύνθου, δεν πήρε μαζί της τον «λογοτέχνη» και «ιστορικό ερευνητή» που μας αποκάλυψε. Έτσι θα έκανε στο νησί μας το μεγαλύτερο καλό που θα μπορούσε και οι Ζακυνθινοί θα την θυμόνταν για πολύ καιρό. Άσε που θα της φαινόταν και χρήσιμος στη νέα της περιφέρεια, μια κι εκεί αφού θα ερευνούσε, όπως αυτός ξέρει, νέο υλικό, θα της μετέφερε τις πληροφορίες του.

Βέβαια, λογοτεχνία και ιστορικές έρευνες στη Ζακύνθο θα... έμεναν πίσω με την αναχώρησή του τόσο, όσο... πάνε μπροστά με την εδώ παρουσία του! Αλλά εμείς τοίλάχιστο θα μέναμε ικανοποιημένοι με τη σκέψη πως μια τέτοια «χρυσή» και «Ι.Χ.» περίπτωση θα συνέχιζε να ερευνά και να σκαλίζει με ηδονή ιστορική τα άγνωστα Σερρα[ϊκά] αρχεία!

ΚΩΣΤΑΣ ΚΩΤΟΥΛΑΣ

Το σύμπτωμα...

Είχα διαβάσει ένα διήγημα κάποτε. Πριν από πάρα πολλά χρόνια. Θυμάμαι ελάχιστα απ' αυτό — ούτε καν το συγγραφέα του. Ίσως ήταν του Βρεττάκου· δεν είμαι σίγουρος. Μιλούσε για τον κεντρικό δρόμο ενός χωριού. Κάθε Κυριακή απόγευμα, όταν ο καιρός ήταν καλός, οι πεζούλες του δεξιά και αριστερά γέμιζαν με άντρες και γυναίκες. Με σταυρωμένα χέρια, αμίλητοι, κάθονταν και περίμεναν το δύμα. Από πάνω ως κάτω, σ' όλο το μήκος του, κάθονταν και περίμεναν. Αυτός που θα τον διάβαινε, γινότανε το δύμα. Με το που εμφανιζόταν αρχίζανε τα σχόλια. Ένας υίθυρος στην αρχή, που σιγά-σιγά μεταλλασσόταν σε βουητό, καθώς πλήθαιναν και τα μάτια που τον παρακολουθούσαν. Από στόμα σε στόμα, από αυτί σε αυτί, με λόγια, με νοήματα, με χειρονομίες, όλα όσα, αληθινά ή γευτικά, είχαν ποτέ ακουστεί γι' αυτόν. Ανελέπτοι, αβασάνιστοι, δηλητηριώδεις, τον πετροβολούσαν με τους υιθύρους τους. Φίδια τα λόγια τους και τριклоπαδιές οι ανάδες τους έκαναν το δρόμο δύσβατο, απροσπέλαστο. Ναρκωπέδιο, λοιπόν, το πέρασμα, με αυτούς όρνεα αρπαχτικά στις δυο του πλευρές, έμενε πάντα αδιάβατο τις Κυριακές. Κανένας ο τολμηρός που θα το άντεχε, θα το αγηπούσε. Ούτε καν ο αναμάρτητος.

Αυτό το δρόμο του χωριού και το απάνθρωπο καρτέρι του μου φέρνουν στο νου κάποια δημοσιεύματα και κάποιες σπύλες, που εδώ και κάμποσο καιρό φωλιάζουν σε σπύλες εφημερίδων. Με γράγυμο αδιάφορο, δίδεν χαριτωμένο και τσαχπίνικο, εξακοντίζουν το φαρμάκι τους. Στόχος τους η ιδιωτική ζωή των άλλων. Όσο πιο ξένοι προς αυτούς τόσο το καλύτερο. Οι δαγκωματιές και τα βόλια αδιάκριτα. Και σε δίκαιους και σε άδικους. Ο γνωστός, ο προβεβλημένος, είναι φυσικά το πιο κατάλληλο θήραμα για να παγιδευτεί. Ο κάτοικος της συνοικίας, ίδιος με χιλιάδες άλλους, άγευστος και άοσμος γι' αυτούς, αφήνεται απέξω. Η έρμη η ζωούλα του και ποιον να ενδιαφέρει; Ούτε σίγουρα τη γειτονιά του! Ό,τι λοιπόν για χρόνια αποτελούσε το κουβεντολόι των αργόσχολων, το αλατοπίπερο των ξινισμένων νυχτόβιων, την καραμέλα των αγλύκαντων, τον οργανισμό των ανικανοποίητων, σήμερα, στους καιρούς μας, βρήκε στέγη, και διατυμπανισμένη επίσημα μάλιστα, και στάζει τη χολή του ανεξέλεγκτα, αρρωστημένα.

Οι καταβολές του συμπτώματος παλιές, χάνονται μέσα στα χρόνια. Όποιοι λίγο, έστω, θυμούνται από την Ιστορία του γυμνασίου, σίγουρα κάτι θα ξέρουν από τους περίφημους «συκοφάντες» της αρχαίας Αθήνας. Τελευταίος απόγονός τους, πριν βγούνε στη σκηνή οι σημερινές κυρίες της δημοσιογραφίας, κρατούσε επάξια το πόστο τους ο ανωνυμογράφος. Καλυμμένος πίσω από το α-πρόσωπο και με μόνα του όπλα το χαρτί και το μελάνι έβρισκε εύκολα λαγούμια και υπόγειες σήραγγες, προκειμένου να υπονομεύσει οικογένειες, να ραγίσει αισθήματα, να απογυμνώσει ευτυχίες, να αποδώσει σε άλλους απωθημένες και διαστρεβλωμένες ορέξεις. Ελεύθερος βυσοδομούσε, νικητής πάντα. Μια και ποτέ η τιμωρία η ανδρώπινη δεν

των αρχείων

Προφανώς το περιοδικό δεν θα ήθελε ν' αμφισβητήσει τις αρχειονομικές δυνατότητες του διορισμένου. Πώς θα μπορούσε άλλωστε, αφού μέχρι και τα σχολιαταρούδια ξέρουν ότι και ιδιωτικό αρχείο κατέχει και τόσες εκδόσεις ιστορικού υλικού έχει επιμεληθεί (όπως για παράδειγμα εκείνη της Συνάντησης Μεσαιωνικού & Λαϊκού Θεάτρου, όπου υπήρχαν εκθέματα σαν τα σκίτσα του Κ. Πορφύρη για το λαϊκό θέατρο ή η σπάνια συλλογή από θεατρικά βιβλία και σημειώσεις του θεατρολόγου κ. Βάλτερ Πούχνερ) και ποτέ δεν ακούστηκε ούτε ένα παρατράγουδο.

Της σάτιρας

Αυτά, αγαπητοί μη Ζακυνθινοί φίλοι, συμβαίνουν αυτό τον καιρό στο έρμο το Τζάντε. Έχει χιούμορ η Νομαρχία σας, θα μου πείτε. Σύμφωνα! Να δείτε όμως τι χιούμορ έχουν και οι Ζακυνθινοί. Μέχρι και σαπρικό ποίημα κυκλοφόρησαν για την περίπτωση. Κρίμα που ο «περί Τύπου» νόμος δε μας αφήνει να το δημοσιεύσουμε...

μπορούσε να τον φτάσει — και πού να τον πετύχει άλλωστε, δεν είναι μόνο οι ήρωες που περπατούν στα σκοτεινά — έρμαιο του πάθους και της αναληψίας του, ζούσε και βασιλεύε, δράκος λαομιστος, ίδιος με τους δράκους των μύθων και των παραμυθιών, τρεφόμενος με τα δεινά που έσπερνε το ταραγμένο του μυαλό.

Σήμερα, όμως, έχουν τα πράγματα αλλάξει. Η ανώνυμη επιστολογραφία ανήκει πια στο παρελθόν! Όπως η ελνοσοσία και η φυματίωση έπαγαν να δερρίζουν ζωές και άλλες αρρώστιες, σύγχρονες πια, στάθηκαν πιο απειλητικές στο πόδι τους, έτσι κι αυτή ξεπεράστηκε. Σήμερα απέκτησε βήμα, όνομα, κοινό, συγκατοίκους, μιμητές, πληροφοριοδότες. Και με το αζημίωτο. Για να πληροφορηθείς «τη σήμερον ημέρα» τα παθήματα και τα κρεβατώματα, πληρώνεις. Μέσα στην πληροφόρηση αβασάνιστα ενδρόνισαν την κακεντρέχεια, την κατασπίλωση, τον εμπαιγμό. Φύλλων παζάρι άγριο, αδυσώπητο. Στην πάγκα του μικροπωλητή απλωμένα τα πάντα και η ζωή των άλλων στα κρεμαστάρια, με τις χαρές και τις λύπες τους, ειδικά τις τελευταίες. Όσο πιο γαργαλιστική, πιο σκανδαλοθηρική η έκθεση, τόσο το καλύτερο. Ένα σκοπευτήριο στημένο έξω από πόρτες, μαγαζιά, επιχειρήσεις και βάλλει ανενόχλητα με το έτσι θέλω. Ό,τι πίστευες πως σου ανήκει και σε αφορά, λες και δεν είναι δικό σου πια, λες και ανήκει στα αδέσποτα, ξεσκεπάζεται και ξεσκίζεται, για να ριχτεί βορά σε θηρία που μόνο με τέτοια ξεσκίδια τρέφονται, συνουσιάζονται, πολλαπλασιάζονται. Και κάθε φορά στο βάθος η μπακαλίστικη φωνή να μετράει και να υπολογίζει: «Πόσα φύλλα πουλήσαμε σήμερα;».

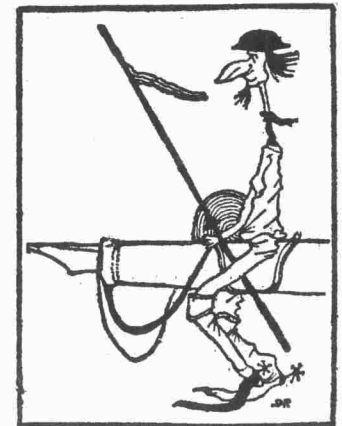
Δεν είναι περίεργο, φυσικά, που οι αναγνώστες αρέσκονται σε τέτοιου είδους όζοντα δημοσιεύματα. Ανέκαθεν το αυτί ήταν στραμμένο, με βουλιμία σχεδόν, σε ακούσματα που αφορούσαν λεπτομέρειες και μυθεύματα ιδιωτικής ζωής. Καλοδεχούμενος ο χτύπος της καμπάνας, αρκεί αυτός να μην είναι για πράγματα δικά μας. Εμείς και η ζωούλα μας να 'μαστε καλά, που λέει κι ο λαός, και πέρα όσο θέλεις θρόντα. Άτρωτοι και προφυλαγμένοι το διασκεδάζουμε και από πάνω. Αλλού όμως είναι το περίεργο. Δίπλα σ' αυτό υπάρχουν οι συγκάτοικοι. Κοιτόμενοι μάλιστα για αρετή και τόλμη, άγριοι και αδέκαστοι, μαστιγωτές και παντεπόπτες δείχνουν πως απεχθάνονται τα μιανά και τα τρισάδλια του νεοέλληνα και με γραφή, που πολλές φορές αγγίζει στα «ουαί», κατακεραυνώνουν ο,τιδήποτε, κατά τη γνώμη τους, σαθρό ζει και ευδοκίμει πάνω στον έρμο τούτου τόπου! Όλοι αυτοί, ανενόχλητοι και ουδέτεροι, εξακολουθούν να υπογράφουν τα αποστολικά τους κείμενα, γειτονιά με ό,τι κατηγορούν και ελεεινολογούν. Λες και δεν συμβαίνει τίποτα. Δεν είδαμε ούτε έναν να παίρνει τα μπογαλάκια του και να φεύγει προς τον καθαρό αέρα. Ούτε έναν. Έτσι για τα μάτια. Σε κανενός τη μύτη η μυρωδιά δεν έφτασε, για να δούμε ως πού φτάνει το «ως εδώ και μη παρέκει». Όχι μόνο τη δόξα, αλλά και τα πλούτη κανείς ποτέ δεν μίσωσε, και ας το λένε τα χαρτιά αλλέως πως.

Περί ΦΟΡΟΥΜ

(Φόρουμ) (ή Φόρο) τοπικών προβλημάτων θέλει τοπική συνάδελδος το «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Δήμου Ζακυνθίων», που οργανώθηκε με τη συνεργασία του «Περίπλου». Ίσως να μην έχει και άδικο. Κάτω όμως από τις σημερινές συνθήκες, σαν να μου φαίνεται ότι υποστηρίζει ότι θα μπορούσε να είναι «Ο κώλος μας ξεβράκωτος κι η σκούφια μας φτόρα» για να προσφύγω στην αρωγή της τοπικής λαϊκής σοφίας (και αδυροστομίας).

Σεμνά-σεμνά

Ασφαλώς το γεγονός ότι δεν είναι κάποιος μάγειρας δε του στερεί το δικαίωμα να κατακρίνει ένα φαί. Μήπως όμως η συνάδελφος θα μπορούσε να μας υποδείξει που θα μπορούσαμε να βρούμε μελέτες και μελετητές των τοπικών μας προβλημάτων; Να λείγουν τα πιπέρι σου, να δω τα μαγερά σου», λέει πάλι η τοπική λαϊκή σοφία, σεμνά-σεμνά αυτή τη φορά.

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΙΤΣΟΣ

«Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Δήμου Ζακυνθίων»
διαπιστώσεις και προοπτικές

Δεν είναι πια καινούριο ότι η Ζάκυνθος λειτουργεί νοητικά, οικονομικά, κοινωνικά, αισθητικά και αισθησιακά με τη μέθοδο των δύο ταχυτήτων. Βέβαια, ο όρος περί δύο ταχυτήτων χρησιμοποιείται τον τελευταίο καιρό σε άλλη περίπτωση, μα μου φαίνεται ότι κι εδώ η χρήση του δεν πέφτει έξω. Πώς αλλιώς θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μια Ζάκυνθος που, για τρεις-τέσσερις καλοκαιριάτικους μήνες, λειτουργεί με πλήρη ένταση σε όλους τους τομείς της δραστηριότητάς της, ενώ το χειμώνα πέφτει σε πλήρη νάρκη; Γιατί μη μου πείτε ότι δεν είναι νάρκη η εντατική χειμερινή επίδοση στη χαρτοπαιξία, το κουτσομπολιό και τα βίντεο. Είναι και μάλιστα εκείνο το προχωρημένο στάδιο της που λέγεται αποχαύνωση.

Τι το παράξενο, θα 'λεγε κάποιος. Όλη η τουριστική επαρχία μας έτσι κινείται πλέον. Σύμφωνα, αφού φτάσαμε το αφύσικο να μην το θεωρούμε παράξενο. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι λίγες μόνο δεκαετίες πριν η Ζάκυνθος αποτελούσε την εξαίρεση με τις επιδόσεις της σε όλους τους τομείς. Άρα εδώ έχουμε σημαντικότερη επιδείνωση του επιπέδου ζωής της. «Πάλι τα ίδια θα μας πεις;», θα διερωτηθείτε δικαίως. «Πάλι θα μας μιλήσεις για τα περασμένα μεγαλεία;». Ε, λοιπόν, αφού αντέχετε και διαβάσετε αυτό το περιοδικό, θα πρέπει να ξέρετε ότι είναι από τους λίγους που πιστεύουν ότι οι πολιτιστικές ρίζες δεν αφανίζονται έτσι εύκολα. Έστω κι αν ταφούν κάτω από τα μπάζα του σεισμού. Έστω κι αν σφραγιστούν από τους συμπαγείς όγκους του μπετόν των τουριστικών εγκαταστάσεων. Γι' αυτό και η έκδοση αυτού του περιοδικού, γι' αυτό και η γενικότερη δραστηριότητά του. Τώρα, για το πώς και το πόσο θα βλαστήσουν ξανά αυτές οι ρίζες, ας μιλήσουμε μια άλλη φορά. Όχι πάλι βέβαια με υποθέσεις (και ασφαλώς όχι κάτω από το κράτος της ρομαντικής όσο και σωβινιστικής συγκίνησης) ότι τα μεγαλεία θα ξαναγεννηθούν εκ της τέφρας των, όπως ακριβώς ήταν πριν. Πάντως τα τελευταία χρόνια, όλο και κάποια βλαστάρια ξανάνθισαν. Δημοιογγοί αξιώσεων έχουν από καιρό αρχίσει να κάνουν δειλά-δειλά την εμφάνισή τους. Και, επιτρέψτε μας να περιαιτολογήσουμε, η δαλπωρή του περιοδικού έχει ευνοήσει και έχει επιταχύνει την ανάπτυξή τους.

Με βάση αυτή την αισιόδοξη άποψή μας, θελήσαμε να σπάσουμε τη μονοτονία του χειμώνα και να δημιουργήσουμε μια ζωντανή πνευματική κίνηση αξιώσεων. Την είπαμε «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο».

Μέχρι τώρα έχει λειτουργήσει «πειραματικά», ας πούμε, τους τρεις τελευταίους μήνες της άνοιξης. Αν και ο χρόνος λειτουργίας είναι ακόμη λίγος, εν τούτοις κάποιες πρώτες διαπιστώσεις θα μπορούσαν να διατυπωθούν. Ιδίως όταν ο χρόνος προετοιμασίας του «Ελεύθερου Πανεπιστημίου» δεν είναι και ευκαταφρόνητος.

Πρώτον, το «Ε.Π.» δε θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς την κάλυψη κάποιου φορέα. Προηγούμενη κρούση μας στη Νομαρχία Ζακύνθου έγινε σε ώτα μη ακουόντων. Σε αντίθεση, η δημοτική αρχή του Δήμου Ζακυνθίων, που προήλθε από τις τελευταίες εκλογές, στάθηκε στον αντίποδα της Νομαρχίας. Μας είπε: «Προχωρείστε, δουλέψτε κι εμείς σας παρέχουμε όποια κάλυψη χρειάζεται». Όπως κι έγινε. Με δεδομένο ότι το περιοδικό είναι μεν ακομμάτιστο, αλλά πάντως όχι του κομματικού κλίματος της πλειοψηφίας στο Δήμο, μια πρώτη διαπίστωση που θα πρέπει να γίνει είναι η εξής: Η νέα δημοτική αρχή έχει αντιληφθεί τη σύγχρονη αποστολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που δεν είναι μόνο η καλή λειτουργία κάποιων υπηρεσιών που εξυπηρετούν τους δημότες, αλλά συγχρόνως ο πόλος έλξης της δημιουργικής διάθεσης των δημοτών. Και ότι το δημιουργικό έργο μιας δημοκρατικής δητείας θα κριθεί από το βαθμό που, κατά τη διάρκειά της, πρόβλεψε αυτή η διάθεση να αναδειχθεί και να μείνει σαν έργο από το καιροδομητικό, να μείνει σαν παράδοση.

Ασφαλώς η ανάθεση έγινε μετά μια εκτίμηση από το Δήμο της προηγούμενης δουλειάς μας, μα και συγχρόνως ξέροντας ότι τα λάθη είναι μέσα στο πρόγραμμα. Αυτός όμως είναι ο μοναδικός τρόπος για να πάνε τα πράγματα λίγο πιο μπροστά. Όλα τ' άλλα, τα μικροκομματικά ή και οι μεμυμοιρίες του «τι», του «πώς» και του «να δούμε» είναι συντηρητική αντιμετώπιση των πραγμάτων και των ευθυνών, έστω κι αν προέρχονται από παρατάξεις που τις λένε «προοδευτικές».

Δεύτερον, επιδίωξή μας είναι να δημιουργηθεί στη Ζάκυνθο ένας χώρος ενημέρωσης και συζήτησης.

Όπου ο κάθε ακροατής θα έχει λόγο και κρίση για όσα λέγει ο κάθε ομιλητής. Ασφαλώς και ξέρουμε ότι στο «Ε.Π.» κανένα πρόβλημα της κοινωνίας, της επιστήμης ή της τέχνης δεν είναι δυνατόν να λυθεί. Ακόμη, ότι αυτή η διοργάνωση δεν μπορεί να αποτελέσει χώρο αντιπαραθέσεων, που βρίσκονται πέρα από τα πλαίσια της απλής έκφρασης απόψεων. Τα θέματα, από την άλλη μεριά, θα πρέπει να είναι ζωντανά, να ενδιαφέρουν και επί πλέον να ανακινούνται ώστε να καλύπτουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό ακροατών. Τέλος, να μην έχει το χαρακτήρα του κλαμπ των ειδικών που πρέπει να «εκλαϊκεύουν» στον «απλό λαό». Όλα τα θέματα, όταν έχουν τη σωστή ανάπτυξη, μπορούν να ειπωθούν απλά και κατανοητά.

Τρίτον, επίκεντρο της θεματολογίας θα πρέπει να είναι ο επανησιακός χώρος, χωρίς αυτό να είναι και αποκλειστικό. Εδώ φάνηκε ένα σοβαρό πρόβλημα. Όπως ήταν φυσικό, αφού ουδέποτε προϋπήρξε παρόμοια ή ανάλογη κίνηση, υπογύφιοι ομιλητές με δυνατότητα να δίνουν θέματα που απασχολούν σήμερα αυτό το γεωγραφικό και πολιτιστικό χώρο δεν βρέθηκαν. Ξεκινήσαμε λοιπόν με εισηγήσεις που αναφέρονται σε ό,τι πολιτιστικά προηγήθηκε στον επανησιακό χώρο και για την ώρα σταθήκαμε στην Επτανησιακή Αρχιτεκτονική και την Επτανησιακή Λογοτεχνία, κάτω όμως από τη σύγχρονη επιστημονική ματιά.

Τέταρτον, η συζήτηση που αναπτύχθηκε ήταν εκτεταμένη και υψηλού επιπέδου. Χαρακτηριστικό ότι κάθε εισήγηση είχε το δικό της ποσοστό κοινού, που αποτελείται από τους επαγγελματικά ασχολούμενους με το θέμα της. Κύριο συμπέρασμα ότι η τάση για τοποθέτηση συγχρόνων θεμάτων είναι έντονη. Πάντως, όσον αφορά στην προσέλευση του κοινού, φάνηκε να έχει σημασία και το αν ο ομιλητής είναι διακεκριμένος γενικότερα ή όχι.

Πέμπτον, με βάση αυτή τη μικρή πείρα, εκείνα που θα πρέπει να γίνουν από δω και πέρα είναι τα εξής:

- α) Να γίνει μια ομαδοποίηση των εισηγήσεων με βάση το θέμα τους, έτσι ώστε να αναπτύσσονται διαφορετικές πτυχές του ίδιου θέματος.
- β) Να υπάρχει οργάνωση στον τρόπο διεξαγωγής της συζήτησης, γιατί διαφορετικά η συζήτηση ή δε γίνεται καθόλου ή χαλαρώνει.
- γ) Να συγκεντρωνθούν προτάσεις από δημότες για το περιεχόμενο, τους ομιλητές, τον τρόπο διεξαγωγής των εργασιών, κλπ. Αυτό ασφαλώς είναι κάτι που μπορεί ν' αρχίσει αμέσως, αφού τόσο ο Δήμος όσο και το περιοδικό μας είναι γνωστό ότι είναι ανοικτοί σε κάθε νέα πρόταση.
- δ) Οι εισηγήσεις να εκδοθούν, προκειμένου να είναι προσιτές και έξω από το νησί και σε όσους δεν κατόρθωσαν να παρακολουθήσουν και σαν επιστημονικό υλικό.

Ασφαλώς και θα συμφωνήσετε ότι το κύριο συμπέρασμα από το «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Δήμου Ζακυνθίων με τη συνεργασία του περιοδικού "Περίπλους"», έτσι ονομάσαμε — συμβατικά βέβαια — όλη αυτή τη διοργάνωση, αφού δεν είναι δυνατόν ένα πραγματικό πανεπιστήμιο να υποκατασταθεί μ' αυτό τον τρόπο, έδειξε κυρίως ένα πράγμα: Ότι στην ουσιαστική δουλειά που έχει σχέση με τον πολιτισμό — και μάλιστα με συμμετοχή φορέων και ατόμων πέρα από τα επίσημα κρατικά πλαίσια κυρίαρχο ρόλο δεν τον παίζουν οι δαπάνες.

Τα εκατομμύρια των πολιτιστικών φεστιβάλ της μιας βδομάδας και των ανεκδιήγητων συμφερωτών είναι λεφτά πραγματικά πεταμένα, αφού για ένα χρόνο «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο» απαιτούνται μόλις 400.000 δραχμές!

Ελγίνεια όνειρα

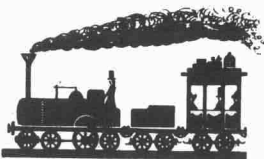
Από συνέντευξη της 89χρονης σπουδαίας αρχαιολόγου Σέμνης Καρούζου στον Στάθη Τσαγκαρουσιάνο: «Βρίσκετε σοβαρό το αίτημα της επιστροφής των Ελγινείων; «Όνειρο θερινής νυκτός: Μήπως είναι μόνο αυτά; Εδώ είναι του κόσμου τα πράγματα... Και να τα πάρουμε, πού να ταβάλουμε —εδώ που τα λέμε...» Θερινής νυκτός λοιπόν και το τελευταίο όνειρο του Homo Socialisticus;

από ζήλεια

Συνέντευξης συνέχεια: «Αν φεύγαμε από το μουσείο, ο Μαρινάτος, από ζήλεια στο έργο που γινότανε, θα έφερνε οδοκαθαριστές. Απαίσιος άνθρωπος, από την Κεφαλονιά... Στη χούντα με κατήγγειλε ότι είμαι κομμουνίστρια και ταξιδεύω για να διαβάλω το κράτος και μου είχαν απαγορεύσει την έξοδο επί δύο χρόνια». Παντού λοιπόν τα πάντα. Αν και ο Μαρινάτος ήταν αρχαιολόγος και όχι ιστορικός ερευνητής, πολύ δε περισσότερο καθόλου λογοτέχνης.

για κλάματα

Μόνο κλάματα θα μπορούσε να προκαλέσει η 14η Πανελλήνια Εικαστική Έκθεση στο κτίριο του ΟΛΠ. Αν η επιλογή των καλλιτεχνών έγινε με αξιοκρατικά κριτήρια, θα πρέπει να κλαίμε στην εικαστική μας μοίρα. Αν όχι, τη μοίρα της Δημοκρατίας μας.

ΕΝ ΑΙΓΑΙΩ ΠΕΛΑΓΕΙ**Προς Μάρτζυ έκτη επιστολή****του Νίκου Γιαλούρη**

Αγαπητή μου και πολυπόθητη αδελφή,

Χαίρε και πάλιν χαίρε. Εύχομαι η παρούσα να σε εύρει ευτυχία και έτοιμη να ανάψεις ένα κερί στην Παναγία, κι ως είναι και Αμερικάνα. Σαν το μπόι σου και με πολλές κορδέλες. Γιατί, αδελφή μου, η χάρη της μας έσωσε από το στόμα του Τούρκου και των μαυραγοριτών που ξυπνήσανε και θυμηθήκανε τις παλιές τους δόξες. Θα τ' ακούσατε από τα ραδιά σας και τις τηλεόρασες. Βούκινο γινήκαμε, αδελφή μου, σ' όσους ξένους τύχανε εδώ.

Πού να σου τα λέω. Είχαμε μια βεγγέρα κουμ-καν στις κυρα-Λένιας που ήρθε από το Βέλγιο και κάνει πως δεν ξέρει ελληνικά. Τι ουϊσκάκια, τι κοκτέλια, τι ξηροί καρποί. Και «Δυναστεία», τελευταία επεισόδια. Και νάσου ο αδελφός της — τον θυμάσαι τον πορνόγερο το Γερμανόφιλο — και φωνάζει: «Πόλεμος! Μας έκαμε ο λωλός ο Παπαντρέας. Πάει να φέρει τους Βουλγάρους». Το σώσε, αδελφή μου, έγινε στη στιγμή. Πάνε και τα κέρδη της κυρα-Τασίας, να και κάτι κρυμμένα χαρτιά κάτω απ' το τραπέζι, χυμένα ουϊσικια. «Τρέξτε ν' αγοράσετε φαγιά», λέει ο γεροπόρνος και τραβάει κατ' ευθείαν στο σουπερμάρκετ του γιου του. Κλειστό ήτανε τέτοια ώρα. Μα εκείνος, μαθημένος απ' το 41, ανοίγει την πίσω πόρτα τη μικρή και αρχίζει τό ξεπούλημα.

Μέσα στο μεγάλο κακό, ορμά και η Λουκία, η χοντρή, με το μυζιάρικο της στο καρότσι. Έγδυσε το μαγαζί, «Γιατί», λέει, «δεν ξέρεις, καλέ, τι γίνεται. Να χάσουμε και τις ανέσεις μας; Ντροπής πράματα!». Αρχινάει, λοιπόν, και δώσει ουϊσικια Μπαλαντάν, δώσει κριτσίνια, πιτσίνια, πακοτίνια (έχετε τέτοια εσείς;), τυριά ολλανδικά, βουτύρατα, κονσέρβες ανανά και λουκάνικα για κοκτέλια. Πενήντα μπέμπυ-λινα πήρε για το μυζιάρικο, γιατί, λέει, σαν φοβηθεί κατουρεί όλη τη μέρα και όλη τη νύχτα. Μισό ράφι σαμπουάν και λακ εκατέβασε. Τρία καρτσάκια ξέχειλα. Εγώ, αδελφή μου, για να μη με λένε λωλή, επήρα λιγάκι ζάχαρη και κάτι μακαρονάκια κι ένα Μεταζά, να τσουζώ κανένα να στυλώνομαι. Όλα κι όλα, το κονιακάκι το γουστάρω. Και μόλις έβγαινα απ' το μαγαζί, μου λέει αυτή: «Μήπως έχετε τρία κατοστάρικα να πάρω ταξί, γιατί τα ξόδεγα όλα;». Ξέρεις, αδελφή μου, τι ξόδευε; Σαρανταεφτά χιλιάδικα κολλαριστά. Της δάνεισα τα λεφτά και της λέω: «Εσείς επλούτισατε τους μαυραγορίτες επί Γερμανών. Τα ίδια και τώρα. Άντε μην αρχίσω και δεν θα σε γλυτώσουν ούτε οι Τούρκοι». Ύστερα έφυγα.

Μαύρη νύχτα επεράσαμε. Μα εγώ είχα την πίστη μου στο Θεό και είχα δικίο. Τίποτα δεν έγινε. Μόνο τα ρεζιλίκια με τ' αεροταξί και τα εισιτήρια στη μαύρη αγορά πήρανε και δώσανε. Μερικοί-μερικοί δεν έχουνε τσίπα νπι. Μόνο το τομάρι τους. Πήγανε και στην Αγγλία κάμποσες. Θυμάσαι εκείνη τη φάλαινα την Ευστρατία; Έφυγε άρον-άρον γιατί, λέει, οι Τούρκοι βιάζονε και τους αρέσουν οι παχουλές.

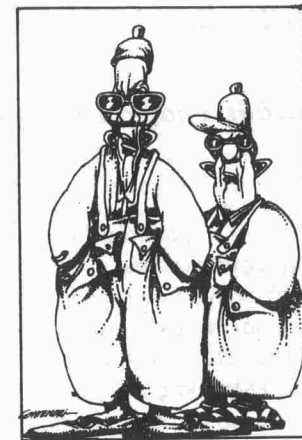
Άκου το κοφίνι! Το πολύ-πολύ να τη βράζανε για πασά.

Σε ζάλισα, αδελφή μου, μα θα σου πω και δυο-τρια ακόμη. Ο γεροπόρνος ο αδελφός της Λένιας την άλλη μέρα στο κρεβάτι, του θανατά. Τρέχανε για γιατρό, μα ήταν όλοι στο στρατό. Ρωτώ τη γυναίκα του και λέει: «Κόγιμο. Κοντεύει να ξεραθεί ο καπμένος». Το θράδι φέρανε ένα γιατρό. Ρωτά: «Τι έφαγε;». Λένε: «Κονσέρβα αμερικάνικη». Λέει: «Να δω το κουτί μήπως είναι παλιά». «Φρέσκια, φρέσκια», λέει αυτή. «Προχτές τις φέρανε». Βλέπει ο γιατρός και λέει μια βαριά κουβέντα για το γεροπόρνο. «Αυτή, κυρία μου», της λέει, «είναι σκυλοτροφή. Δεν ξέρει Εγγλέζικα ο σύζυγός σας;». Τέζα η κυρία μπακάλισσα.

Δεύτερα πρωί. Τελειώνω το γράμμα μου με καλά νέα. Τα βρήκανε, λέει, ο Παπαντρέας και ο χοντρός ο Τούρκος. Κρίμα τα έξοδα. Η Λουκία η χοντρή πήγε πρωί-πρωί να δώσει πίσω τα τυριά και τα βουτύρατα, γιατί δεν τα χωρούσε το γυγείο. Κι ο μαυραγορίτης της τα πήρε μισοτιμής. Καλά να πάθει το ζών. Έτρωγε και η μάνα της βουτύρατα στην Κατοχή;

Ο δικός σας ο θεατρίνος ο Ρήγκαν εβουβάθηκε. Τι να πει ο χαζοβιόλης, ο Τουρκόσπορος!

Σε ασπάζομαι
η αδελφή σου Μαριάνθη

Οι άχρωμοι

Κάποιοι Ολλανδοί, λένε τα δελτία τύπου, μελετούν τη Ζάκυνθο από δορυφόρο και καταγράφουν ό,τι βλέπουν «σε χρωματιστό κώδικα». Τώρα που και οι δορυφόροι κρίνουν από το χρώμα, τι θα γίνουμε, συφορά μας, εμείς οι ανένταχοι;

ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

«Κάθε επαρχία είναι μια φριχτή μικρογραφία της Αθήνας»

Συζήτηση με το Διονύση Βίτσο

Ο γνωστός ζωγράφος Νίκος Γιαλούρης κάθε φορά που κυκλοφορεί ο Περίπλους υποκλέπεται κι από ένα γράμμα της συμπατριώτισσάς του Μαριάνδης, ένα γράμμα από εκείνα που στέλνει στην αδελφή της Μάρτζυ (ή Μαριόρα το Κήτος) στην Αμερική και μας το ταχυδρομεί από τη Χίο. Εμείς το δημοσιεύουμε σ' αυτές τις σελίδες κι εσείς μαθαίνετε τι γίνεται στα πολιτιστικά του Αιγαίου ή καλύτερα τι χάλι έχουν τα πολιτιστικά της ελληνικής επαρχίας.

Ασφαλώς θα απορήσατε: «Τι είναι τέλος πάντων αυτός ο άνθρωπος που τίποτα πια δεν του αρέσει;». Επειδή απορήσαμε κι εμείς πριν από σας, είπαμε να τον πιάσουμε απ' το λαιμό και να του εκμαιεύσουμε μια συζήτηση με ερωτήσεις «έξω απ' τα δόντια». Και ιδού το αποτέλεσμα:

Διονύσης Βίτσος: Κύριε Γιαλούρη, όλο διαμαρτύρεστε, αλλά το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Αθηναίων διοργάνωσε αναδρομική έκθεση του έργου σας. Τι γυρεύατε λοιπόν εσείς, ένας καλλιτέχνης της επαρχίας, σ' αυτή την πρωτεύουσιάνικη διοργάνωση;

Νίκος Γιαλούρης: Είπατε επαρχία; Μα η φαρμακωμένη Αθήνα τι είναι αν όχι μια μετατοπισμένη επαρχία όπου κυβερνά ο νεοπλουτισμός και το ρουσφέτι; Σε τι διαφέρει τώρα η λεγόμενη «επαρχία» από την «πρωτεύουσα»: Κάθε επαρχία είναι μια φριχτή μικρογραφία της Αθήνας, αλλά χωρίς τις πολλές διεξόδους επιλογής που έχει η πρωτεύουσα. Όμως, μ' όλες τις γνωστές και κρυφές «αρρώστιες», με κυρίαρχη την κουλτούρα κατά παραγγελιάν και τη μαγία της γηπεδοποίησης. Ποιος μπορεί να μιλά πια για πρωτεύουσα με την παλιά, ουσιαστική έννοια της λέξης; Τι στιγμή αυτή η Αθήνα — φάρος πνευματικός κατά την αφελή παλιά αντίληψη — εξάγει πολλαπλά καπελωμένα προϊόντα υποκουλτούρας στην επί δεκαετίες διγασμένη — τάχατες — επαρχία.

Η έκθεση που αναφέρετε — και που πληρώθηκε πολύ ακριβά χάρις σε συγκυρίες και «καλή θέληση» ορισμένων περί τα πολιτιστικά — έγινε γιατί φέτος συμπλήρωσα 40 χρόνια δραστηριότητας πολλαπλής στο χώρο της τέχνης. Βαριά έκφραση, μα δεν υπάρχει άλλη. Έτσι, θα 'θελα να το θυμίσω σε μερικούς από τους τωρινούς «ταγούς» εντός κι εκτός της νήσου. Όχι περιμένοντας τίποτα! Ποτέ δεν ξεκινώ έτσι — αλλά απλά και μόνο για να δώσω ένα μικρό παρόν. Οι λεπτομέρειες της εκδήλωσης καλύτερα

να μείνουν στο χρονοντούλαπο. Μοναδική και βασική απολαβή, που αληθινά με γέμισε χαρά, ήταν η παρουσία ανθρώπων του καλλιτεχνικού κόσμου μ' επικεφαλής τον καθηγητή της Ιστορίας Σύγχρονης Τέχνης, Χρύσανθο Χρήστου που από χρόνια γνωρίζει τη δουλειά μου και που έγραψε το κείμενο του καταλόγου που συνόδευε την παρουσία μου στην Μπιενάλε της Αλεξάνδρειας το 1976. Μαζί του και δύο ομάδες φοιτητών στους οποίους μίλησε σχετικά. Κι όλοι οι γνωστοί συλλέκτες και φιλότεχνοι.

Δεν έχω συχνά την ευκαιρία ν' ακούσω κρίσεις για κάτι που κάνω, εκτός από τους ξένους που επισκέπτονται τακτικά το εργαστήρι μου στη Χίο και που πολλοί παίρνουν δουλειά μου για τις συλλογές τους.

Εξάλλου, δε νιώθω ότι ζω στην «επαρχία», μια και παρακολουθώ κάθε εκδήλωση της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης μέσα από τα μέσα ενημέρωσης και μέρος της κάθε επίσκεψής μου στην Αθήνα αφιερώνεται στην ενημέρωσή μου από πρώτο χέρι.

Την ξένη καλλιτεχνική κίνηση την παρακολουθώ μέσα από τα διάφορα έντυπα που φίλοι καλλιτέχνες μου στέλνουν και απ' όποια ενημέρωση προσφέρει η τηλεόραση.

Δ.Β.: Ναι, αλλά αν και είστε έξω από το καλλιτεχνικό κατεστημένο, είδαμε στην έκθεσή σας πολλές προσωπικότητες του καλλιτεχνικού και του πολιτικού κόσμου. Πήγε ο Μωάμεθ στο βουνό ή το βουνό στο Μωάμεθ;

Νίκος Γιαλούρης: Εξαρτάται από το ποιος είναι ο Μωάμεθ και ποιο το βουνό. Εγώ τουλάχιστον δε νιώθω πως έχω καμιά από τις ιδιότητες — έστω και μεταφορικές — του ενός ή του άλλου συμβόλου της εξίσωσης. Κι εγώ δεν μπορώ να εξηγήσω την παρουσία, ειδικά του καλλιτεχνικού κόσμου. Με μηδαμινές εξαιρέσεις προσωπικών φίλων από τον κόσμο της Τέχνης, οι άλλοι — που ήταν πολλοί — είναι απολύτως άγνωστοί μου σαν άτομα. Φίλοι που παραβρέθηκαν σε τέτοιες επισκέψεις ακόμη απορούν για τη θέρμη και τον ενθουσιασμό της κριτικής τους, κάτι ασυνήθιστο στο χώρο αυτό. Φαίνεται ότι είτε βρήκαν ενδιαφέρον στη δουλειά μου είτε τους παρουσιάστηκε σαν κάτι «εξωτικό» λόγω... ακριτικής προέλευσης. Μόνο ένας-δυο το 'παιξαν... «προστατευτικοί».

Όσο για τον... πολιτικό Μωάμεθ, εδώ τα πράγματα είναι απλά. Παρά την εγκληματική αδιαφορία για τα εκάστοτε πολιτικά τεκτονόμενα μπροστά μας ή πίσω από την πλάτη μας, οι επισκέπτες μου είχαν τη γνωστή αισιοδοξία πως ίσως — λέω ίσως — βρεθεί καμιά χαραμάδα στον καστρότοιχό μου και ξαφνικά

με προσπυτίσουν σε κάποια από τις πολλές «αυλές» που διοικούν. Ο πιο αισιόδοξος μάλιστα έμαθα ότι περίμενε επίσημα εγκαίνια με κοκτέιλ, λογίδρια (είχε ένα στην τσέπη του) κι ίσως... τον Ιόλα! Άκουσα ότι παραπικράθηκε ο άνθρωπος κι ορκίστηκε άλλη φορά να πηγαίνει μόνο σ' εγκαίνια σούπερ-μάρκετ, γκαράζ ή πολιτιστικών συλλόγων. Έτσι γλύτωσα κι από τις χορηγίες που θα ήταν δώρο-άδωρο λόγω... ΦΑΠ.

Δ.Β.: Τα λέτε αυτά εσείς, που ζήσατε τη ζωή σας με-ταξύ Λονδίνου και Χίου, σαν κοσμοπολίτης, μ' αποτέλεσμα πολλοί να σας κατηγορούν ότι ο τρόπος ζωής σας είναι ανομιαισθησία απέναντι στην Ελλάδα και τις καλλιτεχνικές δραστηριότητές της;

Νίκος Γιαλούρης: Η ερώτηση, με την άδειά σας, θυμίζει λιγάκι συνέντευξη... καλλιτεχνικών σε κάποια συνοικία της Αθήνας. Σίγουρα με πειράζετε! Γιατί ο άξονας Λονδίνο-Χίος; Αν ήμουν... Κύπριος ίσως στεκόταν, μια κι αυτοί είναι οι κλασικοί πόλοι για τους εκεί καλλιτέχνες. Εγώ γέρασα σε τούτο το βράχο και βρίσκομαι ακόμη εδώ κολλημένος. Πού ο ανομιαισθησία, λοιπόν; Το Λονδίνο το οφείλω σε φίλους καλούς που χρόνια μου παραστάθηκαν και με φιλοξένησαν και στο Λονδίνο οφείλω αυτό που τολμώ να πω «καλλιτεχνική κατάρτιση», μια κι εκεί μελέτησα κι είδα κι άκουσα.

Πηγαίνοντας στην αρχή για τις Γιορτές, φρόντιζα να παίρνω όσα περισσότερα γινόταν, γνωρίζοντας καλλιτέχνες στο χώρο τους όπως ο Μουρ κι ο Κοκόσκα κι άλλους πολλούς. Μετά, μελετώντας στα άπειρα μικρά και μεγάλα μουσεια κι ιδιωτικές συλλογές σ' όλη την Αγγλία. Την τελευταία φορά είχα εγκατασταθεί στο Έσσεξ, στο σπίτι φίλου από τους μεγάλους συλλέκτες της ελληνικής παροικίας. Ο θάνατος της μητέρας μου όμως και μια υπόσχεση για μια διακοσμητική δουλειά στη Χαλκιδική ματαίωσαν τα σχέδια μου για μόνιμη εγκατάσταση. Δεν ξέρω αν το μετάνιωσα. Η Αθήνα ήταν πάντα ο μοναδικός τόπος όπου μπορούσα να συμπληρώω τη γνώση που αποκτούσα... αυτοδιδασκόμενος.

Εγώ κατηγορούμαι για νοσοπρή προσκόλληση στην παράδοση και για «οπισθοδρομισμό» από τους διάφορους «αβάν-γκαρντ της συνοικίας» κι εσείς με βαφτίζετε ανομιαισθησία; Είμαι αρρωστημένα Έλληνας και σαν τέτοιος έχω στρατολογήσει και διαρκώς στρατολογώ — άδελά μου — φίλους πολύ φανατικούς, αλλά κι εχθρούς πάντα ορεξάτους.

Δ.Β.: Είναι αλήθεια ότι ουδέποτε επιδιώξατε να ζη-σετε από το έργο σας, αφού παράλληλα παραδίδετε και μαθήματα Αγγλικής. Το θεωρείτε αυτό επιβεβλημένο για έναν καλλιτέχνη ή αναπόφευκτο;

Νίκος Γιαλούρης: Όταν κανείς δηλώνει ότι «θα είναι ζωγράφος από δω και πέρα», εν έτει 1948, ο οικογενειακός περίγυρος, που άμεσα περιμένει να συντηρηθεί, ωρύεται — και με το δίκιο του — ότι «θα ξαναπεινάσουμε» κι ο ευρύτερος περίγυρος δεν ανέχεται «τέτοιους ακαμάτες με τα πινελάκια και τις μπογιές». Λύση μοναδική, αν και κατάφερα να την κάνω αγάπη, ήταν η δουλειά του δασκάλου της Αγγλικής. Ήμουν ο πρώτος μεταπολεμικός καθηγητής στο νησί, με μαθητές συχνά διπλάσιας ηλικίας. Ποτέ δε μετάνιωσα γι' αυτή μου την αναγκαστική απόφαση. Μου χάρισε πάμπολλους καλούς φίλους, γιατί ήξερα να μην είμαι «δάσκαλος» — όπως και τώρα — και να πλησιάζω πρώτα τον άνθρωπο και μετά το μαθητή. Δίχως το δασκαλίκι αμφιβάλλω αν θα υπήρχε ζωγραφική, μια κι είχα την ατυχία και μιας δεκάχρονης αναπηρίας που δεν άφηνε περιθώρια για χειρωνακτική δουλειά. Εξάλλου η εμπειρία της διδασχής πλούτισε και πλουτίζει τα μέσα μου σαν ζωγράφου και πάντα μπορώ να μαθαίνω από κείνους που διδάσκω.

Για μένα λοιπόν ήταν επιβεβλημένο για επιβίωση και πλουτισμό σε εμπειρίες. Θα 'λεγα πως, αν κάποιος δουλεύει όσο περισσότερες ώρες μπορεί την τέχνη του, οι άλλες της διδασκαλίας δεν είναι εμπόδιο. Μόνο που τα οκτώωρα και τα δεκάωρα και τα ξενύχια δε χαρακτηρίζουν τη... συνδικαλομανή εποχή μας.

Δ.Β.: Τι έχει να περιμένει σαν ανταμοιβή της καλλιτεχνικής του επίδοσης κάποιος που ζει και δημιουργεί μόνιμα στην επαρχία;

Νίκος Γιαλούρης: Τίποτα απ' όσα απολαμβάνει ο πετυχημένος «έμπορος» κάθε λογής — πνευματικών και υλικών — αγαθών, ο μπράβος, ο οργανωμένος, ο θεοσεβούμενος, ο την παραπαιδείαν κρυφά εκμεταλλεούμενος και θησαυρίζων. Τίποτα τέτοιο. Φυσικά, αν υποταχθεί πρώτα σε κάποια «ανώτερη αρχή» — αδιάφορο ποια — τότε έχει εξασφαλίσει τα νότα του. Μετά, αν δεν λείπει από βάφτιση, γάμο, κηδεία, εγκαινία μαγαζιού και κάθε λογής «πνευματική εκδήλωση» από Μπρεχτ μέχρι Χάρρυ Κλυν, ε τότε αμείβεται. Και συχνά πλουσιοπάροχα, πουλώντας σε προκλητικές τιμές εργάκια δια σαλόνια, γραφεία και κρεβατοκάμαρες, τα «πονηρά» που λένε. Αυτό φυσικά απαιτεί εγρήγορση, σκύμμο, διαβολή και όλες τις αρετές του καλού «δημοσιοσχεσίτη», για να φτιάξω μια νέα λέξη. Μοναδική παρηγοριά μένει η αγάπη των λιγοστών φωτισμένων ανθρώπων κι η επαφή μαζί τους ή με το φιλότεχνο ξένο. Δυστυχώς, με τέτοιες «ονειρεμένες συνθήκες» που επικρατούν τελευταία, γίνεται κι αυτός όλο και πιο σπάνιος. Αυτά για την άρση κάθε παρεξήγησης.

Δ.Β.: Λέγαμε παλαιότερα ότι η επαρχία «πνίγει» κάθε ζωντανή προσπάθεια. Ισχύει αυτό και σήμερα, παρά την τεράστια αύξηση, στο μεταξύ, της ενημέρωσης και των μέσων της;

Νίκος Γιαλούρης: Η επαρχία από κτίσεως κόσμου έπνιγε και πνίγει κάθε «ζωντανή» προσπάθεια, μια και την ενοχλεί στην μακαριότητα της. Είναι καρφί για τον Εδεμικό κήπο της καλοπέρασης, των πονηρών «αναπτυξιακών δανείων» και του βίντεο. Αυτό για τους αληθινά «ζωντανούς» κι αρνούμενους υποταγή στον εκάστοτε Αλή Πασά. Οι άλλοι ευημερούν γνωρίζοντας τους κανόνες του παιχνιδιού. Όσο για την «ενημέρωση», αν κρίνουμε από τις τόσες εκπομπές-παρέες, με λιγοστές εξαιρέσεις, πάνω στα πολιτιστικά και κάτι δελτία ειδήσεων με βίντεοκλιπ κάποιου ευνοούμενου, η ενημέρωση αυτή ισοδυναμεί με... τα βλαβερά γαριδάκια και φουντούνια. Είναι ημι-ενημέρωση που απευθύνεται σε κοινό που, όχι λόγω έλλειψης εξυπνάδας, αλλά λόγω αδιαφορίας, άγεται και φέρεται από τους εκάστοτε... ταγούς και πληροφορητές.

Η τεράστια αύξηση που λένε μάλλον γύφια έχει δημιουργήσει ή φτωχά αντίγραφα προπολεμικών εστέτ που δεν άφηναν έκθεση για έκθεση με μοναδικό σκοπό να... εκτεθούν οι ίδιοι και στις βεγγέρες τους ν' αναφέρουν ποιος σπουδαίος τους έσπρωξε ή τους πάτησε. Τώρα έχουμε παρόμοια φαινόμενα, μόνο που οι τωρινοί είναι πιο πονηροί, «γάτες» που λένε. Αν δεν είναι σταλμένοι από κάποιο «γκρουπ» — πολιτικό, οικολογικό, θρησκευτικό, όλα μετρούν — τότε παραβρίσκονται με απότερο σκοπό τη γνωριμία, το ρουσφετάκι από κάποιο σημαίνουν πρόσωπο και την εύνοια του καλλιτέχνη. Οι λιγοστοί φιλότεχνοι, οι «ενημερωμένοι» δε χρειάζονται ερεθίσματα και «καλέσματα». Η αγάπη της τέχνης είναι μέσα τους.

Δ.Β.: Στα άρθρα σας στον «Περίπλου» καταφέρατε, χιουμοριστικά μιν, αλλά έντονα, εναντίον όλων των εκδηλώσεων που οργανώνονται στην επαρχία από το επίσημο κράτος κάθε καλοκαίρι. Θεωρείτε ότι δεν προσφέρει τίποτα το κράτος ή προτιμάτε την πνευματική άπνοια;

Νίκος Γιαλούρης: Φαίνεται πως τα σατιρικά γράμματα στον «Περίπλου» έχουν αναγνώστες. Σας βεβαιώνω ότι οι περισσότεροι δέκτες των θερινών πολιτιστικών εκδηλώσεων έχουν τέτοια — αθώα θα 'λεγα — άγνοια της ουσίας και του σκοπού της όλης υπόθεσης που, συχνότατα, αντιμετωπίζουν τις θεατρικές εκδηλώσεις τουλάχιστον σαν τις αφίξεις των παλιών μπουλουκιών και τις σχολιάζουν, όσοι τις

παρακολουθήσουν, σχεδόν με τα ίδια μέτρα. Οι περισσότεροι πλουσιοπάροχα επιχορηγούμενοι διάσοι δεν προσφέρουν άλλο από παραστάσεις σε στυλ... σχολικών έργων. Εκεί βρίσκεται και το μεγάλο λάθος των οργανωτών και των χρηματοδοτών: ίσως αδέλφτο, αλλά πάντως βαρύ λάθος. Ο οποιοσδήποτε με προσβάσεις στα κατάλληλα πρόσωπα κι ομάδες οργανώνει, μια βδομάδα πριν, ένα «φιλικό» θίασο — ξαδέλφια, φίλους, γνωριμίες κι άλλους — και κάτω από τη σκέπη του «πειραματικού» ή του «πρωτοποριακού» ορμάει ακάθεκτος σε βουνά και λαγκαδάκια — προτιμότερο σε νησιά λόγω θαλάσσης — και μας... φωτίζει.

Φυσικά, υπάρχουν κι οι αληθινά ωραίες εξαιρέσεις μ' έργα που αφήνουν το ευεργετικό τους κατάλοιπο, μα είναι τόσο λίγες κι ανήκουν πάντα σε δοκιμασμένους θιάσους. Κι όμως, λίγο-πολύ δεν έχουν την πλάτια απήχηση που θα 'πρεπε. Ενώ, αν οι αληθινά παραγωγικοί θίασοι έπαιρναν καλύτερες επιχορηγήσεις για περιοδεία στην επαρχία με ό,τι καλύτερο είχαν παρουσιάσει στην Αθήνα το χειμώνα, η ποιότητα δ' ανέβαινε αυτόματα και τα «νεομπολουκία» θα φρόντιζαν να παράγουν έργο για να δικαιούνται τα χρήματα. Περισσότερος κόσμος θα παρακολουθούσε την καλή παράσταση αναγκαστικά, γιατί δεν θα υπήρχε η σαβούρα.

Το ίδιο και με τη μουσική. Καταντάει η κάθε συναυλία ν' αποτελεί κοσμικο-κομματικό γεγονός, ενώ — ειδικά για τις θλιβερές συναυλίες ροκ — και σημαντική ηχορύπανση για όσους δεν έχουν ανάγκη από το ουρλιαχτό των σταρ της μουσικής μας πρωτοπορίας ή είναι άρρωστοι ή θέλουν την ψυχία τους. Γιατί το καλοκαίρι δεν γίνεται να κλείσεις τον κόσμο μέσα, λόγω καύσωνος. Όχι, όχι στην παλιά «άπνοια», όπως την λένε. Αλλά όχι και στον άκριτο κι ανούσιο χαβαλέ που αναγκαστικά πνίγει και τις συχνά λαμπρές παρουσίες.

Δ.Β.: Συχνά μιλάμε για «καδιερωμένους» και «μη καδιερωμένους καλλιτέχνες. Περίεργος διαχωρισμός, κατά τη γνώμη μου. Κατά τη δική σας άποψη, πότε θεωρείται ένας καλλιτέχνης «καδιερωμένος»;

Νίκος Γιαλούρης: Υπάρχουν πολλές και διάφορες απαντήσεις σε μια τέτοια ερώτηση. Εξαρτάται από

το τι εμείς θεωρούμε «καδιέρωση». Το αν τον αναφέρει ο Ίακχος κάθε τόσο, το αν τον καλούν στα Κυριακάτικα ή δείχνουν σκηνές από τις εκθέσεις του στα νέα των 9 ή αν αγοράζει το Υπουργείο Πολιτισμού έργα ή αν χορεύει στην Αυτοκίνηση ή γυρίζει τα μπανάκια της μόδας. Ανάμεσα σ' όλες αυτές τις «πνευματικές δραστηριότητες» ίσως βρει καιρό να κάνει και καμιά ζωγραφιά που θα τον καδιερώσει σαν την «ελληνική απάντηση στην κίνηση για διεθνοποίηση της Τέχνης». Μπορεί ακόμη ν' αναλάβει κι άλλες, λιγότερο καλλιτεχνικές, αλλά πολύ αποδοτικές αποστολές, φτάνει ν' ανήκει στον κατάλληλο περίγυρο.

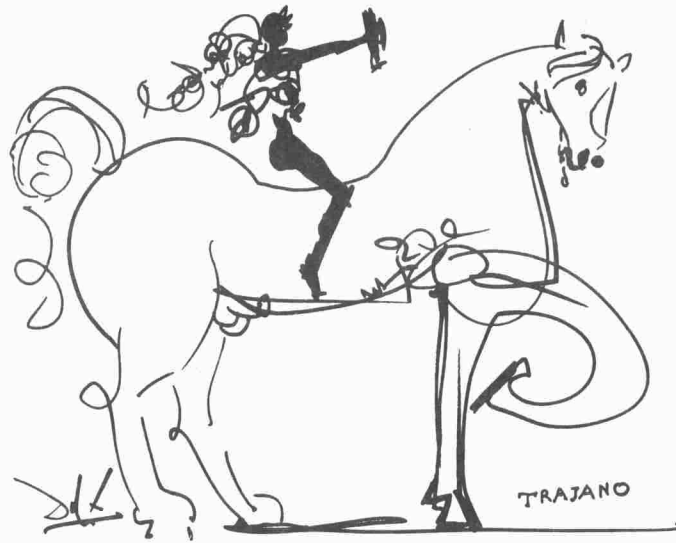
Η άλλη πλευρά ιδρώνει, αγωνίζεται, μελετά και προπάντων δουλεύει, λέγοντας λίγα και κάνοντας πολλά κι όσο αντέξει. Σίγουρα, όπως έχουμε δει πολλές φορές, μόλις ο θάνατος κάνει τη χειρονομία του κι απαλλάζει τους διάφορους εκτιμητές από τον ενοχλητικό, αρχίζουν οι λιποθυμίες στην κηδεία του, τα δάκρυα, οι στεναγμοί. Αρχίζουν τα αφιερώματα — για να βγάλουμε και κάτι από την πλάτη του — οι αναμνήσεις για «στενές επαφές», τα αποφθέγματα.

Ναι, αυτή είναι καδιέρωση, ίσως η μόνη καδιέρωση! Από τη στιγμή που κανείς μπορεί να βασίζεται στην καθημερινή του επιβίωση χωρίς εξευτελισμούς και υποχωρήσεις και να δημιουργεί σύμφωνα με τα λίγα ή πολλά «πιστεύω» του, τότε, ναι, αυτός είναι ο καδιερωμένος κι αργά ή γρήγορα θα τον αποδεχτούν. Κάποτε γενναία πράξη ήταν να πέφτεις μαχόμενος για κάτι, μικρό ή μεγάλο. Σήμερα, στο χώρο της τέχνης τουλάχιστον, είναι να λες στον εκάστοτε Αλή Πασά να πάει να π... και να ξαναγυρίζεις στη δουλειά σου. Όσο για την περιβόητη «υστεροφημία» και τη λεγόμενη «προσφορά» στον τόπο, ε καλύτερα να μη μιλάμε για τέτοια. Είναι οι δυο «ασπίδες» που πίσω τους κρύβεται όλη η μπόχα κι η λούφα που επικρατεί αυτό τον καιρό εν ονόματι της κουλτούρας. Προσφορά σ' έναν τόπο είναι η ίδια η δουλειά του καλλιτέχνη, η αγάπη για το χώρο του και τους γύρω του — ακόμη κι όταν οι δεύτεροι δεν την αξίζουν — κι η άρνησή του να γίνει φερέφωνο, αδιάφορο τι είδους. Αλλά μια και κάτι τέτοιο θέλει κότσια και μπέσα, προτιμάμε τα... πάρι του Ιόλα και τις πρεμιέρες της Αλικής. Αμήν.

Σημ.: Η εικονογράφηση των σελίδων 9 και 10 είναι του ΝΙΚΟΥ ΓΙΑΛΟΥΡΗ

Τρεις σύγχρονες ισπανικές γυναικείες φωνές

CARMEN CONDE

της Ισπανικής Ακαδημίας

Η Κάρμεν Κόντε γεννήθηκε το 1907 στην Καρδαγένη. Σπούδασε Φιλοσοφία και Φιλολογία και επί πολλά χρόνια ήταν καθηγήτρια της ισπανικής λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο της Βαλένθιας, στο Αλικάντε, καθώς και στο Ινστιτούτο Ευρωπαϊκών Σπουδών στη Μαδρίτη. Με τον άντρα της, τον ποιητή Αντόνιο Όλιβερ, ίδρυσε στις αρχές της δεκαετίας του '30 το Λαϊκό Πανεπιστήμιο της Καρδαγένης, του οποίου τώρα είναι επίτιμος Πρόεδρος.

Μετά τον εμφύλιο του 1936-39, θα περάσει μια πολύ δύσκολη περίοδο «εσωτερικής εξορίας», χωρίς όμως να διακόψει καθόλου τη δημιουργική της δραστηριότητα. Χάρη στο ταλέντο της, αλλά και την επιμονή της, η Κάρμεν Κόντε εξελίσσεται γρήγορα σε μια αξιοπρόσεκτη και πολυγραφότατη συγγραφέα, τόσο στην ποίηση και το μυθιστόρημα όσο και στο δοκίμιο, την κριτική και το παιδικό βιβλίο - κυρίως το παιδικό θέατρο. Η πρώτη συλλογή ποιημάτων της με τίτλο ΦΙΛΙΑΤΡΟ, δείγμα της οποίας παρουσιάζεται εδώ, κυκλοφόρησε το 1929. Από τότε έχει εκδώσει πάνω από 25 ποιητικά βιβλία.

Για το έργο της τιμήθηκε με διάφορα βραβεία: Διεθνές Βραβείο Ποίησης (1951), Κρατικό Βραβείο Λογοτεχνίας (1967), Βραβείο Δημοσιογραφίας Μπενίτο Πέρεθ Γαλδός (1979), Βραβείο Μυθιστορήματος (1980) κ.ά. Το 1979, όταν πια στην Ισπανία πνέουν νέοι άνεμοι, εκλέγεται μέλος της Ισπανικής Ακαδημίας και γίνεται έτσι η πρώτη γυναίκα ακαδημαϊκός στη χώρα της.

Η ποιητική γραφή της Κάρμεν Κόντε, παράδειγμα αμεσότητας και διαύγειας, ανανεώνει και βαθαίνει τη λυρική έκφραση, παρακάμπτοντας τις μεγάλες πρωτοπορίες. Είναι μια ποίηση αίσθησης και πάθους, ριζωμένη βαθιά στην ισπανική λυρική παράδοση, στην οποία εισάγει ένα νέο είδος μυστικισμού - του σώματος - με τρόπους και τόνους έντονα προσωπικούς, μα που θυμίζουν μεγάλους δασκάλους: Γκαρθιλάσο, Σαν Χουάν ντε λα Κρουθ, Χουάν Ραμόν Χιμένεδ.

Σ.Α.

CARMEN CONDE

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

Ο αέρας είναι γεμάτος φωνές που ακόμη δεν ακούμε και όμως φτάνουν σε μας, κάτω από την ακουστική κλίμακα. Το φως είναι γεμάτο εικόνες που ακόμη δε βλέπουμε και όμως μας εντυπωσιάζουν, έξω από το πεδίο της ορατότητας. Οι ποιητές θα πρέπει περισσότερο να ασκούνται στη δύμηση παρά στη μάθηση, μολονότι στην τελευταία ανήκει και η βούληση να ακούμε (τις μυστικές και ανήκουστες εκείνες φωνές) και να βλέπουμε (τις εικόνες που η ελευθέρωσή τους δε φτάνει τη συχνότητα που απαιτούν τα μάτια μας). Μα όλα τούτα, όσο και να 'ναι απαραίτητα, δεν είναι αρκετά για να είναι κανείς ποιητής. Υπάρχει και η δύναμη της φαντασίας, για το όνειρο και τον κόσμο που μας περιβάλλει. Στο πλάι μας περνούν πλάσματα που τα μαγνητικά τους κύματα ταραίζουν ή αναταράζουν την ευαισθησία μας και μας υπηρετούν, κάποτε για εκείνο που είναι, άλλοτε για εκείνο που ζυπνούν μέσα μας. Η ζωή δεν είναι ένα τέλμα, αλλά ένας συνεχής και συνεκτικός πηγαϊνοερχομός...

Η λέξη της ποίησης είναι πάντοτε αυθεντική, μαγική. Είναι φυσικό ο ποιητής να αναγνωρίσει σ' αυτή το αποκορύφωμα της κατάστασής του, της λανθάνουσας εκφραστικής του ικανότητας. Μέσα στον ποιητή γεννιούνται πρώτα οι καταστάσεις κρυπτογραφημένες. Κατόπιν φτάνουν οι λέξεις, υπάκουες ή κεραυνοβόλες, για να ξεδιαλύνουν το σκοτεινό μυστικό... Όποιος σπίνει αυτό ακούει. Είναι μέσα στον ίδιο τον εαυτό του που ο ποιητής βλέπει και ακούει, γιατί το αίμα του είναι το αρχαιότερο και το πιο πυκνοκατοικημένο. Του είναι πάντοτε διαθέσιμο, ελευθερωμένο, ευαισθητοποιημένο και του παρέχει τη δυνατότητα για την ένωσή του με τις άλλες υπάρξεις. Σε όλες ζει το μυστήριο. Ας το διαπεράσουμε λοιπόν προσφερόμενοι. Όποιος δε δίνει δε λαβαίνει. Η Ποίηση σήμερα δεν είναι μια οχυρωμένη πόλη, δεν είναι πια μια βιρτουόζικη άσκηση, ούτε καν αναγκυχή κάποιων μυημένων για μυημένους... Είναι ένας ποταμός που γονιμοποιεί και τον γονιμοποιούν, γιατί δε σταματάει, δεν ξεκουράζεται. Η Ποίηση δεν *παρεβρίσκεται*, η Ποίηση *είναι*.

/.../ Ποτέ μου δεν παραδέχτηκα ότι η Ποίηση μπορεί να κλειστεί, στο σύνολό της, μέσα σε τούτη ή εκείνη τη φόρμουλα. Η δική μου περίπτωση δείχνει πως δεν παύω να την αναζητώ σε οποιαδήποτε μορφή. Μου είναι αδύνατο - και τούτο μπορεί ν' αποβεί σε βάρος του έργου μου - να μη σταματήσω σε κάποια από τις παρουσίες της. Κάθε μέρα, κάθε ύπαρξη, έχει για μένα μια φωνή, τη φωνή της. Ν' ακούω όλες τις φωνές που μπορείς, να βλέπεις τις εκλάμψεις απ' όλο και περισσότερα φώτα, μολονότι αυτό μπορεί ν' αποδυναμώνει την αφοσίωση σ' ένα μόνο στόχο. Όμως τι μπορώ να κάμω εγώ μ' έναν τέτοιο έρωτα για την ομορφιά, τη ζωή και ο όνειρο; Και μόνο έπειτα από μεγάλη προσπάθεια κατορθώνω να παραμερίσω κάπως το μπαρόκο, που ωστόσο επιμένει.

Νομίζω όμως πως θα πρέπει να διευκρινίσω ότι δεν ζητώ αποκλειστικώς μια ποίηση υπερβατική, φορτισμένη με ανθρώπινες σημασίες, παραβλέποντας τις χρήσιμες εκείνες φλέβες της ποίησης, είτε λέγεται λαϊκή, είτε μουσική, ανάλαφρη, φευγαλέα, όλο χάρη και φτερά, όπως ένα πουλί. Εκεί όμως που θεωρώ ότι σημασία και υπεραίσθητο είναι αναπόφευκτα, είναι στην περίπτωση του ίδιου του ποιητή, από τον οποίον απαιτώ πλήρη αφοσίωση στο έργο του, έτσι που κανείς και τίποτα να μην μπορεί να το κλιδώσει ή να το υποβαθμίσει. Όσο απλή και να 'ναι η μορφή που θα υιοθετήσει για να εκφραστεί, ας το κάνει με τον πιο απόλυτο σεβασμό για τον ίδιο τον εαυτό του και το έργο του. Αυτό απαιτεί η ιδιότητά του ως ποιητή.

/.../

Γράφω γιατί δεν μπορώ να κάμω αλλιώς... Ίσως. Μα ποτέ προμελετημένα, με βάση ένα προπυόυμενο σχέδιο. Προχωρώ φωτιζόμενη από το δάσος: πύρινες παλίρροιας μου διατρέχουν τα πλευρά και μια έξαψη ανυπακοής που σβήνει... Κάποτε το λαχάνιασμα μοιάζει σα να προέρχεται από ένα ασκέρη που τρέχει· άλλοτε πάλι η ανάσα σαν κάποιου που κοιμάται ειρηνικά τον αιώνιο ύπνο... Προχωρώ ή ο χρόνος τρέχει προς τα πίσω και νιώθω να βρίσκουμαι στην Εδέμ και τρομάζω που θα πρέπει ν' αμαρτήσω, για να μπορώ να είμαι σήμερα γυναίκα και να θυμάμαι. Και να λησμονώ. Λησμονήσέ τα όλα για να μπορείς να γεύεσαι την ουσία της ζωής, χωρίς ανάπαυλα!

Σήμερα, όλοι το ξέρετε, με λένε Κάρμεν Κόντε. Είναι τελείως συμπτωματικό. Όταν μπαίνω με την περιστασιακή ανθρώπινη ύπαρξή μου στο ιερό δάσος της Ποίησης, τότε ονομάζουμαι ακριβώς εκείνο που ακούω ή βλέπω. Μα πάνω απ' όλα: εκείνο που προαισθάνουμαι. Ένας Θεός ξέρει γιατί.

CARMEN CONDE

ΦΙΛΙΑΤΡΟ

επιλογή, μετάφραση:
Σαράντης Αντίοχος

Εγώ δε σε ρωτώ πού με πηγαίνεις.
Ούτε γιατί.
Ούτε με ποιο σκοπό.
Θέλεις να οδοιπορείς; Εγώ λοιπόν σ' ακολουδάω.

Γιατί, όταν φεύγεις, δε μένεις παντοτινά
στον ουρανό;

Απ' τον κόκκινο φάρο, στον πράσινο φάρο. Απ'
τον πράσινο φάρο, στον κόκκινο φάρο. Έφερα την
αυγή, πηγαίνοντας από φάρο σε φάρο.

Για ορίζοντα — ως τώρα — το παράθυρο του λιμανιού.
Στο βάθος, στα πάνω τζάμια, η θάλασσα. Στα κάτω
τζάμια, η θάλασσα.

Και πάντα ένα καράβι — ακόμα εκεί! — αγκυροβολημένο
στο παράθυρο.

Σε αγώνα δρόμου τα μπαλκόνια, στην απέραντη
πίστα τ' ουρανού.
Το δικό μου θα νικήσει. Είναι το πιο ελαφρύ.

Δροσερές μπούκλες μυγδαλιάς πάνω στις μπούκλες μου,
ωσάν πουλιά που τραγουδάνε.

Μύλε του κάμπου μου, πεντακάθαρε. Σαν το τρια-
τάφυλλο γυρίζεις, ανάμεσα στα δάχτυλα του Θεού.

Από πού τούτο το τάσι της σιωπής, τούτο το
κρύο κι αυτή η συγκίνηση της απόστασης;

Ξεχύθηκαν στον κάμπο οι καμπάνες...
Είχε η νύχτα ένα μεγάλο κρεβάτι του ήλιου
στ' αλώνια.

Ξυπόλητο, αστέρι, ξυπόλητο.
Θέλω να πάω ξυπόλητο, στα γηλά νερά.
Θέλω να πάω ξυπόλητο, στον βαθύ ουρανό.
Ξυπόλητο, αστέρι, ξυπόλητο.

Ήλιε, Θεέ.
Με τις αύρες των ακίνητων γλάρων, θα φέρουμε
στη θάλασσα τούτη τη χαρά.
Θεέ, ήλιε.

Γύριζε μύλε, γύριζε!
Κι εγώ είμαι ο ουρανός σου.

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ: ΠΟΙΗΣΗ

1929 Φίλιατρο
1947 Ενώ πεθαίνουν οι άνθρωποι
1960 Ο έκπτωτος αρχάγγελος
1970 Από τούτη τη μεριά της αιωνιότητας
1976 Ραντεβού με τη ζωή
1978 Ο χρόνος είναι ένα αργό ποτάμι φωτιάς
1980 Η σκοτεινή νύχτα του σώματος
1983 Οι ίσκιοι χύνουν το αίμα τους
1985 Κρατήρας
1985 Κινέζικο τετράδιο
(και άλλοι δεκαπέντε τίτλοι)

CLARA JANES

Η Κλάρα Χανές γεννήθηκε το 1940 στη Βαρκελώνη. Σπούδασε Φιλοσοφία και Φιλολογία. Εκτός από την ποίηση, ασχολείται με το μυθιστόρημα, το δοκίμιο, τη βιογραφία και τη μετάφραση, κυρίως από τα τσεχικά (έχει μεταφράσει Χόλαν και Σέιφερτ). Έλαβε δύο φορές το Βραβείο της πόλεως της Βαρκελώνης (1972 και 1975) και ποιήματά της έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, τσεχικά κ.λπ.

Από γενεαλογική άποψη, η Κλάρα Χανές ανήκει στη γενιά που ο θεωρητικός της ισπανικής ποίησης Κάρλος Μπουσόνιο ονομάζει «Περιθωριακή». Δηλαδή στους ποιητές που γεννήθηκαν στην περίοδο 1939-1953. Κύριο χαρακτηριστικό της γενιάς αυτής είναι η κρίση του ρασιοναλιστικού λόγου. Η Χανές, περισσότερο υπαρξιακή από τους ποιητές της γενιάς της, εκφράζει με την ποίησή της ένα αίσθημα κενού για το φευγαλέο χαρακτήρα της δράσης και μια συνεχή αναζήτηση όλων εκείνων που παραμένουν άπιαστα για την εμπειρική πραγματικότητα. Αποφεύγει τον αισθητισμό, αλλά και τον κουλτουραλισμό — τάσεις κυρίαρχες στη νεότερη ισπανική ποίηση — και, με συνείδηση ότι όλη η προσπάθεια γνώσης είναι τελικά χαμένη υπόθεση, καταλήγει στο να αντικειμενικοποιεί πάνω στην οντολογική της υπόσταση. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι αναπαράγει το παράδειγμά της, αλλά την υποχρεώνει να παίρνει απέναντι στον αναγνώστη μια στάση χωρίς καθόλου οίκτο για την ίδια, πράγμα που καταλήγει σ' ένα τελετουργικό ζευγύμνωμα, αν όχι πραγματικό χαρακίρι. Και τούτο γιατί η Χανές χρησιμοποιεί το ποίημα ως μέσο άμεσης επικοινωνίας. Από την άλλη, η στάση της στο θέμα του κουλτουραλισμού δε φαίνεται να είναι απόλυτη. Έτσι, στην εξέλιξη του έργου της — που κυμαίνεται από μορφές τέλει λιτότητας σε πιο σύνθετες ποιητικές δομές — διακρίνει κανείς κάποιες πολύ συγκεκριμένες και πολύ εκλεκτικές επιρροές: Έλληνες λυρικοί, τροβαδούροι του Μεσαίωνα, Κεβέδο, Χόλαν ή Τρακλ.

Σ.Α.

CLARA JANES

Η ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΜΟΥ

Από τότε π' άρχισα να γράφω ποιήματα είχα συνείδηση τι ακριβώς με παρακινούσε σ' αυτό και γνώριζα την εσωτερική εκείνη παρόρμηση που είναι συχνά προγενέστερη και αυτής της γέννησης της λέξης: κάτι, δηλαδή, που ανάβλυζε από τα έγκατα του είναι και έπαιρνε συγκεκριμένο σώμα, αισθητό κατά το πέρασμά του από το εγώ στο «άλλο». Αυτό ήταν μια εκδήλωση τόσο αυθεντική του είναι, του είναι μου, που είχα έτσι μια δική μου συχνότητα, ένα δικό μου ρυθμικό όχημα. Κάμποσα χρόνια αργότερα, διαβάζοντας το δοκίμιο της Μαρίας Θαμπράνο *Η μεταφορά της καρδιάς*, είδα γιατί ένιωθα από ξαρχής το ποίημα σαν ήχο και σαν ρυθμό. Η καρδιά, γράφει η Θαμπράνο, «πάει να σπάσει τη στιγμή της ομιλίας». Ο ήχος που παράγει η καρδιά, χάρη στη στιγμή που σταματάει για να πάρει ανάσα, την αποκαλύπτει στο είναι της και το φανέρωμα αυτό είναι η λέξη. Όμως η λέξη για την οποία κάνει λόγο η Θαμπράνο, δεν είναι οποιαδήποτε λέξη, αλλά μια λέξη αγνή, αμόλυπη, εωδινή, κενή νοηματικού περιεχόμενου. Για μένα η ποιητική λέξη δε σταματάει εδώ. Αρχικά θα ήταν βέβαια ο παλμός, ο ήχος, το δηλωτικό μέσο έκφρασης, γιατί η φωνή, το τραγούδι, προηγείται της ομιλίας — αν αυτό δεν είναι ήδη ένα είδος ομιλίας.

Από τον ήχο αυτό, λίγο-πολύ καθαρό, θα γεννηθεί αργότερα η γλώσσα, κι εδώ βρίσκεται η μεγάλη σπουδαιότητα της ονοματοποιίας στις πρωτόγονες γλώσσες καθώς και στην ποίηση. Όμως αυτή την πρώτη στιγμή, θα έλεγα, ακολουθεί μια δεύτερη, γιατί όταν η έκφραση συγκεκριμενοποιείται είναι έκφραση κάποιου και πρωτίστως του είναι. Γι αυτό ο Heidegger, στο δοκίμιο του *Τέχνη και Ποίηση*, γράφει: «Η ποίηση είναι ο λόγος της αποκάλυψης του όντος». «Κάθε τέχνη αποβλέπει στο να κάνει δυνατή την αποκάλυψη της αλήθειας του όντος, αυτού καθαυτού». «Ο ποιητής προφέροντας την ουσιαστική λέξη, ονοματίζει έτσι για πρώτη φορά το ον, για ό,τι εκείνο είναι, και με τον τρόπο αυτόν γίνεται γνωστό ως ον». Δηλαδή, η ποίηση στην ουσία της είναι «εγκαθίδρυση του όντος με τη λέξη». Στο οντολογικό αυτό επίπεδο θα πρέπει να τοποθετήσουμε και τον ορισμό του Νοβάλις: «Ποίηση είναι το πραγματικό απόλυτο».

Ωστόσο, ποίηση είναι επίσης η εκδήλωση ενός συγκεκριμένου είναι. Δηλαδή ενός είναι βυθισμένου σε μια ζωή, ενός είναι που μιλάει και διαλέγεται και στο διάλογο αυτό τοποθετείται *απέναντι* στον κόσμο, όχι *μέσα* στον κόσμο, — όπως ακριβώς παρατηρεί ο Ρίλκε — και γι' αυτό μπορεί και βλέπει το παροδικό, και βλέπει το τέλος.

«Έργο — και επιστρέφω στον Heidegger — σημαίνει δημιουργία ενός κόσμου». Η ποιητική μου λοιπόν, με βάση αυτές τις τρεις στιγμές, — δηλαδή φανέρωμα του είναι, φανέρωμα ενός συγκεκριμένου είναι, και δημιουργία ενός κόσμου — πλησιάζει τόσο τον ενσensualισμό όσο και τον υπαρξισμό, ενώ στο επίπεδο της φόρμας αναζητεί την ακρίβεια, την ταύτιση βάθους και μορφής, δίνοντας απόλυτη προτεραιότητα στο ποίημα, γιατί στην ποίηση, όπως λέει ο Georgin, η αίσθηση είναι το σημαντικό του ποιήματος και όχι η ποίηση το σημαντικό της αίσθησης, αφού ο χώρος μέσα στον οποίο κινείται δεν είναι το λογικό, αλλά το συγκινησιακό.

CLARA JANES

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Εισαγωγή, μετάφραση:
Σαράντης Αντίοχος

ΕΔΩ

Εδώ
η κοιλάδα, τα ποτάμια, οι κορυφές,
το πουλί που πετάει.

Ο άνθρωπος που ονειρεύεται
κάθε μέρα
τη στιγμή του.

Εδώ
πέφτει η βροχή
κι ανθορροεί η άσπρη παπαρούνα.

Ο άνθρωπος που λέει στον εαυτό του:
Είμουν.
Θα είμαι.
Είμαι.

Εδώ
βρίσκουμαι-ήρδα-υπήρξα.
Εγώ
δεν
είμαι.

(Όριο ανδρώπινο, 1973)

ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΣΤΟ ΜΙΣΟΣ

Κλάδεγε τη σκιά σου
και βούλιαζε στη νύχτα.

Εγώ δε δέλω απόσταση
στ' αγκάλιασμα.

Απομακρύσου.

Κλάδεγε τη σκιά σου
και βούλιαζε στη νύχτα.

Τυλίξου μες στην κάπα σου
και τ' όνομά σου.

(Όριο ανδρώπινο, 1973)

ΚΟΣΤΑΝΤΖΑ

Τυραγνισμένη απ' τους ανέμους
ξάφνου αναδύεται η γυχή μου,
απολίθωμα
της εποχής του Τόμπ.

Στέκει στην αμμουδιά
και νύνεται τ' άσπρα κοχύλια.

Η Αρχαία Ελλάδα κι ο αφρός
με το ίδιο πάντα
απελπισμένο μοιρολόι.

Πάντα
και μαστιγώνουν τις πέτρινες ακτές
κρυφές και συμπαγείς
της πρώτης γεωλογικής στρωμάτωσης
του νου μου.

(Ρουμανικά ποιήματα, 1975)

BRANCUSI
II
ΣΤΗΛΗ ΤΟΥ ΑΠΕΙΡΟΥ

Σήκωσε το χέρι σου Μπρανκούσι
και γράγε στον αέρα την πορεία των πουλιών
τώρα που πέφτει η νύχτα.

Η δαυμασπί σου εξίσωση
που σκόπευε γηλά
θα δίνει πάντα το άπειρο
— εσύ πήνε καθόριζες στους εκατό, πενήντα
ή εικοσιεφτά κρίκους και μισό —
και θα μας φέρνει
στα μανιασμένα πλάτη
που κυνηγούνε
το ηλιοβασίλεμα.

(Ρουμανικά ποιήματα, 1975)

ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑΣ

9

Αιώνια μοναξιά
 αναμείσις στο πέλαγο και τη στεριά.
 Γυμνό ακρογιάλι ακίνητο,
 φυλακισμένο
 απατηλέ κι αβέβαιε κυματισμέ,
 μύθε ατελείωτε
 μιας κίβδηλης συνάντησης.

11

Νησί γαλπνεμένο.
 Νησί
 που και τα κύματα
 κάποτε
 νανουρίζουνε τις πίκρες.
 Κι άλλοτε πάλι
 μπήγουν βαθιά κραυγή.

12

Τρυπάει ο λόφος
 τη νεκρόπολη
 και βγαίνει η Καρχηδόνα
 με τις αρχαίες τελετουργίες της
 διυλίζοντας
 τη βαριά ατμόσφαιρα
 που μου κόβει
 τη ροή
 των γοφών.

19

Ακροποδητή
 καταφτάνει η ασπροντυμένη Κυρά
 να μου κλέγει τη σκέψη.

Και δεν τα παίρνει όλα!
 Τις μαρμαρένιες στέπες του κορμιού μου,
 τις κατάξερρες βέργες των μαλλιών μου,
 τα θολά πηγάδια των ματιών μου
 ραμμένα
 σε περασμένα όνειρα κι επιθυμίες,
 τις αυριανές περιπέτειες,
 την τωρινή αγάπη
 ξερριζωμένη
 αιμόφυρτη
 πυρπολημένη σαν τη γη της Χιροσίμα,
 τυλιγμένη στο πέπλο της.

Και δεν τα παίρνει όλα,
 όλα,
 εκτός από ένα.

Και τώρα ακόμη μπορεί να μου κάγει
 τα χέρια
 η σκέψη.

27

Γυρίζει
 ο ανεμόμυλος
 που δεν αλέθει τίποτε
 και η φτερωτή αντιμάχεται
 τον άξονα
 με το άδπλο μυστήριο
 και χάνω τα πανιά μου.
 Γιατί;
 Γιατί;
 Γιατί;
 Σίσυφε π' έχεις για πέτρα το κενό.
 Γιατί;
 Γιατί;

(Βιβλίο της αλλοτρίωσης, 1980)

30

Νησί της αυτοκτονίας
 απατηλά σιωπηλό,
 ξερριζώσε απ' την όψη
 το χαμόγελο.
 Φανέρωσε το διαφορούμενο
 των αρωμάτων σου,
 των γριών σου
 που τα μάτια τους μου δίνουνε την πλάτη,
 των ωραίων σου παιδιών
 με το ναρκωτικό στα μάγουλα.

Νησί, μες στη σιωπή σου,
 μιλείς και μιλείς,
 μα η διέξοδος δε βρίσκεται μόνο
 στο παρελθόν το τίποτα ή την απόσταση
 που εσύ προτείνεις.

Όχι,
 δε βγαίνεις από πόρτες
 που στον τοίχο
 είναι απλώς
 ζωγραφισμένες,
 λέει ο Χόλαν.

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ BLADIMIR HOLAN

ΠΟΝΟΣ

Τρακόσια χιλιόμετρα απ' την Πράγα,
 μέσα στο φως διυλισμένο
 από τις πληγωμένες λεύκες
 —σάρκα που σκάζει
 τη διγασμένη ασημί φλούδα—.
 Τρακόσια χιλιόμετρα απ' την Πράγα,
 πάνω στη νοτισμένη χλόη,
 πέφτει η γυχή και
 εναποθέτει μια μόνο σκέψη:
 άραγε υποφέρουν και τα φύλλα;
 Πονάει
 η λειτουργία της χλωροφύλλης;

Τρακόσια χιλιόμετρα απ' την Πράγα
 πέφτει η γυχή αποκαμωμένη.

Η λέξη *radost**
 μάταια θουίζει
 πάνω από τα φτερά
 μιας
 άσπρης
 πεταλουδας.

* χαρά, αλεγρία, στα τσέχικα.

CAMPA

Θα 'ρθουν οι ανθισμένες μυγδαλιές στο παρεθύρι σου
δραπέτισσες της σκέψης μου
και της ελιάς τα ρίγη
που τρέμει στο πέρασμα της νύχτας.

Όμως εγώ,
κάθε φορά χαμένη πιο πολύ μέσα στις λέξεις σου,
δε θα 'χω δύναμη να 'ρδώ ίσαμε την πόρτα σου.
Θα μείνω να περιπλανώ τους φόβους μου πάνω στη γη
της Κάμπα,
θα κουβεντιάζω στα χαμένα με τον άνεμο
και θα χορεύω ευγενικά με το ποτάμι το χορό
του θανάτου,
με ντελικάτα arabesques
και σκούρες τσιριμόνιες.

Κι ούτε θ' αποτολμήσω να σου μιλήσω μέσω της βροχής
ή να καβαλικέγω τον αγέρα
και κρυμμένη στη χαίτη του
να σου ανταποδώσω το άρωμα του τριαντάφυλλου

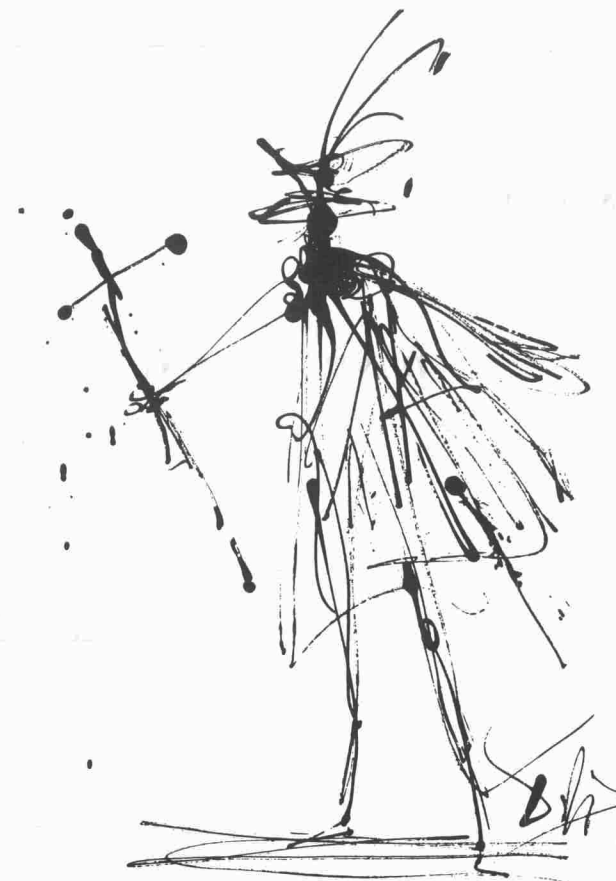
που εσύ, με μια σου κίνηση,
χωρίς να το υπογιαστείς,
εξέδαγες για μένα, μια για πάντα,
με όλη τη φλόγα της Άνοιξης.

(Κάμπα, 1986)

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

Ποίηση

Τ' αστέρια νικηθήκαν, 1964
Όριο ανθρώπινο, 1973
Ρουμανικά ποιήματα, 1975
Προσωπική ανθολογία, 1979
Βιβλίο της αλλοτριώσης, 1980
Έρωτες, 1981
Ζωή, 1983
Κάμπα, 1986

BLANCA ANDREU

Η Μπλάνκα Ανδρέου γεννήθηκε το 1959 στην Κορούνια της Γαλικίας (ΒΔ Ισπανία). Σπούδασε ισπανική φιλολογία και δημοσιογραφία στο Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης και για ένα διάστημα δούλεψε στα πολιτιστικά προγράμματα της Ισπανικής Τηλεόρασης. Στην ποίηση εμφανίζεται το 1981 με το βιβλίο της *Το κορίτσι της επαρχίας που ήλθε να μείνει σ' έναν Τσαγκάλ*, το οποίο τον προηγούμενο χρόνο είχε πάρει το βραβείο του ποιητικού διαγωνισμού ADONAIS. Το βιβλίο αυτό είχε μεγάλη απήχηση, κυρίως γιατί έφερε ένα καινούργιο, μάλλον βόρειο, ρίγος στη νεότερη ισπανική ποίηση. Το 1983 κυκλοφόρησε και το δεύτερο βιβλίο της *Ράβδος της Βαβέλ*, κι αυτό βραβευμένο με το βραβείο μυστικιστικής ποίησης Φερνάντο Ριέλο. Η Μπλάνκα Ανδρέου έλαβε δύο ακόμη διακρίσεις: το βραβείο διηγήματος Γαμπριέλ Μιρό (1981) και το βραβείο Ίκαρος της εφημερίδας της Μαδρίτης *Ντάριο 16*. Χωρίς αμφιβολία είναι η πιο γνωστή και πολυσυζητημένη νέα ποιήτρια της Ισπανίας. Το 1985 παντρεύτηκε με τον γνωστό και στην Ελλάδα ισπανό μυθιστοριογράφο Χουάν Μπενέτ.

Η ποιητική γραφή της Μπλάνκα Ανδρέου, βαθιά σε αίσθημα και πλούσια σε προσωπικά εκφραστικά μέσα, αναπτύσσεται υφολογικώς στο κλίμα του νεορομαντισμού, αλλά και με ευδιάκριτες απηχήσεις από το συμβολισμό, τον σουρεαλισμό και τη μυστικιστική ποίηση, στοιχεία δηλαδή που της δίνουν ένα χαρακτήρα μεταμοντερνισμού. Τα πρότυπά της είναι κατά κανόνα εξω-ισπανικά: ο Μπλέικ, ο Ρίλκε, ο Σαιν-Τζων Περς, ο Παβέσε, ο Ελύτης — ίσως και ο Αλεξζάντρε — είναι οι αστέρες που, με διαφορετική ο καθένας τύχη, φωτίζουν ένα τόσο εκπληκτικό σε προσωπικότητα και ιδιομορφία ποιητικό στερέωμα.

BLANCA ANDREU

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

επιλογή, μετάφραση:
Σαράντης Αντίοχος

ΑΚΟΥ, άκουσέ με, όχι πράσινα κρύσταλλα ή διακόσιες ημέρες
ιστορίας, ή βιβλία
ανοιχτά σαν πληγές ανοιχτές, ή φεγγάρια της Ιωνίας και τα
παρόμοια,
μα πίνε μόνο πικρό βότανο και βάτα και αγκαθωτές ανεμώνες
που φαντάζουν λουλούδια.

Άκου, πες μου, ήταν πάντοτε έτσι;
Κάτι λείπει και πρέπει να πάρει ένα όνομα.
Πίστη λοιπόν στην ποίηση και στη μισαλλοδοξία της ποίησης
κι ονομάτιζε κορίτσι
κι ονομάτιζε σύγνεφο, πικροδάφνη,
οδύνη
ονομάτιζε απελπισμένη βένα ολομόναχη, και τα παρόμοια,
σχεδόν σα λείψανα, σχεδόν μακρυνά.

Και δεν πρόκειται μόνο για τ' αρμόνιο του καιρού που σταμα-
τάει και δεν σταματάει,
για τα ώριμα ή τα χαμογελαστά,
για τη μοναξιά τη δική μου που είναι τώρα γωνία και πύργος,
ελαφρό ληξιαρχείο και παιδούλα νεκρή,
μα γιατί δεν υπάρχει άλλος τρόπος πιο βίαιος για ν' απομα-
κρυνθείς.

ΕΓΩ σου 'δωσα κόκκαλα κόκκινων περιστεριών
πουλιά που ανασαίνανε μέσα στις αμυχές
απαίσιο λικέρ πληγής
μικρό σκαλοπάτι θανάτου

Παγίδεγα τα περιστέρια που κατοικούσαν φλογερά
στο χαλασμένο αίμα δύσκολων παιδιών
έκλεγα πετάγματα μαβιά
πετάγματα πικροδάφνης και κραυγής
πετάγματα αρτηρίας κι εκδοράς
καθρέπτες
γιορτές
υάκινθων του νότου

Εγώ σου 'δωσα κόκκαλα πολύ μικρών περιστεριών
αστρολάβια με τρυφερούς σκελετούς
πυγολαμπίδες οδηγητικές κι άλλα νευρικά φώτα
για ν' ακούς όταν το φώσφορο ανακαλεί τα παλιά
δίστυχα
για ν' αγκυροβολείς στη νύχτα μου
για ν' αγκυροβολείς στη νύχτα μου με τον ντελικάτο
ασβέστη

Εγώ σου 'δωσα κόκκαλα
άγκυρες μικροσκοπικές
για να ποντίζεσαι στ' αλάτι της εξώπορτας
και πρόφερα τα λόγια που έτσι μόνο υπάρχουν
φίλτρα εδώδυμα
υγρές μαγειείες
ή τη δυνατή φωνή του ποιητή του Ρίλκε:

ναι, φύλαξέ το!

«φύλαξέ το»

ΘΑ ΒΟΥΛΙΑΞΩ τα χέρια μου εδώ, σε τούτη τη θάλασσα που δεν υπάρχει.
Θα βουλιάζω τα φλογερά φύλλα και τον κάθετο στίχο που βγήκε σπαθί,
το μελάνι της φτέρης παρθένας, τις λαδραίες συλλαβές που πηγαίνουν
φωνάζοντας: ΒΟΗΘΕΙΑ
και τον έρωτα σε γραμμένο κρασί.

Θα βουλιάζω τα δάχτυλα, τα ζωόφυτα και τους πολύποδες που λουφά-
ζουνε στα δάχτυλά μου,
τα σοβαρά λουλούδια που στεφανώνουν τα ερπετά π' αγαπάω,
το λειχήνα του ονείρου που μεστώνουν οι όχεντρες οι πιο ευνοϊκές,
την καρδιά τη θαμμένη στα άσπρα, ώσπου να πεθάνει,
το λαρύγγι της μέρας με τα ολόχρυσά σπάραχνα.

Θα βουλιάζω τα χέρια μου στη νύχτα που δεν υπάρχει πάνω από μια
θάλασσα που δεν υπάρχει.
Το λαρύγγι μου ανάμεσα στ' αγκίστρια μιας ενάλιας βλάστησης,
σε νερά μεθυσμένα και σε πλοία σαν πουλιά.
Σ' όλα εκείνα π' ανατέλλουν καθώς ανατέλλει η νύχτα,
τη στιγμή που προσαράζει το κέρασ του φοβερού ελαφιού της και
κλαίει,
σα στροφή αντιλόπη ή αστέρι σ' αρχαίο ρυθμό
και απλώνεται η τρέλα πορφυρός μουσαμάς
ή φτερό ή κόκκινο λάδι σε μια κάπως σκοτεινή επιφάνεια,
ωκεανού κανενός.

Θα βουλιάζω τα χέρια μου στ' αλαφρό τούτο μέρος που κοιμούνται
μουσικά οι λαμπερές ακρογιαλιές

και θα μιλήσουμε για τα πράγματα και τις βουλές του θανάτου,
για τις ατραπούς του και τα πυρπολημένα του προπύλαια.

ΚΟΙΜΑΜΑΙ, ζωντανό πουλί, πουλί της Βαβυλώνας, και πουλί
βιενέζικο,
πουλί κομμένο στη Σιένα,
πουλί της Καλιφόρνιας, κοιμάμαι
κ' η ποίηση μ' αποφεύγει σα μια φράση πεδαμένη.
Κοιμάμαι
πουλί
σεντόνι
λέξη παροξύτονη,
για να τελειώνω με τα σπάνια δηλητήρια,
για να μπορείς να δεις το πνεύμα της σφηκοφωλιάς,
να κλαις για την πληγή και τις συνήθειες της αμοιβάδας
του μυαλού μου,
να αισθάνεσαι τη γεύση της ανυπομονησίας και να δίνεις
τις πικρές δωπίες που ήταν δικές μου,
ώσπου να ξερριζωθούν, μέσα στ' αρχαίο κορίτσι,
όλα τα όσα ονειρεύτηκα μέχρι την ευτυχία του θανάτου.

ΠΟΥΛΙ καρτομημένο από τις αστρονομίες, ω γοτθικό
πουλί πετσοκομμένο που σφαδιάζει.

Ψηλό παρεθύρι τ' όνομά σου στο τόξο των φτερών και
στο δάκρυ.
Στ' οξυκόρυφο του κόσμου.

από το βιβλίο: Blanca Andreu, *De una niña de provincias que se vino a vivir en un Chagall*. 3.a edición. Poesía
Hiperión. Madrid, 1983.

ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ

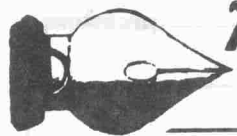
Γεννήθηκε στή Ζάκυνθο τό 1938. Σπούδασε Κοινωνιολογία και Πολεοδομία στό Λονδίνο, όπου έζησε τήν περίοδο 1968-1975.

Έξέδωσε τίς ποιητικές συλλογές ΦΥΛΛΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ, ΟΔΕΒ, Άθήνα 1965, MADRIGALIA, και ΤΑ-
ΤΟΥΑΖ, «Περίπλους» 1985.

Άρχικά άσχολήθηκε μέ λαογραφικές έρευνες και έλαβε δύο Α΄ Βραβεία τής Γλωσσικής Ιστορίας τής
Άκαδημίας (1961 και 1964), γιά έργασίες του πάνω στή δημόδη γλώσσα και τή λαογραφία τής Ζακύνθου.

Έπίσης εξέδωσε τήν πολιτιστική εφημερίδα «ΖΑΚΥΝΘΟΣ», (1962-1965) και ήταν υπεύθυνος γιά τήν όργα-
νωση τής Συνάντησης Μεσαιωνικού και Λαϊκού Θεάτρου, από τή σύστασή της έως τό 1977. Από τότε ζεί
στήν Ισπανία.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΑΡΑΣ

Φόβοι θανάτου και μεταθανάτια ρεζιλίκια

Εδώ και κάμποσο καιρό πασπατεύω — στην αρχή ασυναίσθητα, στη συνέχεια όμως με αυξανόμενη αγωνία — το αριστερό μου μάγουλο: από κει που σταματάει το σαγόνι ως την άκρη των χειλιών αριστερά. Υπογιάζομαι πως ετούτη η μεριά είναι περισσότερο αναισθητή από την άλλη, πως κάτι δηλαδή συμβαίνει με τα νεύρα ακριβώς εδώ που, αντίθετα, δε συμβαίνει κι από κει. Κι η φαντασία μου ή η υπερβολική, έστω, υπογία μου πάει στο χειρότερο. «Θες;» λέω. «Α μπα! φόβοι σου είναι» σκέφτομαι κι ύστερα, πάλι τα ίδια. Πολλές φορές ο νους μου τρέχει στους γιατρούς, στα νοσοκομεία, σε χρονοβόρες κι άκαρπες εξετάσεις, σε μάταιες εγχειρίσεις. Φτάνει μάλιστα ως την κηδεία μου. Ίσως, στην Αγία Φωτεινή. «Κουνήσου από τη θέση σου» λέω μονάχος μου και κουνιέμαι, λες και με το κούνημα βγαίνει τίποτα. Μπορεί να βγαίνει, βέβαια, πείρα πάνω σ' αυτό δεν έχω και παίρνω όρκο, μα ο καρκίνος ή το AIDS, όπως το λένε τώρα, σίγουρα δε βγαίνει. Και στη συνέχεια φαντάζομαι αυτό το σώμα, που πολύ αγάπησα, ζαπλωμένο σ' ένα φέρετρο και γύρω τους φίλους, τους γνωστούς μου και όσοι, τέλος πάντων, κάποτε με συναναστραφήκανε: μαθητές παλιού, γονείς παιδιών που στα σπίτια τους μπαινόβγαينا και πάνω στις καρέκλες τους έτριβα με τις ώρες τα βρακιά και την γυχή μου. Φοβάμαι πως ο χώρος της Αγίας Φωτεινής είναι μικρός και δεν θα τους χωράει όλους. Γι' αυτό καλύτερα στον Αγ' Αντρέα τον παλιό, βεβαίως, με όλους τους αγίους σε παράταξη. Δεν δάταν άσχημα αφήνω που κάτι έχω γράψει πονηρό και για το πάρκο του.

Εγώ, λοιπόν, στη μέση, πρωταγωνιστής. Άλλωστε αυτός ο ρόλος μου άρεσε και στη ζωή. Και δέλω να πιστεύω πως πάνω μου θα κλαίνε κάμποσοι. Ειλικρινά θα κλαίνε. Οι πιο πολλοί θα είναι μόνο παραγμένοι — βαριά ή ελαφρά — από το ανεπάντεχο κυρίως γεγονός του θανάτου μου. Δίπλα μου η μάνα μου θα λιποθυμεί συνεχώς, θα πέφτει από καρέκλα σε καρέκλα και δάχει διαρκώς τα μάτια της κλειστά, σα λιγοθυμισμένη που θα είναι, ενώ κάποιοι οικείοι μου που τις μορφές τους δεν μπορώ να ξεχωρίσω τώρα (θα δούμε τότε) θα της ρίχνουνε αρώματα για να συνέλθει. Την ξέρω εγώ: τα ίδια έκανε και στην Παντάνασσα, στο γάμο μου, και παραλίγο να μου κλέγει τότε την παράσταση. Είχα ανησυχήσει τότε καθώς έβλεπα τους καλεσμένους μου να την κοιτούν — τι λέω; σχεδόν την προκαλούσαν με το βλέμμα τους για να ξεσπάσει τελικά. Όμως και να γίνει τώρα αυτό, δεν πρόκειται να πρωταγωνιστήσω, γιατί όσο και να κλάγει και να κάνει και να πει, αυτό είναι στις κηδείες πράμα φυσικό και κανέναν δεν παραξενεύει. Να μην αρχίσει μόνο να λέει στη γυναίκα μου εκείνα τα υστερικά που ακούς καμιά φορά και βγαίνεις απ' τα ρούχα σου: «εσύ τον έφαγες μωρήνη» (το «ή» μακρόσυρτο και τσιριχτό, σαν κρώξιμο σπαραξικάρδιο αυτοδίδακτης νθοποιού που τόλμησε να παραστήσει για πρώτη φορά — και τελευταία — την Ηλέκτρα). Όχι μονάχα γιατί θάνατο άδικο αυτό και γέμα, αλλά γιατί μεμιάς θα αποσπάσει την προσοχή του εκκλησιασμάτος από μένα, χώρια που η τραγική ατμόσφαιρα δ' αλλοιωθεί ανεπανόρθωτα προς το γελίο. Και να μετά τα χάχανα, και να τα σχόλια του κόσμου και τα σουσουρα, και να που θα σπκάνονται στις μύτες των ποδιών τους όλοι τους, για ν' ακούσουν και να δουν καλύτερα.

Ψοφάει για τέτοια ο κοσμάκης, τι να λέμε; Πάντως θα είναι ρεζιλίκια πράματα που έτσι κι αλλιώς είναι αδύνατο να τ' αποφύγω, να σπκωθώ από το φέρετρό μου και να χωθώ στην τρούπα μου μια ώρα αρχύτερα. Μα επιτέλους θα είναι συμπρωταγωνίστρια, κοντά μου, δίπλα μου, τι άλλο δέλει; ενώ μέχρι τα τώρα σε όποια κηδεία κι αν επήγαινε — σε όλες σας πληροφορώ — καθόταν στο γυναικωνίτι, όρδια,

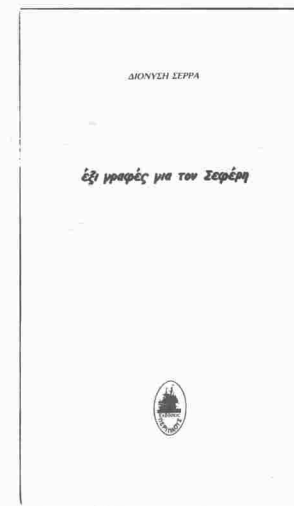
απέναντι ακριβώς από τους συγγενείς για να τους βλέπει αντικριστά και καθαρά. Ούτε μια κίνηση δεν έχανε απ' τα μάτια της, ούτε ένας λόγος τους υιδουριστός στο αυτί του πεδαμένου δεν της ξέφευγε, ούτε ένα δάκρυ τους δεν ήπιανε που να μην το προσέξει. Αφού μετά είχε να το λέει: «Το και το του είπαν», «αυτό και τ' άλλο του κάνανε». Βέβαια, βέβαια. Η επιτυχία της κηδείας εξαρτιόταν από τη δέρμη των λόγων, την πλημμύρα των δακρύων και τα χαϊδολοήματα και τα φιλιά των γυναικών — αυτών κυρίως — στους πεδαμένους άντρες τους. Κηδείες χωρισμένων, χήρων και γερόντων ήσαν υπόθεση ρουτίνας, δίχως κανένα ενδιαφέρον για τη μάνα μου. «Πάει κι αυτός», έλεγε και ξόφλαγε: το πολύ πολύ να πρόσδετε: «ο κακομοίρης». Ε, λοιπόν, τώρα θα είναι δίπλα μου, τιμή που έτσι κι αλλιώς, αλίμονο! τη δικαιούται.

Ο Άρης όμως θα είναι μακριά μου, στο τελευταίο κλίτος δεξιά, να μη με βλέπει, δεν θα το αντέχει. Κι αυτό το τελευταίο έχω βάσιμες υπογίες να το πιστεύω. Μπορεί και νάναι δακρυσιμένος. Ποτέ μου δεν τον έχω δει, έστω λιγάκι, δακρυσιμένο και θάνατο ειρωνία να συμβεί αυτό τότε ακριβώς που δεν θα βλέπω, και μάλιστα για μένα. Αλλά κι απ' τις ελάχιστες φορές που ο Άρης δεν θα μουρμουρίζει κάτι περιπαιχτικό, που δεν θα ειρωνεύεται τους άλλους, δεν θα σχολιάζει πικρόχολα και δεν θα ξεροθήξει ό,τι φαιδρό κι αν δει, ό,τι μελοδραματικό και αν ακούσει. Ούτε θα κλάσει: ακόμα κι αν του 'ρθεί — κατά πως το συνηθίζει που και που σε τέτοιες περιπτώσεις. Θα προτιμήσει να το πνίξει, και το γελίο του και την πορδή του. Με το δεξί του χέρι όμως σίγουρα θα ξύνεται εδώ μπροστά και πίσω στον καβάλο: συνέχεια. Από αμχανία, βέβαια, και ταραχή.

Αυτή η κηδεία ας κρατήσει περισσότερο από τις άλλες. Μ' άρεσε η ζωή: και τώρα ακόμα θα μ' άρσει, έστω και αναισθητός που είμαι και τυφλός. Γι' αυτό ας βγάλουνε όποιοι το επιθυμούν όσους λόγους θέλουνε. Κι ας πουν για μένα ό,τι θέλουν. Ξέρω εγώ τι ήμουνα, αυτοί δεν ξέρανε ποτέ που άρχιζε η αλήθεια μου και που το γέμα. Γι' αυτό μην τους πιστέψει και κανένας. Κι όταν τελειώσουνε κι αυτοί και ακουστεί το «δεύτε τελευταίον ασπασμόν» εδώ ακριβώς που πέφτει δάκρυ μπόλικο και οι γυχές δονούνται από τα ρίγη, εδώ θα επιθυμούσα ν' ακουστεί στη διαπασών κάποια φωνή, της Μπέλλου μάλλον, να γάλει παθιασμένη τα πιο βαριά ζειμπέκικα. Και όποιου του βαστάει, να σπκωθεί και να χορέψει επί τόπου. Με πάθος: η ανάσα του λίγο-λίγο να βαραίνει, τα μάτια του να κλείνουν λιγοθυμισμένα και το ζεστό κορμί του ν' αποπνέει εκείνη την ερωτική οσμή που είναι ικανή να ανασταίνει ακόμα και τους πεδαμένους.

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

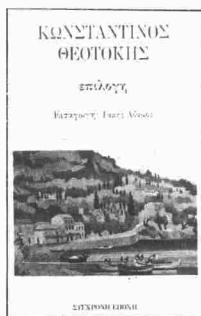
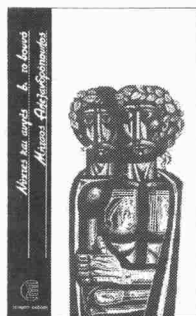

Για δημιουργικό ελεύθερο χρόνο,
 ψυχαγωγία και πνευματική καλλιέργεια
 Γνωρίστε την ελληνική και παγκόσμια προοδευτική λογοτεχνία
 από τα βιβλία

της **ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ**

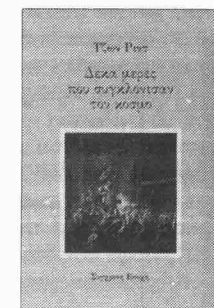
ΒΙΒΛΙΑ ΚΛΑΣΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Παπαδιαμάντης, Θεοτόκης, Παρορίτης, Ρίτσος, Κ. Κοτζιάς, Σκάρος, Αδάμος, Παπανδρέου, Αλεξανδρόπουλος, Κυτόπουλος, Ραβάνης-Ρεντής, Λεφούσης, Ε. Πανσέληνου, Παπαλεξανδράτου, Σαραντάκος, Σωτηράκου, κ.ά., κ.ά.

ΑΠΟ ΤΑ ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Γκόρκι, Ντοστογιέφσκι, Μαγιακόφσκι, Οστρόφσκι, Φαντέγεφ, Χικμέτ, Ριντ, Μπρεχτ, Αϊτμάτοφ, Κοφίνιο, Σίμονοφ, Μάρκες, Ντιμοφ, Χάσεκ, Σόλοχοφ, Μαλτς, Βαρέλα, Κόζακ, Βιβό, Βόινιτς, Καμπέσας, Ζέγκερς, κ.ά., κ.ά.

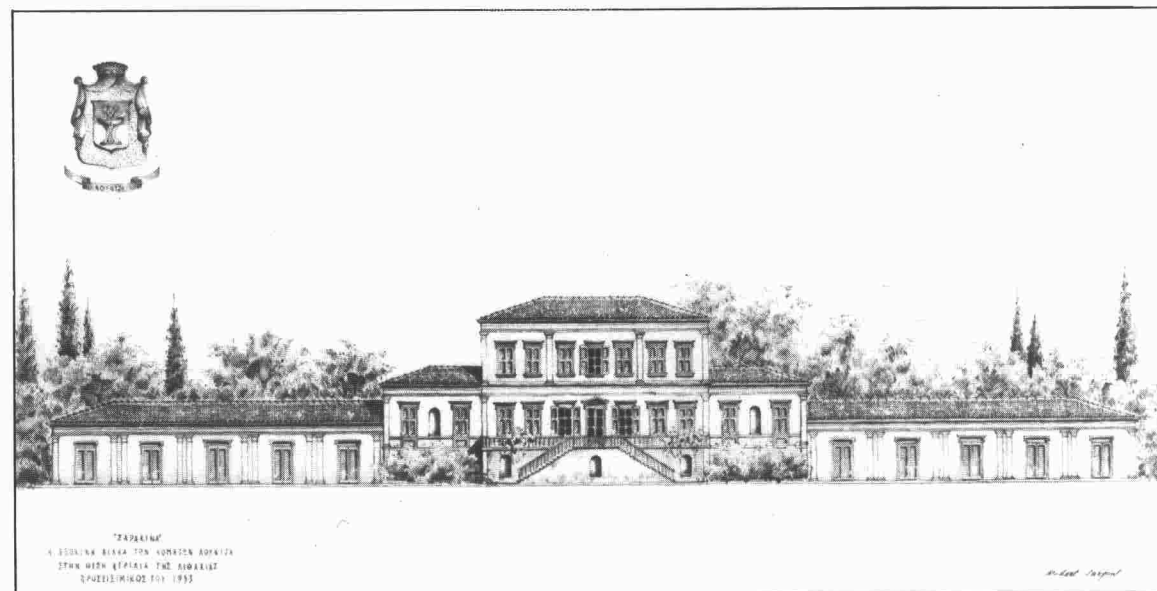
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΞΕ Ζαλόγγου 11 - Τηλ. 36.40.713-36.15.617

Βιβλιοπωλείο Ξ Μαυροκορδάτου 3 - Τηλ. 36.29.835-36.29.814

ROBERT SARGINT

Νεοκλασικές επαύλεις της Ζακύνθου

πρόλογος: ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΖΗΣ

ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ
 εκδόσεις

© Robert Sargint,

Κεντρική Διάθεση: «Περίπλους», Ασκληπιού 37 Καλλιθέα, τηλ. 9416668

Εκδότης: Διονύσης Βίτσος

Α' Έκδοση: ΙΟΥΛΙΟΣ 1987

Τα αρχοντικά της εξοχής

Η αρχοντική κατοικία της πόλεως εκφράζει και, φυσικά, εξυπηρετεί το μεγαλοαστικό τρόπο ζωής των αφεντάδων κατά τη διάρκεια της χειμερινής, κυρίως, περιόδου: το καλοκαίρι όμως ο αφέντης και η οικογένειά του μεταφέρονται έξω από την πόλη, στα πατρογονικά τους κτήματα: ένα άλλο αρχοντικό περιμένει εκεί έτοιμο να τους φιλοξενήσει, να τους γεμίσει με τις χαρές της εξοχής, να τους απελευθερώσει από την τυπικότητα της ζωής της πόλεως: έτσι, σ' όλη την ύπαιθρο θα συναντήσει κανείς σκορπισμένα τα εξοχικά αυτά αρχοντικά, έργα από τα πιο ενδιαφέροντα της αρχιτεκτονικής της Ζακύνθου.

Τα αρχοντικά της εξοχής δεν έχουν μόνο σκοπό να εξυπηρετήσουν την ανάγκη των θερινών διακοπών της οικογένειας: άλλωστε πρόκειται για κάτι περισσότερο από διακοπές, μια και χρησιμοποιούνται ολόκληρο το καλοκαίρι, ως αργά το φθινόπωρο: έχουν ακόμη σκοπό να συγκεντρώσουν γύρω τους όλες τις λειτουργίες, που είναι απαραίτητες για την εκμετάλλευση του κτήματος και τους αντίστοιχους χώρους: χρησιμεύουν, τέλος, για τη συγκέντρωση και την αποθήκευση, προσωρινή ή και μόνιμη, της γεωργικής παραγωγής — σάρι, κρασί, λάδι. Πρόκειται δηλ. για έναν αρκετά σύνθετο από κτιριολογική άποψη οργανισμό, που έχει προορισμό να εξυπηρετήσει συγχρόνως τις λειτουργικές απαιτήσεις μιας αγροικίας — μιας φάρμας όπως θα λέγαμε σήμερα — και μιας επαύλεως: η επίλυση του προβλήματος οδηγεί μοιραία στην κατασκευή ενός συγκροτήματος κι όχι ενός μοναδικού κτιρίου.

Σημαντικό ρόλο στο μέγεθος και τη μορφή του αρχοντικού παίζουν δυο ακόμη παράγοντες. Ο πρώτος είναι ότι το αρχοντικό αυτό περιβάλλεται από μεγάλη κτηματική περιουσία που η έκτασή της ανέρχεται σε αρκετές εκατοντάδες, συνήθως, στρέμματα: έτσι, μοιραία, η κλίμακά του επηρεάζεται από την έκταση που το περιβάλλει. Αλλ' ακόμη, το αρχοντικό αυτό εκφράζει τη διαρκή παρουσία του αφέντη στα κτήματά του κι αποτελεί την πιο χειροπιαστή απόδειξη της ισχύος του. Εκεί θα έρθουν οι σέμπροι για να παραδώσουν την εσοδεία της χρονιάς και να γίνει η μοιρασιά: εκεί θα πατηθούν τα σταφύλια που θα κοπούν σ' όλο το κτήμα για να βγει η θερντέα, σ' αλώνια που βρίσκονται μπροστά του δ' απλωθεί η μαύρη σταφίδα για να ψηθεί απ' τον ήλιο, να σωριαστεί και να μεταφερθεί στις σαράνιες της πόλεως. Εκεί θα γίνουν όλοι οι λογαριασμοί με τους σέμπρους και με τον παραστάτη.

Αλλ' αν το αρχοντικό αποτελεί έκφραση ισχύος, αποτελεί συγχρόνως και έκφραση οικονομικής ανέσεως, ευμάρειας και πνευματικής καλλιέργειας του ιδιοκτήτη του, όπως ακριβώς και τα αντίστοιχα αρχοντικά της πόλεως: οι επιμελημένες προσόψεις, οι άνετοι και πλούσια επιπλωμένοι χώροι του, οι ευρύχωρες αυλές που το περιβάλλουν, τα λαξευτά πεζούλια και οι γλάστρες, τα πορτόνια, ο μεγάλος και βαθύσκιος κήπος, δίνουν το μέτρο των απαιτήσεων: γιατί εκεί ο αφέντης και η οικογένειά του θα ζήσουν ένα μεγάλο μέρος της ζωής τους, θα δεχθούν και θα φιλοξενήσουν τους φίλους τους κι εκεί, πολλές φορές, θα μείνουν για πάντα, κάτω από το δάπεδο του οικογενειακού παρεκκλησίου του κτήματος.

(ΔΙΟΝΥΣΗ Α. ΖΗΒΑ: «Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου από το ΙΣΤ' μέχρι το ΙΘ' αιώνα».)

Οι Σάρτζιντ του Zante

Η Αγγλική οικογένεια Σάρτζιντ (Sargint) πρωτοπαρουσιάζεται στο νησί το 1680 («Κώδικας Αγίας Τριάδας») κι εγκαινιάζει τη Ζακυνθινή ιστορία της: ιστορία επιχειρηματική, διπλωματική και καλλιτεχνική.

Οι Σάρτζιντ ύστερ' από γενιές και γάμους ντόπιους, εξελίσσονται στον ιδιότυπο και γοητευτικό τύπο του Αγγλοζακυνθινού! Έναν τύπο που πέτυχε τη σύζευξη των καλύτερων Βρετανικών και Ιόνιων στοιχείων, χωρίς να καταφύγει στη μείξη που συνήθως έχει αμφίβολα αποτελέσματα... Όταν γνώρισα στο Λονδίνο τον Ρίτσαρντ Σάρτζιντ, μου έκανε εντύπωση ο Άγγλος τζέντλεμαν, που ήτανε μαζί και Ζακυνθινός αφέντης. Ίσως η αρχοντιά — με την ουσιαστικότερη σημασία του όρου — ν' αποτέλεσε ακριβώς το στοιχείο γεφυρώματος και ισορροπίας ράτσας, πολιτισμού, ιδιομορφίας, δύο λαών σε λίγα εκλεκτά άτομα.

Οι Σάρτζιντ στη Ζάκυνθο, εφοπλιστές και πρόξενοι, ένοιωσαν κάποτε το σκίρτημα της Τέχνης: Τέχνη ήταν η ζωγραφική και το σχέδιο: έμπνευση ο έρωτας για το νησί τους.

Ο Αναστάσιος Σάρτζιντ (1826-1882) άφησε έξι «άλμπουμ», με δαυμάσια σχέδια. Δύο βρίσκονται (προσφορά της οικογένειας) στην Εθνική Πινακοθήκη κι ένα τρίτο στο «Μουσείο Σολωμού κι Επιφανών Ζακυνθίων». Ο Αναστάσιος Σάρτζιντ είναι καταξιωμένος καλλιτέχνης και δε χρειάζεται, πιστεύω, εκτενέστερη παρουσίαση στα πλαίσια μάλιστα ενός απλού σημειώματος.

Οι δύο αδελφοί, Ρίτσαρντ και Ρόμπερτ, κληρονομήσανε το ταλέντο και τη Ζακυνθινή ευαισθητοποίηση του θείου τους! Το 1941 εξορίζονται, μ' ολόκληρη την οικογένεια, από τους Ιταλούς κατακτητές. Το 1943 βρίσκονται στην Αγγλία, ύστερ' από ανταλλαγή αιχμαλώτων. Ο Ρίτσαρντ σταδιοδρομεί στο Λονδίνο, σε σκιτσογράφος-σκηνογράφος. Ο Ρόμπερτ σαν αρχιτέκτονας, στο Λονδίνο και στη Βόρεια Ιταλία, όπου ζει σήμερα.

Κανένας τους δε γύρισε στη Ζάκυνθο: η καταστροφή του 1953 τους αποκαρδίωσε. Καλύτερη η ανάμνηση, από την απομυθοποίηση του νόστου...

Όμως ο «ιδεαλισμός», στο πνεύμα του γεννημένου καλλιτέχνη, ζητάει και βρίσκει έκφραση! Σχέδια του Ρίτσαρντ, ζακυνθινού περιεχόμενου, δημοσίευσε ο Ντίνο Κονόμος στα «Επτανησιακά Φύλλα» (Τομ. ΙΑ', Ι «Μνήμη Διονύση Ρώμα»). Τα θεωρώ αντάξια βήματα στο δρόμο που πάτησε ο θείος Τάσης.

Στόχος του σημειώματος όμως είναι ο αρχιτέκτων Ρόμπερτ Σάρτζιντ, που η πρωτότυπη εργασία του για τις «Νεοκλασικές Επαύλεις της Ζακύνθου», δημοσιεύεται στον «Περίπλου». Ο κ. Σάρτζιντ, επιστρατεύοντας μια καταπληκτική εικαστική μνήμη, έδωσε έκφραση στην ευαισθησία και στο ταλέντο του, ζωντανεύοντας την παλιά, την καταστραμμένη Ζάκυνθο, στα σχέδιά του!

Υπομονετικά, σταδιακά: σαν αποτέλεσμα: μαγικά!

Το έργο του που ξέρουμε ήδη (δημοσιεύτηκε από τον Ντίνο Κονόμο όπου προανάφερα, καθώς κι από την Κρύστα Γιακουμέλλου: «Ζάκυνθος 85»), έχει κορυφαία αξία αισθητική και ιστορική για μένα και ηθική! Γιατί τι άλλο από πράξη υψηλού ήδους αποτελεί τέτοιος μόχθος και τέτοιο πάθος για την τιμή και για το κάλος της πατρίδας;

Η παρούσα εργασία του Ρόμπερτ Σάρτζιντ αφορά τις «Νεοκλασικές Βίλλες» της Ζακύνθου. Υπήρξαν κι άλλες αξιόλογες, όπως η «Νεογοτθική» βίλλα Καρρέρ στο «Παλιοκάντουνο», έργο του Ερνέστου Τσίλλερ. Άλλη φορά, υπόσχεται ο κ. Σάρτζιντ σε τελευταίο γράμμα του: τώρα μόνον οι «Νεοκλασικές».

Όμως τι σήμαινε ο υπαίθριος, Ζακυνθινός «νεοκλασικισμός»; Πότε ήρθε κι από πού; Στην Ευρώπη (και στην Αμερική), το «νεοκλασικό» κίνημα στις τέχνες φανερώθηκε στα μέσα του ΙΗ' και κράτησε μέχρι τα μέσα του ΙΘ' αιώνα.

Αίτια και τάσεις, πολυδιάστατες...

Οι υπερβολές του σερνού «μπαρόκ», με τους καταδλιπτικούς όγκους, είχαν αισθητικά κουράσει. Το «μπαρόκ» είχε ακόμα ταυτισθεί με την κάθε είδους απολυταρχία: δογματική, πολιτική. Στον αιώνα «των φώτων» η απολεντέρωση και οι κατακτήσεις του «ανθρώπινου λόγου» ζητούσαν εικαστικά σχήματα διάφορα. Τούτα όλα συμπέσανε με τις δημοσιεύσεις του Βίνκελμαν και με το γενικότερο πνεύμα ευαισθητοποίησης απέναντι στην κλασική αρχαιότητα.

Έτσι γεννήθηκε ένα στυλ που στόχευε όχι πια το «υπέροχο», αλλά το «ωραίο»: που εγκατάλειπε τους επιβλητικούς όγκους για χάρη της «κλασικής αιθρίας» που ζητούσε να φιλοξενήσει τον άνθρωπο και το πνεύμα του κι όχι να επιβάλλει μεταφυσικά σύμβολα.

Οι νεοκλασικές ιδέες και μορφές στη Ζάκυνθο (και στην Επτάνησο γενικότερα) έχουν τα πιο κάτω χαρακτηριστικά:

1. Παρουσιάστηκαν με κάποια καθυστέρηση, καθώς ήταν φυσικό γι' ακριτική περιοχή.

2. Δεν ήρθαν σαν κίνημα λαϊκό, αλλά σαν ευρωπαϊκή μίμηση της άρχουσας τάξης.

3. Δε δέλω καθόλου ν' αμφισβητήσω την άποψη του καθηγητού Ζήβα (Διονύση Α. Ζήβα «Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου») ότι το Τζαντιώτικο εξοχικό αρχοντιό είναι άμεσος, αισθητικός και λειτουργικός απόγονος του Ιταλικού: με τη διπλή οντότητα της βίλλας και της φάρμας. Όμως κάποια όγμιμα νεοκλασικά στοιχεία ίσως οφείλονται και στα γούστα της Αγγλικής προστασίας. Οι συγχνοί σεισμοί άλλωστε, έδιναν αρκετές ...ευκαιρίες στη μόδα! Κάποτε ολικές (για τα εξοχικά που ξαναχτίστηκαν από ξαρχής τον ΙΗ' αιώνα), κάποτε μερικές, όπως όταν σε μια επισκευή έμπαινε πρόσδετο κάποιο «νεοκλασικό» περιστύλιο.

Νικόλαος Λούντζης

Robert Sargint

Νεοκλασικές επαύλεις της Ζακύνθου

(Σχέδια Αναστασίου (1826-1882) και Ρόμπερτ Σάρτζιντ)

Στη μνήμη Διονύση Ρώμα

«το γλυκό σπίτι της ζωής
πού'χε χαρά και δόξα»
Διονύσιος Σολωμός

Από τις πολλές και ωραίες επαύλεις της προσεισμικής Ζακύνθου, ξεχώρισα στην εργασία αυτή εκείνες με «Νεοκλασικό» ρυθμό. Εξοχικά παλατάκια, με αέρινες γραμμές, τριγυρισμένα από πάρκα με πανύψηλα δέντρα, που μαρτυρούσανε αρχοντιά κι αξιοπρέπεια. Σήμερα αλοίμονο, η μαρτυρία περιορίστηκε στα πάρκα με τα πανύψηλα δέντρα τους...

1. Έπαυλη Νικολάου Αναστασίου Λούντζη (1798-1883) στο «Κάτω Ακρωτήρι»

(αργότερα ιδιοκτησία Κατραμή) - Σχέδιο Νο 1 (Αναστασίου Σάρτζιντ)

Καθαρά νεοκλασική έπαυλη, «άγνωστου αρχιτέκτονα», με περιστύλιο και τέσσερις δωρικές κολώνες. Στο αέτωμα σκαλισμένο, το οικόσημο του οικοδεσπότη. Το κτίριο ήταν στραμμένο καταπέλαγα και τριγυρισμένο από πυκνό περιβόλι, που ροβολούσε μέχρι το κύμα. Σωζόταν εκεί μια παλιά Βενετσιάνικη βαρδιόλα...

Στους σεισμούς του 1893 καταστράφηκε το περιστύλιο, στους σεισμούς του 1953 χάθηκαν όλα...

2. Έπαυλη Νικολάου Σολωμού, (1737-1807) στο «Ακρωτήρι»

(αργότερα ιδιοκτησία Ροβέρτου Σολωμού, Νικολάου Κυβετού, Νικολάου Λούντζη, Δημητρίου Λούντζη-Σολωμού, Ιωάννου Χρονόπουλου) - Σχέδια Νο. 2,3,4.

Η έπαυλη χτίστηκε σε δεσποζούσα, αλλά εσωτερική, τοποθεσία του «Ακρωτηριού», με σχέδια του Γάλλου αρχιτέκτονα Bocher μετά το 1765.

Στο σχέδιο Νο. 2 (Αναστασίου Σάρτζιντ) βλέπουμε τη νότια όψη, με την ωραία στοά, που κρατούσε τον εξώστη του πρώτου ορόφου.

Στο σχέδιο Νο. 3 (Ρόμπερτ Σάρτζιντ), φαίνεται η κύρια (δυτική) όψη της βίλλας, με τις τρεις στοές, τις περιβάλλουσες βεράντες και την εξαίσια κάθετη «σκαλουνάδα», που δίνει έμφαση στο πολυεπίπεδο της εικόνας. Το φτερουγιστό αέτωμα έχει τρεις σφαίρες: σύμβολο, φαίνεται, του αρχιτέκτονα Bocher. Στα ακρόποδα της «σκαλουνάδας», κήπος με οπωροφόρα ολόγυρα πάρκο, που υψλώνει και πυκνώνει κατά την ανατολή.

Στο σχέδιο Νο. 4 (Ρόμπερτ Σάρτζιντ), το υπερυψωμένο ισόγειο «πίναο νόμπιλε»: δηλαδή οι χώροι υποδοχής. Στους δύο ορόφους, χώρος διαμονής των οικοδεσποτών και ύπνου: στο υπόγειο χώροι βοηθητικοί.

Η έπαυλη στην «Αγγλική προστασία» στέγαζε τον Αρμιοστή και γνώρισε δόξες κοινωνικές. Το 1833 φιλοξένησε τον Όθωνα! Είναι κάποιες ενδείξεις αυτές της αισθητικής αξίας και του εσωτερικού διάκοσμου.

Μετά το σεισμό του 1953 σώζεται επισκευασμένο το ισόγειο: ευτυχώς η «σκαλουνάδα» και φυσικά ...το πάρκο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι έργο του Ιωακείμ Bocher ήταν και η έπαυλη Χρυσοπλεύρη («ΠΙΡΙΠΙΜΠΙ»), στους πρόποδες του «Ακρωτηριού», προς τον κάμπο, που φιλοξένησε τη βασίλισσα της Νεάπολης Καρλότα· αδελφή του Ναπολέοντα. Ο κήπος της νεοκλασικής έπαυλης (που δυστυχώς δε σώζονται στοιχεία της), φαίνεται πως ήταν ισάξιο της αριστούργημα! Επικαλούμαι τη μαρτυρία του αδελφικού μου φίλου Διονύση Ρώμα (Διονυσίου Ρώμα «Ζακυνθινά», σελ. 313): «Το Πιριπιμί ήταν μια θαυμάσια βίλλα των Κόντηδων Χρυσοπλεύρη μέσα σ' έναν καταπληκτικό κήπο, στις παρυφές του λόφου του Ακρωτηριού προς τη μεριά του Κάμπου. Το σπίτι δεν το πρόφτασα ούτε εγώ σε καλή κατάσταση. Προηγούμενες φιλοφρονήσεις του Εγκέλαδου το είχαν κιόλας παραμορφώσει. Ό,τι περίσσευε όμως από το παλιό κτίριο και προπαντός οι αρχιτεκτονημένες ατέλειωτες «αλέες» του περιβολιού, που είχαν ένα παράξενα στρουφουλιδωτό σχήμα, δείχνανε τι μαγευτικό σύνολο θα παρουσίαζε όταν θρισκότανε ακόμα 'στα καλά του'».

3. Έπαυλη Σάρτζιντ, στο Ακρωτήρι

(Μετά το 1900, ιδιοκτησία Καθολικού Ναού Ζακύνθου). Σχέδιο 5. (Ρόμπερτ Σάρτζιντ).

Διόροφη νεοκλασική έπαυλη, σε προνομιακή θέση στο «Ακρωτήρι», με δέα του κάμπου και της θάλασσας. Η δέα, ανάμεσ' από μελετημένα ξέφωτα του περιβάλλοντος τροπικού πάρκου! Στο ισόγειο το «πιάνο νόμπιλε», με σάλα χορού κι ευρύχωρα σαλόνια. Στον όροφο, κεντρική αίθουσα κατέληγε σ' εξώστη, στραμμένο στην ανατολή· με κολώνες μαρμάρινες. Ζερβόδεξα της αίθουσας, υπνοδωμάτια και χώροι βοηθητικοί. Κοντά στην είσοδο του αρχοντικού, το παλιό παρεκκλήσι του Αγίου Αναστασίου (16ος αιώνας), τριγυρισμένο από πανύψηλα κυπαρίσσια και δέντρα άλλα.

4. Έπαυλη Σολωμού-Λούντζη, στις Βαρρές

(ιδιοκτησία Βασιλείου Μακρή, αργότερα Νικολάου Σολωμού, Δημητρίου Σολωμού, Νικολάου Λούντζη, Δημητρίου Λούντζη-Σολωμού, Ιωάννου και Κλεμεντίνας Μερκάτη, Χαραλάμπους και Κούλας Ζώνη). Σχέδια 6,7.

Διόροφη έπαυλη, με στοιχεία νεοκλασικά, σ' όμορφη θέση του κάμπου των Βαρρών. (Σχέδιο 6, Ρόμπερτ Σάρτζιντ).

Στο υπερυψωμένο ισόγειο, το «πιάνο νόμπιλε» με τα σαλόνια. Η συννηθισμένη μεγαλόπρεπη σάλα έβγαζε στις βεράντες. Κάθε βεράντα με δωρικές κολώνες, που κρατούσανε τους εξώστες του πρώτου ορόφου. Στην ανατολική πτέρυγα, κολλητά, το οικογενειακό εκκλησάκι (Σχέδιο Νο. 6 - Ρόμπερτ Σάρτζιντ). Μεταξύ εκκλησίας και κυρίως κτιρίου, χαμηλότερο χτίσμα, με τους βοηθητικούς χώρους (Σχέδιο Νο. 7 - Ρόμπερτ Σάρτζιντ).

Ο σεισμός του 1893 κατέστρεψε βεράντες και εξώστες, που όμως επισκευάσθηκαν στις αρχές του αιώνα. Ο σεισμός του 1953 άφησε μόνο το εκκλησάκι και το ισόγειο του αρχοντικού, που εξακολουθεί να περικλείνει αντικείμενα μεγάλης ιστορικής αξίας (προσωπογραφία Διονυσίου Σολωμού, μεταφράσεις κειμένων από τον Νικόλαο Λούντζη για χρήση του ποιητή, αλληλογραφία Νικολάου και Δημητρίου Λούντζη κ.λπ.).

5. Έπαυλη Νικολάου Λούντζη, (1798-1883) στον Αγκέρικο

(Στη συνέχεια, ιδιοκτησία Δημητρίου και Ιωάννου Λούντζη-Σολωμού). Σχέδια Νο. 8 και Νο. 9.

Στο σχέδιο του Αναστασίου Σάρτζιντ (Νο. 8), του 1852, αντικρύζουμε μια βίλλα στην καλύτερη παράδοση του Andrea Palladio· της Βενετσιάνικης "terra ferma" γενικότερα.

Στο υπερυψωμένο «πιάνο νόμπιλε», τα σαλόνια και η σάλα χορού. Στον όροφο υπνοδωμάτια και άλλη σάλα, που έβγαζε στο θαυμάσιο εξώστη με διπλές δωρικές κολώνες. Κατά την ανατολή, ισόγεια πτέρυγα με βοηθητικούς χώρους, αποθήκες, κατοικίες προσωπικού κ.λπ. Το κτιριακό συγκρότημα, φυσικά, ήταν θουπημένο στο τυπικό Τζαντιώτικο πάρκο.

Το αρχοντικό είχε δύο προσβάσεις, μια ανατολικά και μια άλλη στην άκρη της ατέλειωτης «μαϊστρας», προς το δρόμο του Καλιπάδου. Και οι δύο με θαυμάσια Ζακυνθινά πορτόνια, σε καλαίσθητες κολώνες.

Ο σεισμός του 1893 κατέστρεψε μέρος του κτιρίου και οδήγησε σε σμικρύνσεις και αρχιτεκτονικές προσαρμογές. Η νέα μορφή, με δική της προσωπικότητα, δέσποζε στην περιοχή (σχέδιο Νο. 9 - Ρόμπερτ Σάρτζιντ), μέχρι την τελειωτική καταστροφή του 1953. Από τη μοιραία χρονολογία και πέρα, ξανά, μόνο το πάρκο....

Σήμερα, οι δωρικές κολώνες του εξώστη κοσμούνε τη μικρή πλατεία της Μπόχαλης· σύμβολα του σεισμού και της παλιάς εποχής της Ζακύνθου!

6. «Καζίνο», Έπαυλη Δημητρίου Ν. Φωσκάρδη, (1771-1832), στο Γαλαρό

(Μετέπειτα ιδιοκτησία Γαίτα-Φωσκάρδη). Σχέδιο Νο. 10 (Ρόμπερτ Σάρτζιντ).

Μεγαλόπρεπο διόροφο αρχοντικό, σε καθαρά νεοκλασικό ρυθμό. Έξι δωρικές κολώνες κρατούσανε τον εξώστη του πρώτου ορόφου. Στο αέτωμα διακρινότανε το οικόσημο της οικογένειας Φωσκάρδη και ανάγλυφη ταινία με τη λατινική επιγραφή: *Auspicium - militioris-aeni*.

Στο «Καζίνο» φιλοξενήθηκαν κατά καιρούς διακεκριμένοι επισκέπτες της Ζακύνθου και γενικά, μέχρι το 1893, υπήρξε επίκεντρο κοινωνικής ζωής.

Οι σεισμοί του 1893 το καταστρέγανε σχεδόν ολοκληρωτικά και οι ιδιοκτήτες το αντικατέστησαν με μικρότερο οίκημα. Οι διάκοσμοι του αετώματος και των πτερύγων του δεύτερου ορόφου εντοιχιστήκανε στο αρχοντικό Γαίτα-Φωσκάρδη, στα «Ρεπάρα». Ο σεισμός του 1953 εξαφάνισε τα πάντα· και στην εξοχή και στην πόλη.

7. «Σαρακίνα», Έπαυλη Ερμάννου Λούντζη (1806-1868), στον Παντοκράτορα. Σχέδια Νο. 11, 12, 13, 14, 15.

Αγνωστος ο αρχιτέκτονας και η χρονολογία της πρώτης κατασκευής. Βέβαιο είναι πως ο Ερμάννος Λούντζης υπέγραφε τα βιβλία του προσδέτοντας: "nella mia villa di Sarakina".

Άλλωστε συναντούμε το αρχοντικό, σε σχέδιο του Αναστασίου Σάρτζιντ του 1856 (Σχέδιο Νο. 11), με την αρχική μορφή του· χωρίς πτέρυγες και βοηθητικούς χώρους, σύμφωνα με το σωζόμενο (αχρονολόγητο και ανυπόγραφο) αρχιτεκτονικό σχέδιο (Σχ. Νο. 12). Οι θαυμάσιες νεοκλασικές γραμμές θυμίζουν έντονα το κεντρικό τμήμα της Villa Barbaro (στο Treviso) του Andrea Palladio.

Αργότερα (ίσως μετά κάποιο σεισμό) συναντούμε τη «Σαρακίνα», αναμορφωμένη και συμπληρωμένη, με δύο ισόγειες πτέρυγες, παρεκκλήσιο και βοηθητικά κτίρια, σε απόλυτη συμμετρία. Κι εδώ δεσπόζει αντίληψη νεοκλασική.

Η «Σαρακίνα» σχεδιάστηκε με δύο, διαφορετικές προσόψεις.

Η δυτική πρόσοψη δεσπόζει από ψηλά στον κάμπο, πάνω από αμφιθεατρικά σταφιδάλωνα και την ίσια, βαθιά «μαϊστρα». Η μεγάλη κεντρική βεράντα, με διπλές πέτρινες σκάλες, έχει κόγχες με μαρμάρια αγάλματα. (Σχέδιο Νο. 13, Ρόμπερτ Σάρτζιντ).

Η ανατολική πρόσοψη, στραμμένη στον κόλπο του Λαγανά, βρίσκεται σε σχέση διαλεκτική με την επιδεικτικότητα των πανύψηλων δέντρων του πάρκου. Είναι φανερό ότι ο αρχιτέκτονας ήθελε να χαρίσει σ' αυτή την πρόσοψη (που έφερε και δύο μαρμάρινα οικόσημα) έναν τόνο οικειότητας· ατμόσφαιρα μιας υπαίθριας σάλας υποδοχής! Η κομψή βεράντα - με διπλές, τσακιστές σκάλες - πάνω σε δωρικές κολώνες, είχε κάτι από τη μαγεία θεατρικού σκηνικού. Κι εδώ οι κόγχες και τα μαρμάρινα αρχαϊκά αγάλματα. (Σχ. Νο. 14, Ρόμπερτ Σάρτζιντ). Δίπλα από το κεντρικό κτίριο, δύο συμμετρικές βεράντες σ' εσοχή, με στέρνες και κρεμαστούς κήπους.

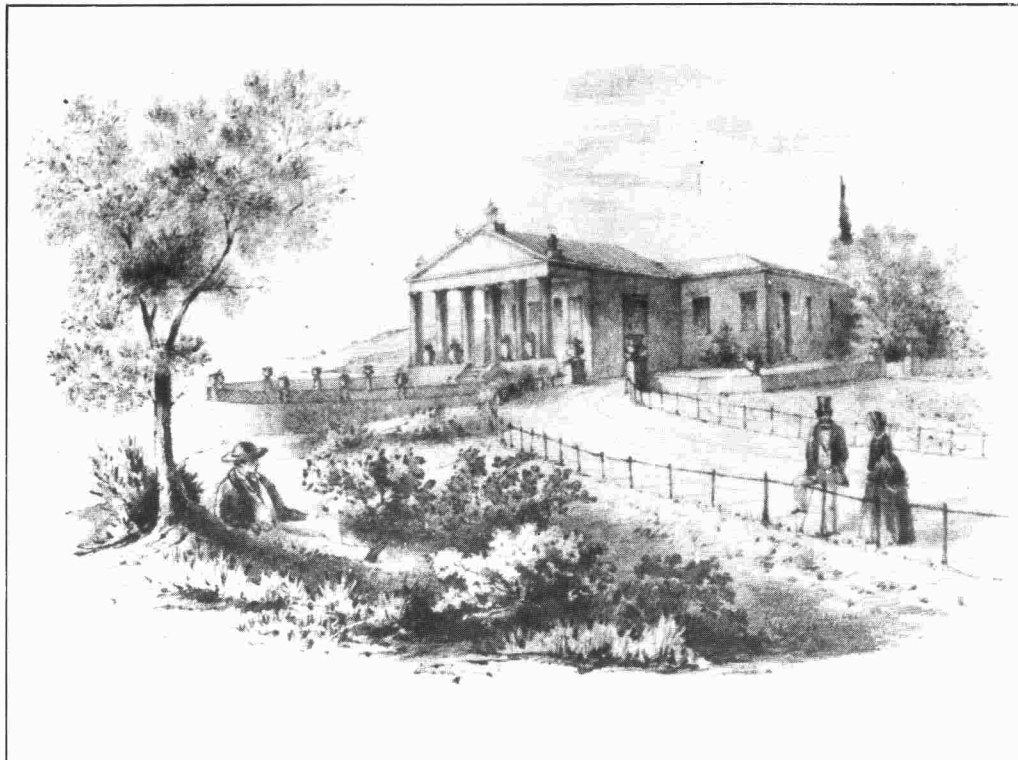
Το «πίانو νόμπιλε», υψωμένο στο επίπεδο πρώτου ορόφου. Τεράστια σάλα χορού, σαλόνια, τραπεζαρία, βιβλιοθήκη, στούντιο (Σχέδιο Νο. 15, Ρόμπερτ Σάρτζιντ). Δάπεδα ξύλινα και μαρμάρινα, ταπετσαρίες στους τοίχους και ταβάνια με ποικίλλα σκαλιστά διακοσμητικά.

Στο δεύτερο όροφο, άλλη σάλα και υπνοδωμάτια. Στις ισόγειες συμμετρικές πτέρυγες, σταύλος αλόγων, λινόι, κάβες και αποθήκες προϊόντων της γης.

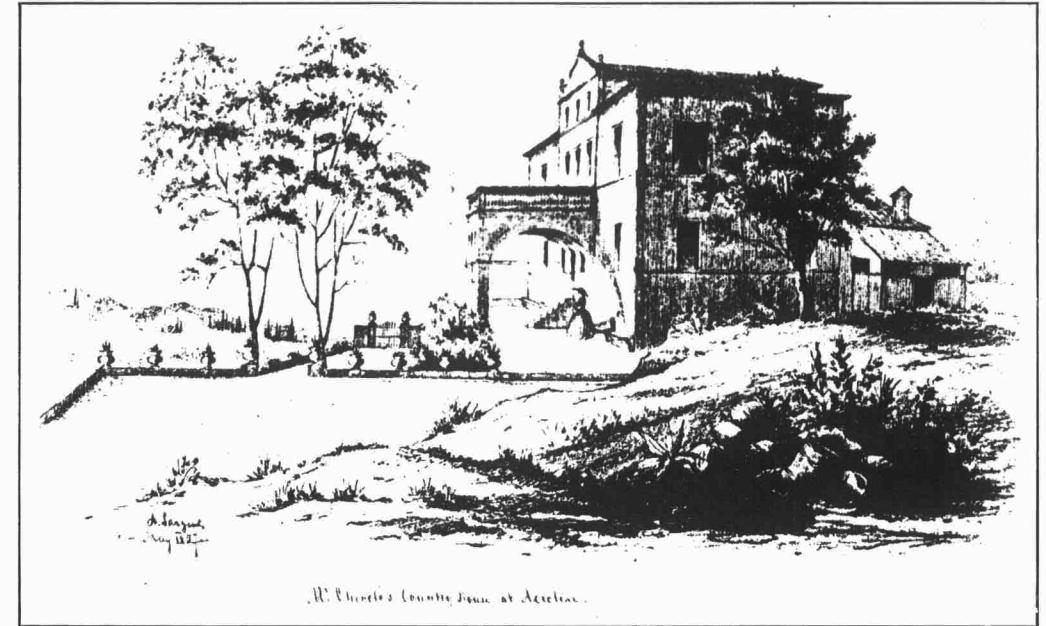
Το παρεκκλήσι του Αϊ-Γιάννη του Πρόδρομου, στο πάρκο, κλείνει τον οικογενειακό τάφο.

Στο σεισμό του 1953 η Σαρακίνα καταστράφηκε, σώζεται όμως μέχρι σήμερα το ερείπιο· όχι μόνο σαν μαρτυρία, αλλά με ιδιότυπη μεταδανάτια ομορφιά...

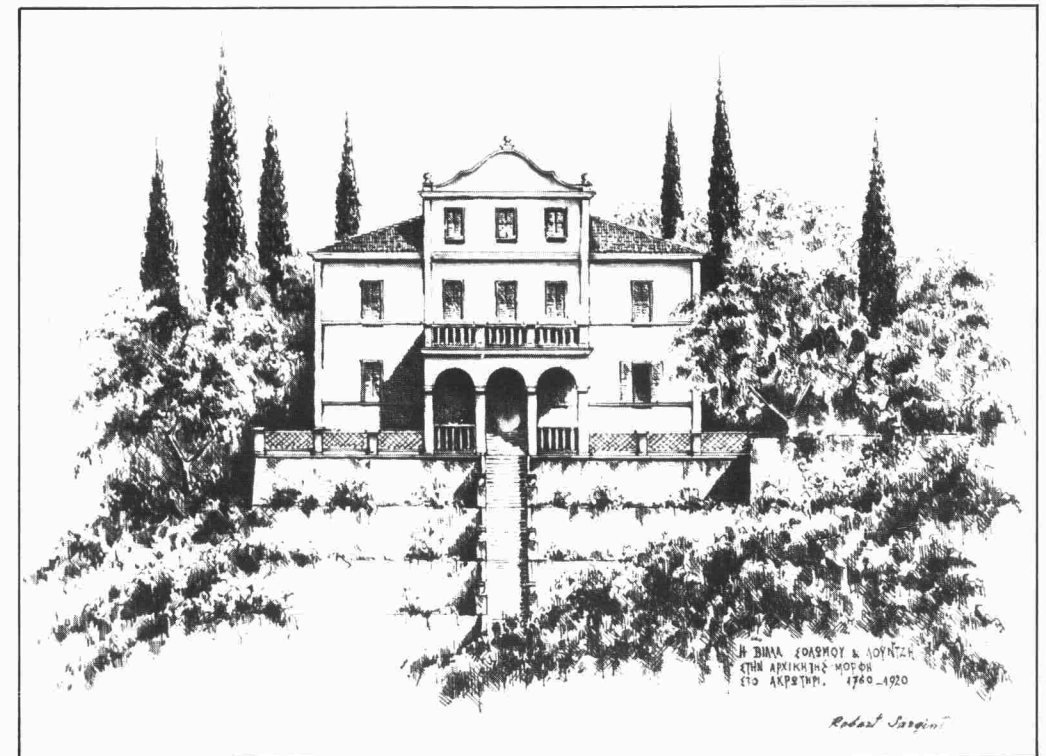
Η Ζάκυνθος εκτός από τις «νεοκλασικές» είχε να παρουσιάσει κι άλλες αξιόλογες επαύλεις (Καρρέρ στο «Παλιοκάντουνο», Ρώμα στο «Λυκούδι», Ρώμα στο «Βασιλικό», Κομούτων στην «Αγρία», Κοκκίνη στο «Μπουγιάτο», Μακρή στο «Μπρούμα» («Μουζάκι»), Βούλτζου στον «Άγιο Κωνσταντίνο», Μαρτινέγκου, Λογοδέτη Μερκάτη κ.λπ.). Άλλη φορά...

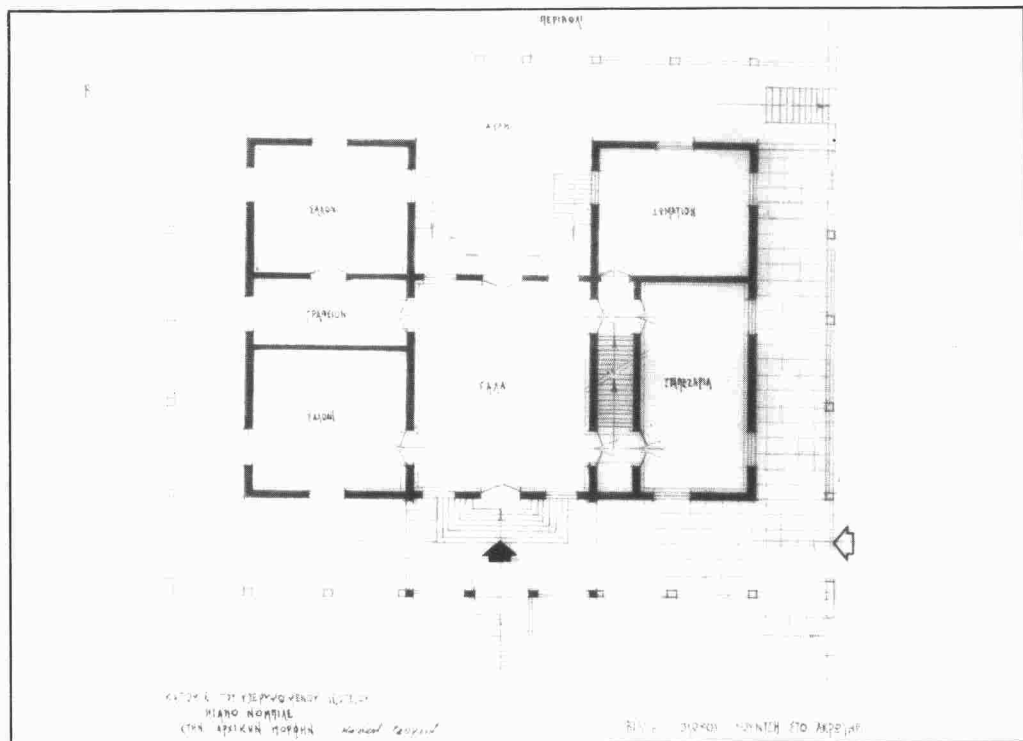
Έπαυλη Ν. ΛΟΥΝΤΖΗ στο «Κατω Ακρωτήρι» (Σχέδιο Νο 1)

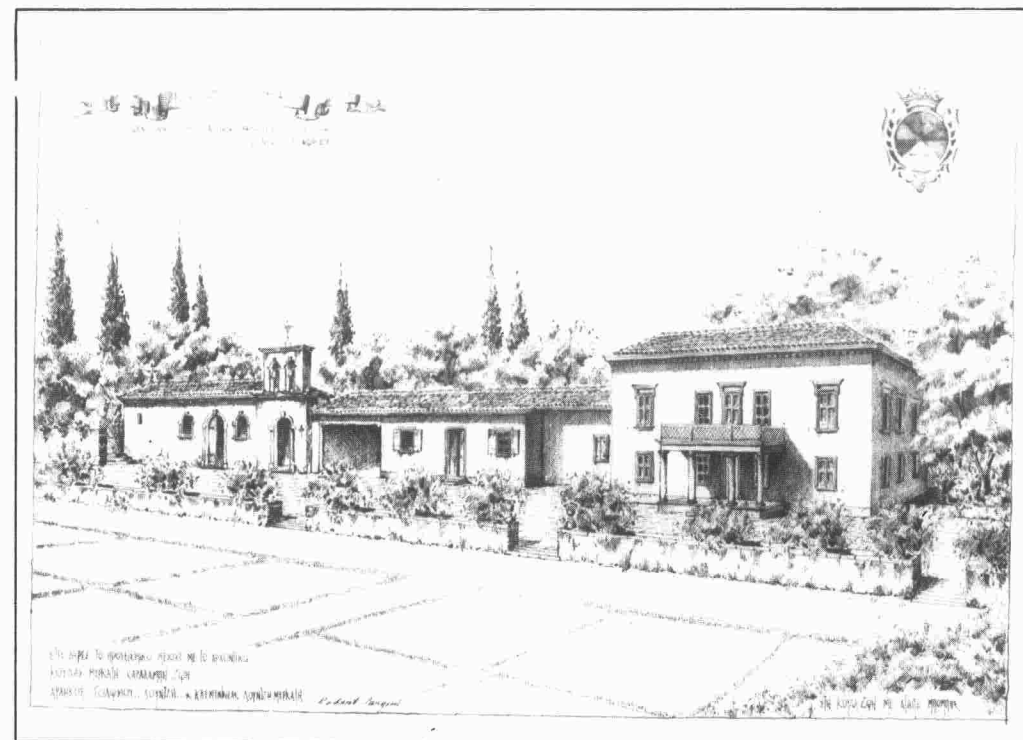
Έπαυλη Ν. ΣΟΛΩΜΟΥ στο «Ακρωτήρι» (Σχέδιο Νο 2)

Έπαυλη Ν. ΣΟΛΩΜΟΥ στο «Ακρωτήρι» (Σχέδιο Νο 3)

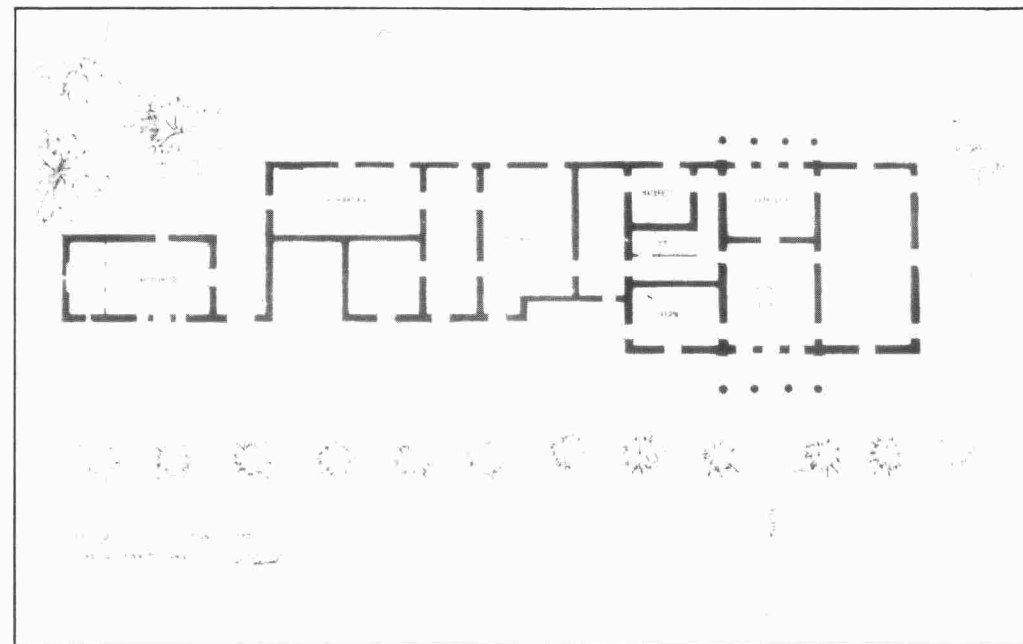
Έπαυλη Ν. ΣΟΛΩΜΟΥ στο «Ακρωτήρι» (Σχέδιο Νο 4)

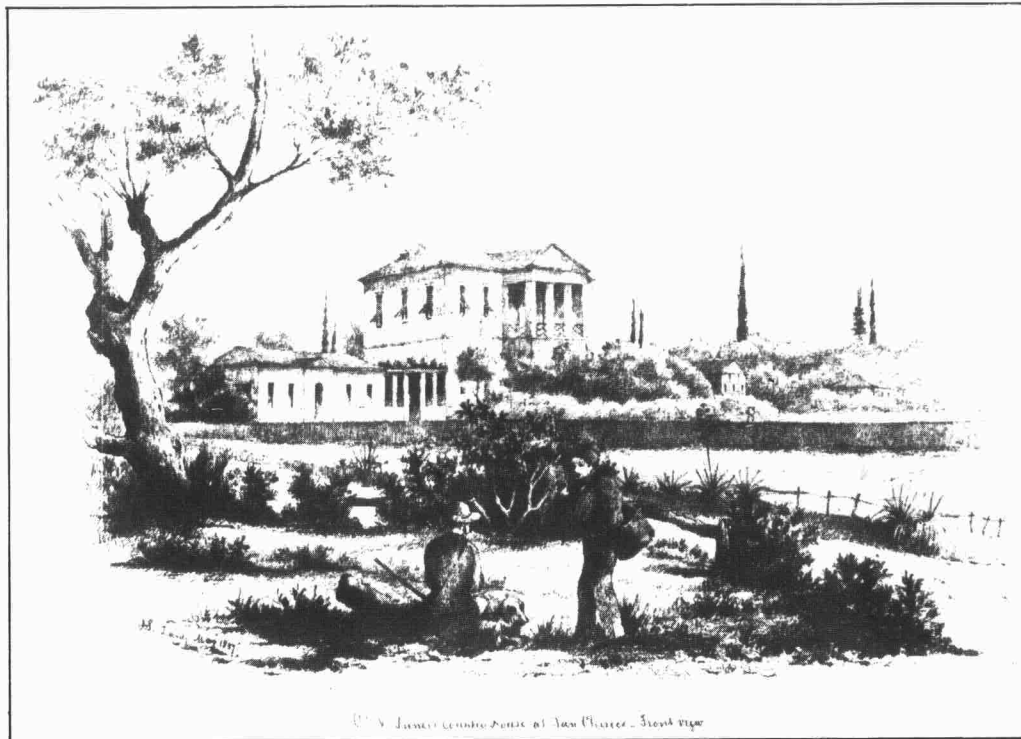
Έπαυλη ΣΟΛΩΜΟΥ-ΛΟΥΝΤΖΗ στις Βαρρές (Σχέδιο Νο 6)

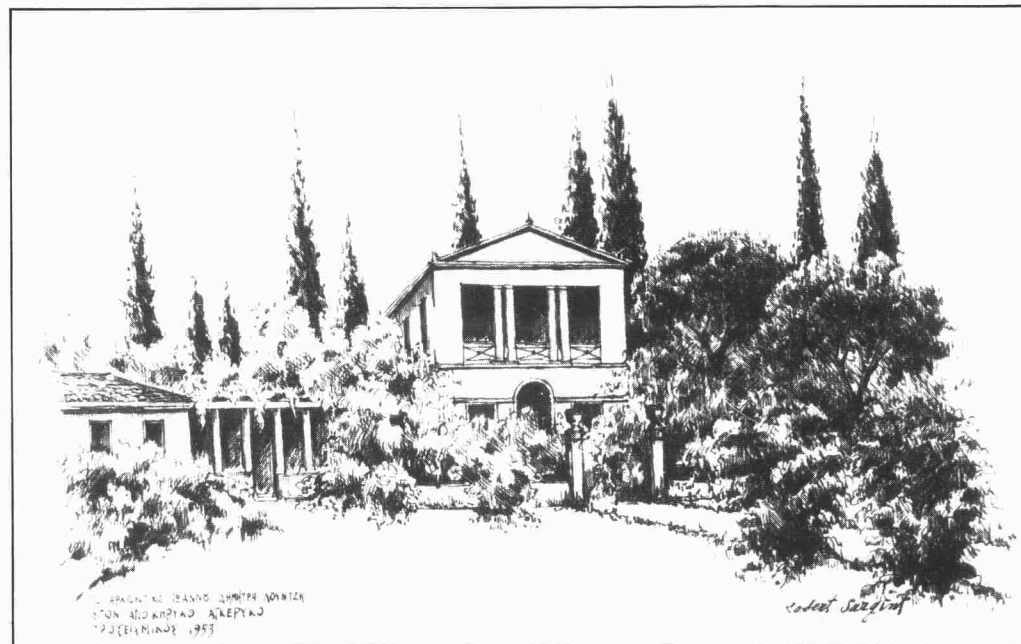
Έπαυλη Ν. ΣΟΛΩΜΟΥ στο «Ακρωτήρι» (Σχέδιο Νο 5)

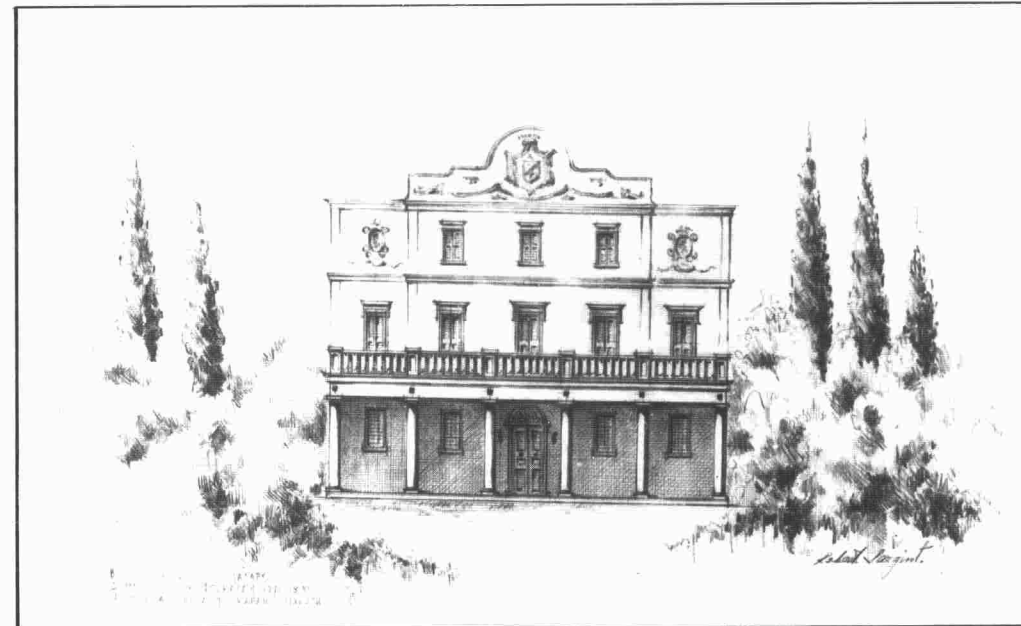
Έπαυλη ΣΟΛΩΜΟΥ-ΛΟΥΝΤΖΗ στις Βαρρές (Σχέδιο Νο 7)

Έπαυλη Ν. ΛΟΥΝΤΖΗ στον Αγκερικό (Σχέδιο Νο 8)

Έπαυλη Ν. ΛΟΥΝΤΖΗ στον Αγκερικό (Σχέδιο Νο 9)

Έπαυλη Δ. ΦΩΣΚΑΡΔΗ στο Γαλάρο (Σχέδιο Νο 10)

Έπαυλη Ε. ΛΟΥΝΤΖΗ «Σαρακίνα» (Σχέδιο Νο 11)

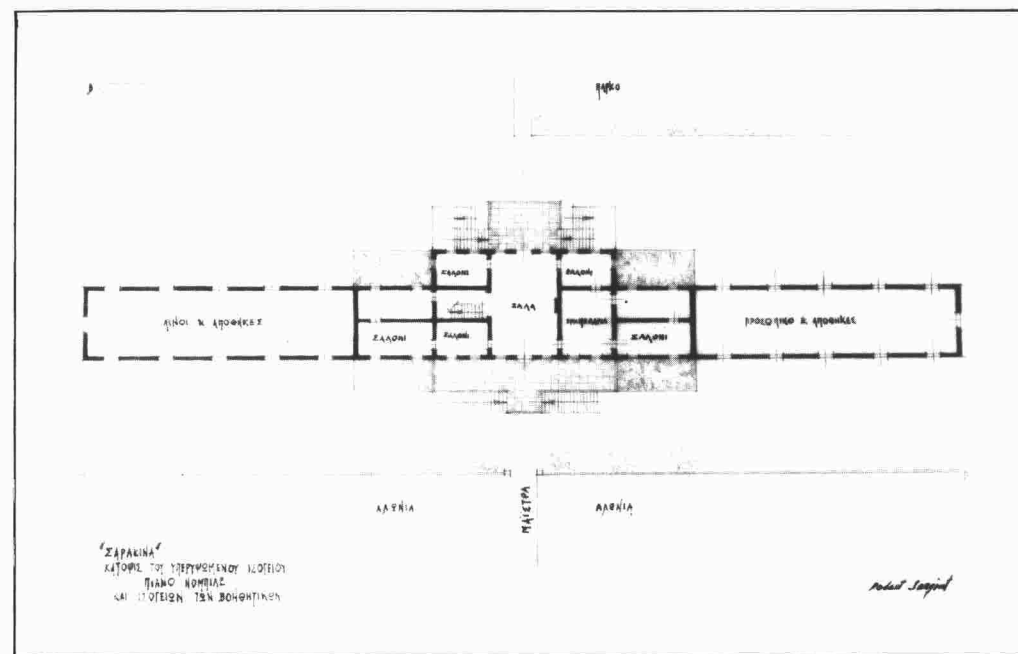
Έπαυλη Ε. ΛΟΥΝΤΖΗ «Σαρακίνα» (Σχέδιο Νο 12)
(αρχικό Σχέδιο)

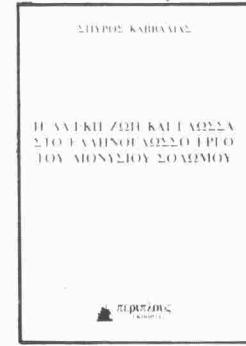
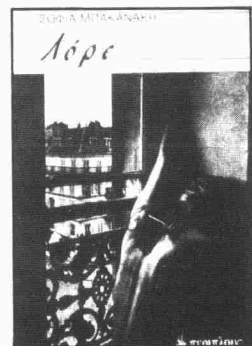
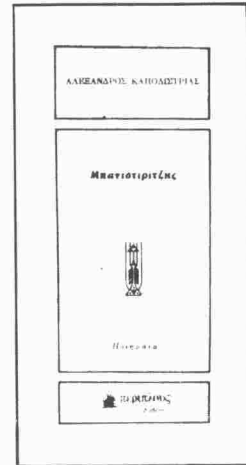
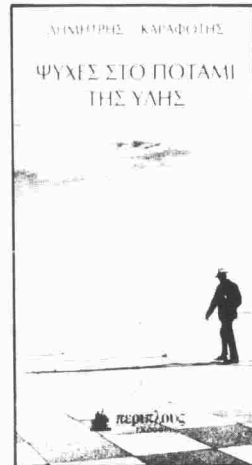
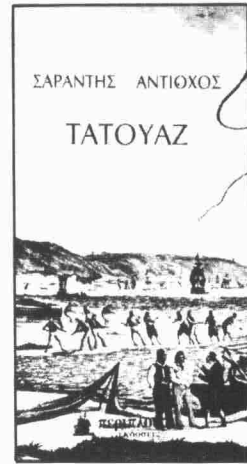
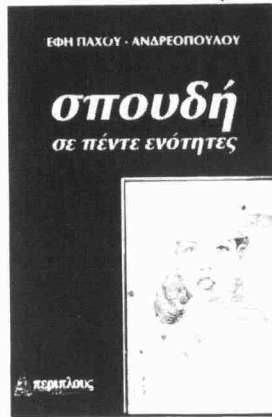
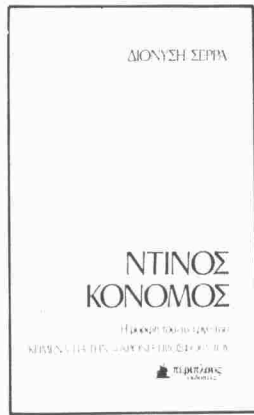
Έπαυλη Ε. ΛΟΥΝΤΖΗ «Σαρακίνα» (Σχέδιο Νο 14)

Έπαυλη Ε. ΛΟΥΝΤΖΗ «Σαρακίνα» (Σχέδιο Νο 13)

Έπαυλη Ε. ΛΟΥΝΤΖΗ «Σαρακίνα» (Σχέδιο Νο 15)
(κάτοψη ισογείου)

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

Για μια νέα έκδοση της «Γυναίκας της Ζάκυδος» του Σολωμού

Πρόσφατα ο καθηγητής της Γ.Π. Σαββίδης στο περιοδικό «Περιπλους» (τεχ. 9-10 «Μια ανάγνωση της Γυναίκας της Ζάκυδος του Σολωμού») μας έδωσε το έργο οργανικά δεμένο και, για πρώτη φορά, μελετητής περιλαμβάνει, και πολύ σωστά, στη Γ.Ζ. τους στ. 3-17 του καθαρογραμμένου χφ της σ. 299 των Αυτογράφων Έργων.

Επίσης στο Κεφάλαιο 8, παράγραφος 7, διαβάζει: «έπαιξε το μάτι της στο(ν) καδρέφτη», ενώ ο Λ. Πολίτης «έτρεξε». Υπάρχει στη Ζάκυδο και εξακολουθεί να λέγεται η λαϊκή φράση «σε έπαιξε το μάτι μου» με τη σημασία: «σε πήρε το μάτι μου». Επομένως σωστά διόρθωσε «έπαιξε». Το «έτρεξε» πρέπει να το αποκλείσουμε, και γιατί στο κριτικό υπόμνημα της σ. 260α5 διαβάζουμε: «5 επέσανε από επαίζανε», και αναφέρεται στη φράση «επέσανε τα μάτια μου».

Προτού μιλήσω για το εκδοτικό πρόβλημα της Γ.Ζ. θα αποκαταστήσω μια παράγραφο, γιατί οι ως τώρα μελετητές ακολουθούν την εσφαλμένη διόρθωση του Κ. Καιροφύλα. Στη σ. 264, στ. 21-24, παράγραφο 6 ο Σολωμός γράφει: «και το μαγουλό της εξερνούσε [πάντα] σαγριο το οπίο ζοντανο και ποτε πονιδιασμενο και μαραμενο».

Οι εκδότες διορθώνουν: «και το μάγουλό της εξερνούσε [πάντα] σάγγριο, το οποίο (ήταν πότε) ζωντανό και πότε πονιδιασμένο και μαραμένο». Το πρόβλημα που γεννιέται είναι: πώς να διαβάσουμε το άτονο «ποτε». Η προσθήκη από τους εκδότες του βοηθητικού ρήματος «ήταν» είναι απαραίτητη. Η προσθήκη όμως, του α' «πότε» αλλοιώνει το νόημα, γιατί οι λέξεις «πονιδιασμένο και μαραμένο» έχουν εντελώς αντίθετη σημασία από το επίθετο «ζωντανό», που θέλει να τονίσει ο Σολωμός. Το «ζωντανό» σάγγριο σημαίνει ότι πυορροεί συνεχώς, και το «πονιδιασμένο» ότι βρίσκεται στο στάδιο της επούλωσης, και το «μαραμένο» ότι δεν πυορροεί. Όμως το ρήμα «εξερνούσε» και το επίρρημα «πάντα» εκφράζουν τη συνέχεια. Για να συμφωνήσει το νόημα του verset με την αρρώστια «σάγγριο», πρέπει να διαβασθεί το άτονο επίρρημα ως «ποτέ», χωρίς, βέβαια, να το προσδέσουμε πριν από το επίθετο «ζωντανό».

Παραθέτω αναγνώσεις που δεν έχουν γίνει ως τώρα. Σ.272 622-23 «και να καθόμαστε [αν] μαζί στο παρεδύρι». Ο Σολωμός, προφανώς, ήθελε να γράψει «ανάμα» στην αρχή, και στη συνέχεια το αντικατάσσει από το «μαζί».

Στη σ. 281α30 των Α.Ε. διαβάζουμε: «και τα κεράκια [ανα] στην πρασινάδα». Ο Σολωμός ήθελε να γράψει το επίρρημα «ανάμεσα». Τούτο συνάγεται και από τις εξής παραλλαγές: σ. 282α19 «και τα κεράκια ήσανε όλα λιωμένα ανάμεσα στα χόρτα» σ. 299, 1-2 «παρακαλεί η κόρη και καίει και τα κεράκια ανάμεσα στα χόρτα».

Στη σ. 282α30-31 ο Λ. Πολίτης (Β' τόμος Α.Ε.) κάνει την εξής ανάγνωση: «έβλεπες παρά μια μαυρίλα όπου πάντα περισσότερο απλώνουνα + χωρίς + φωτισμένο από μιαν ακατάπαυστη σπιδοβολή». Οι δύο σταυροί σημαίνουν αμφίβολη ανάγνωση της λέξης ή των λέξεων. Εμείς διαβάζουμε στη θέση της + χωρίς + «χέρι». Η ανάγνωση μας αποκαθιστά νοηματικά την παραλλαγή και συμφωνεί με την επόμενη: «και μη θλέποντας τίποτες ύγωσα τα μάτια μου, και είδα μεσ' το(ν) καπνό μια γυναίκα (dipingerla) και απλώνοντας το χέρι στη λύρα...» (σ.282α34-38).

Στη σ. 288α24 διαβάζουμε: «εχύπησε τη μούρη της» το κ.υ. 24: τη από το. Ο Σολωμός, ήθελε δηλαδή στην αρχή να γράψει: «πρόσωπο» και μετά το αντικατάσσει με τη λέξη: «μούρη». Τη λέξη «πρόσωπο» θα χρησιμοποιήσει σε επόμενη φάση στην ίδια σ. 288β12 «και το πρόσωπο του γέρου».

Στη σ.294α21-25 υπάρχει η εξής περίοδος: «έτζι λέοντας έκαμε ένα(ν) γύρο κι εβάλθηκε με μεγάλη λύσα να χορεύει και το πουκάμισο το κοντό [κάδε] εθρισκότουνα στο πρόσωπο». Ο Σολωμός, στην αρχή, πριν από το ρήμα «εθρισκότουνα» ήθελε να γράψει το λαϊκό επίρρημα «κάδε τόσο».

Στη σ.297α23-24 υπάρχει η φράση: «γιατί η ίδια τη γυναίκα που εκρεμότουνα» και στο κ.υ. (Α.Ε. τόμ.Β'): 23 ίδια: το ι από γ. Ο Σολωμός ήθελε να γράψει «γιατί η γυναίκα εκρεμότουνα...» χωρίς το ρήμα «είδα», το οποίο είναι απαραίτητο, γιατί μ' αυτό βεβαιώνεται το γεγονός (η πράξη της Γ.Ζ., του απαχνοισμού) ως αληθινό.

Στη σ.294α10 διαβάζουμε: «κοπρολόγα, γαϊδούρα, σκατή φ». Στη δεξιά στήλη (χ²) της ίδιας σ., στ. 5-6, έχει γράψει ο Σολωμός με διαφορετικό μελάνι από εκείνο της αριστεράς στήλης (χ¹) θρισιές, στα ιταλικά και ελληνικά, «invidiosa, folle, τηχικιασμένη, σάπια». Το επίθετο invidiosa έμμεσα μας αποκρυπτογραφεί το ελληνικό, που είναι το «φθονερή», ιδιότητα της Γ.Ζ., που είδαμε στη σ. 267α5 «ο φθόνος, το μίσος».

Παραθέτω και αναγνώσεις λέξεων, που διαφέρουν λίγο-πολύ από εκείνες που έχουν γίνει ως τώρα. Στη σ. 275α26-27 ο Λ. Πολίτης έγραψε (Β' τόμ. Α.Ε.): «και οσι μινουνε από το(ν) ξελοδρεμό έρχοντε στή Ζάκυδο να τους δρέγουμε». Το υποτιθέμενο ι του ρήματος «μινουνε» έχει μια κυρτότητα στη μέση, όπως του ε του ουσιαστικού

«ξελοθρεμού», δεν είναι δηλαδή κάδeto, όπως είναι το ι στη Γ.Ζ. Γι' αυτό πρέπει να διαβασθεί το ρήμα «μένουνε», για να φανερωθεί διάρκεια, όπως το παρακάτω ρήμα. Για το ε της γραφής του Σολωμού βλ. και τη λέξη «γέρος» της σ.288α27.

Στις σ.277,8 και 288,30, για τον ίδιο παλαιογραφικό λόγο, το ουσιαστικό «διγατέρα» να διαβασθεί «δεγατέρα». Ορθά ο Λ. Πολίτης διάβασε στις σ.275α16 «και πώς εμπόρειε ποτέ του» και σ. 278α17 «να τρίζει», ενώ οι εκδότες γράφουν «ποιος» και «να τρίξει» αντίστοιχα. Το ξ και το ζ του Σολωμού στη Γ.Ζ. μοιάζουν. Για την ανάγνωση του ζ στη β' περίπτωση μας βοηθάει και το ρήμα «εβγαίνανε» (σ.278α18-19), που φανερώνει διάρκεια.

Πρόβλημα ανάγνωσης υπάρχει ανάμεσα στο σ και στο ζ. Πολλές φορές ο Σολωμός χρησιμοποιεί σ αντί για ζ. Π.χ. 296α19 (κι επειδή εγνώρισαν τη γυναι-). Το ρήμα «εγνώρισαν» πρέπει να διαβαστεί «εγνώριζαν», για να συμφωνήσει με το ρήμα του σ.23 της ίδια σελίδας «και (εσυχνάζανε σπίτι της)». Στη σ.297α12 «τότε τους είδα να πιωπλατίσουν», το ρήμα να διαβαστεί «να πιωπλατίζουσαν».

Ο Ζώης στο λεξικό του (τ.Β', σ.529) παραδίνει τη λέξη «χοχλό = κοχλασιμός» και όχι χόχλο, όπως εξακολουθεί να λέγεται στα χωριά της Ζακύνθου. Ο Σολωμός στις 4 φορές, που χρησιμοποιεί τη λέξη, (Γ.Ζ. 290, 21-Γ.Ζ. 283β21 - Γ.Ζ. 299,6-Κ.376α16), τη δίνει άτονη. Το μέτρο του στίχου του Κρητικού δε μας βοηθάει, για να τονίσουμε τη λέξη στην παραλήγουσα (χόχλο) και όχι στη λήγουσα (χοχλό). Επειδή όμως ο Σολωμός επηρεάσθηκε πιο πολύ από το ασπικό γλωσσικό ιδίωμα της Ζακύνθου, γι' αυτό προτιμάμε τη λέξη οξύτονη (χοχλό).

Εκδοτικό πρόβλημα ως προς τον τονισμό παρουσιάζει και το δηλυκό επίθετο «μυρία». Ο Σολωμός στη σ.282α12-13 γράφει: «και η μυρία σπίδα όπου πέπετε υιλά». Ο Λ. Πολίτης εκδίδει (σ.52, 1944) χωρίς ν' αναθεωρεί τον τονισμό στη νέα έκδοση (Δ. Σολωμού Άπαντα, τόμ. Β', Ίκαρος, Αθήνα 1955, σ.43) «και η μυρία σπίδα». Το επίθετο συναντιέται ως απολιθωμένος αρχαϊσμός και στη λαϊκή ζακυνθινή γλώσσα (Ζώης, όπ., σ.304, α, Μύρια = άπειρα), αλλά σε γένος ουδέτερο. Το πιο πιθανόν είναι ο Σολωμός να το πήρε από την τοπολαλιά του. Γι' αυτό και το επίθετο πρέπει να τονισθεί στην παραλήγουσα, «μύρια».

Στη σ.288β14 ο Σολωμός γράφει: «σαν τη(ν) καφτίλα». Η λέξη πρέπει να διορθωθεί: «καφτρίλα» (Ζώης, όπ., σ.205, α «καφτρίλα»), γιατί έτσι εξακολουθεί να λέγεται και στη Ζάκυνθο.

Στη σ. 297α30-33 διαβάζουμε: «Ed ecco από πάνω από τη φουρκισμένη, [un nano[κα] το διπλοπόδι μ' ένα βιοβο στο χέρι]». Ο Σολωμός στην αρχή σκέφτηκε να γράψει τη μετοχή [κα] (θισμένος), αλλά έγραψε μόνον την α' συλλαβή [κα]. Πβ. σ.294β18 «καθισμένος το διπλοπόδι» και σ.298α3-4 «καθισμένος το διπλοπόδι».

Οι εκδότες ως σήμερα εκδίδουν «ευφραίνει», ενώ ο Σολωμός γράφει, (σ.263α23), «όπου με εφραίνει πολύ» και στο Σ.Τ. 347α11χ «κι εφραίνει με κιαϊδισμούς».

Στο κυρίως κείμενο, σε μια μελλοντική έκδοση, θα μπαίνουν και οι διορθωμένες λέξεις, φράσεις, παράγραφοι και οι πλήρεις προσθήκες που έκαμε ο ποιητής στο χ¹ και χ², και στο κριτικό υπόμνημα θα μπει ως παραλλαγή το πρώτο γράγματο του Σολωμού, το δεύτερο δεύτερον, το τρίτο τρίτη κλπ. Δηλαδή το τελευταίο, το μη διαγραμμένο, θα είναι στον οριζόντιο άξονα, τον συνταγματικό, και στον κάθετο, τον παραδειγματικό, οι παραλλαγές. Οι ολοκληρωμένες προσθήκες του χ² θα μπαίνουν στην οργανική τους θέση. Αν είναι διαγραμμένες θα μπαίνουν στο κριτικό υπόμνημα.

Υπάρχουν, βέβαια, και παράγραφοι καθαρογραμμένες και σθησιμένες υστερότερα από τον ίδιο το Σολωμό. Οι διαγραμμένες παράγραφοι μας δείχνουν τη μέθοδο γραφής κι επεξεργασίας του έργου από τον ποιητή.

Στο κυρίως κείμενο θα διατηρήσουμε τη φράση «του Αγίου Λυπίου», σ.259α5, έστω κι αν είναι διαγραμμένη και αντικαταστημένη και από την επίσης διαγραμμένη «στη(ν) πλατυτέρα», γιατί η υπόθεση του έργου διαδραματίζεται στη Ζάκυνθο (πβ.281β7-8 «εκεί στο Σταυρωμένο», που είναι ζακυνθινή εκκλησία στην Πόλη) και όχι στην Κέρκυρα.

Οι τελειωμένες και άσθητες προσθήκες του χ² (= δεξιά στήλη της σελίδας), μπορούν να ενταχθούν στο κυρίως κείμενο ή αντικαθιστούν φράσεις ή συμπληρώνουν το χ¹ (= αριστερή στήλη του χειρογράφου), πρέπει να μπει στο συνταγματικό άξονα. Ύ' αυτό το έργο μας βοηθούν πολλές φορές η θέση της προσθήκης στο χειρόγραφο, τα διάφορα σημάδια του ποιητή (π.χ. +, N.1., 5, 0.), οι συμβουλές προς τον εαυτό του, το μελάνι και οι τελευταίες λέξεις της προσθήκης που, πολλές φορές, είναι όμοιες με την αρχή ορισμένων παραγράφων του χ¹.

Στη σ. 259β12* (* = αστερίσκος, σημαίνει γράγματο του ποιητή πάνω από τη γραμμή) υπάρχει η φράση με το σημάδι «χ και ήταν καλοκαίρι». Το ίδιο σημάδι «χ» υπάρχει και στο χ¹ πάνω από το στίχο 12 της ίδιας σελίδας. Αυτό σημαίνει ότι ο ποιητής εκεί ήθελε την προσθήκη και αυτή του τη βούληση πρέπει να σεβασθούμε και την όλη πρόταση να τοποθετήσουμε στο κυρίως κείμενο.

Η θέση της προσθήκης της σ.262α2 «κι άκουσα ένα γέλιο φοβερό μεσ' το πηγάδι, και ιδού, προβαλμένα δυο κέρατα», μας επιβάλλει να την εντάξουμε στο κυρίως κείμενο, γιατί μόνον έτσι δικαιολογείται και ο συνειρμός του Ιερομόναχου «και μου ήρθε στο νου μου η Γυναίκα της Ζάκυνθος».

Στη σ.262β11-12 υπάρχει η προσθήκη «και ήταν έχθρισησσαν θανάσιμη του έθνους» χωρίς κανένα σημάδι. Ξεκάθαρα όμως φαίνεται ότι πρόκειται για συνέχεια της 16 παραγράφου, γιατί προσθέτει στο χαρακτηρισμό της Γ.Ζ., ο οποίος θα καθορίσει και τους λόγους και τις πράξεις της σε βάρος των Μισολογγίτισσών.

Στη σ.269α1-14 «αλλά μιλώντας πάντα για τα κακά των άλλων γυναικών...», εκριμάτισε, και στο τέλος δεν είχε

κράτο κτλ. ...» υπάρχει αυτό το κομμάτι, που έχει άμεση αλληλουχία με τα προηγούμενα και συμπληρώνει το πορτραίτο της Γ.Ζ.

Γνωρίζουμε ότι η σημασία του για τη δομή της Γ.Ζ. ήταν σπουδαία, επειδή ο Σολωμός σχεδίαζε στις λευκές σελίδες (66-9α κατά τον Λ. Πολίτη, βλ. Α.Ε., τόμ. Β', σ.594), που ακολουθούν το verset 24 (σ.267), να προσθέσει έναν αριθμό versets. Αυτή η προσθήκη θα διάγραφε υπαινικτικά τα επόμενα και το τέλος της ιστορίας της Γ.Ζ. Το «εκριμάτισε», μ' όλο το διαφορετικό θρησκευτικό του βάρος, με δαυμαστό τρόπο, μας το προλέγει. Γι' αυτό τα versets αυτά πρέπει να μπει στο κυρίως κείμενο.

Στη σ.270β3-33 έχει ένα ατέλειωτο ελληνικό σχεδιάσμα «να ζωγραφίσεις πρώτα το πλήθος οπού τρέχει στ' ακρογιάλια... και ήτανε ετότες οπού πολλές γυναίκες Μισολογγίτισσες», που το προόριζε να το εντάξει μετά την 1 παράγραφο. Τούτο αποδεικνύεται από τα εξής. Μετά τη λέξη «το πολύ» του σ.8 του χ¹ της ίδιας σελίδας υπάρχει +. Ακόμη πάνω από το σ.8 είναι γραμμένα: «Εδώ η περιγραφή (έπειτα)». Η φράση σημαίνει: εδώ η περιγραφή του πλήθους, και το (έπειτα) να γραφτεί η 2η παράγραφος. Απόδειξη είναι ότι η 2η παράγραφος αρχίζει με την ίδια πρόταση που τελειώνει η περιγραφή του χ² «και ήτανε ετότες οπού πολλές γυναίκες Μισολογγίτισσες».

Μαζί με το χ², σ.271β1-32, ο Σολωμός σκεφτόταν να τα τοποθετήσει μετά το στίχο 5 του χ¹ της σ.272.

Γιατί στο σ.1 του χ² της ίδιας σ.272 έχει: «+ κοιτά αν είναι εδώ καλό τα προτύτερα». Σταυρό, γραμμένο με το ίδιο μελάνι, με το οποίο γράφτηκε η προηγούμενη εντολή του Σολωμού στον εαυτό του, υπάρχει στο τέλος του σ.5, του χ², μετά το επίρρημα «κλαίοντας». «Προτύτερα» είναι η περιγραφή του πλήθους και η σκηνή με τις Μοραίτισσες (= Ρουμελιώτισσες. Μοραίτες στη Ζάκυνθο λένε τους κατοίκους της δυτικής κυρίως Ρούμελης, π.χ. του Καρβουσαρά). Πιθανόν με την προσθήκη αυτή ο Σολωμός ήθελε να εξισοροπήσει την έκταση του κεφαλαίου αυτού με την έκταση των άλλων. Σε επόμενη όμως φάση άλλαξε γνώμη και σκεφτόταν «το γενικό ξεσπάσμα της πολιτείας» να αποτελέσει ξεχωριστό κεφάλαιο, που θα είχε την ίδια θέση στο έργο. Πβ.272 β10-14. «Εδώ να ζωγραφιστεί το ανακάτωμα κι έπειτα. Ωστόσο Altro Cap. Il tumulto universale della Città. Altro Cap. Ωστόσο η γυναίκα». Με τη φράση: «Ωστόσο η γυναίκα» αρχίζει το επόμενο κεφάλαιο. Αν και προχωρεί σε λεπτομέρειες για την περιγραφή, σ.272β15-21, εντούτοις τα σχεδιάσματα παράμειναν, δυστυχώς, απλή πρόθεση του ποιητή.

Ούτε μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι στη θέση αυτή ο Σολωμός είχε την πρόθεση ναβάλει τη σθησιμένη παράγραφο 7 της σ.270α4-9 «και όταν εκουραζόντανε, εκαδόντανε στ' ακρογιάλια... γιατί εφοβόντανε μη(ν) πέσει το Μισολογγίτι», γιατί δε δένεται οργανικά με σ.272α1-5.

Στη σ.279α1-13 έχει το χ¹: (N.1) και μια κόρη μικρή αδειάζοντας ό,τι κι αν είχε, είπε: ακούστε, συφορά, τι μας είπε αυτή η γυναίκα: ακούστηκε ποτέ από τούρκο, από αράπη; Και η μάνα της θάνοντάς της το χέρι στο στόμα κλείστο, της είπε, και μην ειπείς ποτέ λόγο απ' αυτά: εδώ στη Ζάκυνθο μας εκάμανε καλό και τα σκυλιά τους: [δεν το ξέρει(ς) τι είχε που τη(ν) έδλιμε]: [η καμμένη κι αυτή]. Και μια άλλη απλώνοντας.

Πάνω από τους στίχους 9-10, 11-12 της ίδιας σελίδας του χ¹ γράφει ο Σολωμός για τον εαυτό του: «guarda se è meglio la stessa o è più drammatico un alta (= κοιτάζε μήπως είναι καλύτερα η ίδια ή πιο δραματικό μια άλλη). Στη σ.281α10, γραμμένο με το ίδιο μελάνι της σ.279α1-13, έγραψεν ο Σολωμός (N.1).

Συνεπώς τις αυτές παραγράφους εδώ ήθελε ναβάλει ο Σολωμός. Φαίνεται κι από τη φράση «και μια άλλη απλώνοντας» σ.279α13, που είναι περίπου όμοια με την αρχή της παραγράφου 3 της σ. 281α11-12 «και μια [απ' αυτές] απλώνοντας το χέρι...». Άρα πρέπει να τοποθετηθούν στο κυρίως κείμενο στη θέση που ήθελε ο Σολωμός. Υπάρχουν όμως και δύο παραλλαγές. Στη σ. 281α19-22 ξαναδούλευσε ο ποιητής τη β' παράγραφο του κομματιού, που εξετάζουμε, γραμμένη με το ίδιο μελάνι, και γράφει: «(Να βάλεις μεσ' στην ομιλία της Μισολογγίτισσας) = γιατί, μα την αλήθεια, εδώ στη Ζάκυνθο (sic) είναι εύπλαχνα και τα σκυλιά τους». Στην ίδια σελίδα, 281β13-18, ξαναδουλεύει την παραλλαγή και γράφει με αχνότερο μελάνι, άρα υστερότερα. «Να τελειώνει η Μισολογγίτισα με τούτα τα λόγια = δεν έμεινε μήτε διακονίαρής που να μη(ν) μας έδωσε, γιατί εδώ στη Ζάκυνθο είναι καλόκαρδα και τα σκυλιά».

Το πρόβλημα, που τίθεται, είναι. Ποια από τις τρεις παραλλαγές θαβάλουμε στο κυρίως κείμενο; Την α', σ.279α8-9, απορρίπτουμε ως αρχική. Η β' και γ' έχουν ως δείκτη τον αριθμό 5. Ο Σολωμός κολλώντας στο χ² της σ.283 το αυτό πρόσθετο φύλλο (σ.279-280), που βρίσκεται στην εθνική βιβλιοθήκη (Α.Ε.Β', σ.595), έχει αχρηστεύσει την παραλλαγή γ', η οποία θα μπει στο κ.υ.. Το μελάνι εξάλλου της β' είναι όμοιο με κείνο της σ.281α1, 3-10, ενώ της γ' είναι όμοιο με της επιγραφής «Οι Μισολογγίτισσες», που φανερώνει ότι είναι και η τελευταία επεξεργασία. Το χειρόγραφο του Σολωμού δε μας επιτρέπει να τηβάλουμε στο κυρίως κείμενο. Ευτυχώς, γιατί με τη β' πέτυχε και την κυριολεξία.

Στη σ.284α10, στο τέλος του verset 9, ο Σολωμός έχει γράψει ένα σταυρό με μελάνι που είναι όμοιο με κείνο που έγραψε την προσθήκη της ίδιας σελίδας του χ², σ.7-12. Η προσθήκη έχει ως εξής: «κι άκουσα ένα τρίτο μπουρμουρητό. Και [ένα κάποιο μπουρμουρητό που] μια [πρώτη φωνή μου φάνηκε πως ήταν] φουσηματιά [μέσ'] τον καλαμιώνα [το ίδιο λεπτή (σα) ωσάν φουσηματιά] στο [καλαμιώνα], κι ήταν ενός νήπιου που εγνώριζα. Όμως δεν άκουσα λόγια». Η παράγραφος αυτή θα μπει στον οριζόντιο άξονα μετά το ρήμα «τραυλίζει» ως ανεξάρτητη. Η ίδια περίπτωση προσθήκη υπάρχει στη σ.287β1-3: «κι ιδού πάλι το μπουρμουρητό που εμφανίσουνα η φουσηματιά μεσ' τον καλαμιώνα». Την παράγραφο αυτή ο Σολωμός θα την έβαζε στη θέση των όρκων τους οποίους έχει σθήσει (σ.287α6-12). Εδώ είναι και η θέση της σε μελλοντική έκδοση. (Το ιδεολογικό περιεχόμενο της παραγράφου αυτής συμφωνεί με κείνο της α' στροφής του ποιήματος «Η μυχούλα»).

Δεν έχει λόγο ύπαρξης στο κυρίως κείμενο η παράγραφος 10, σ.287α22-26, «και [εσπρο]· επίναζε το χέρι...

πως ήλθε να διακονέυει», γιατί ο Σολωμός την έχει διαγράψει.

Στη σ.288α27 ο Σολωμός έχει βάλει το εξής σημάδι: «(N.1)». Στην ίδια σελίδα, χ², στ.1, έχει πάλι το ίδιο σημάδι: «(N.1)», γραμμένο με το ίδιο μελάνι. Η προσθήκη έχει 5 παραλλαγές. Τη β' και την ε' έχει διαγράψει ο ίδιος ο ποιητής. Η α' είναι αρκετά δουλεμένη, αλλά δεν άρεσε στον ποιητή, γιατί έχει υπογραμμίσει τη λέξη «την αράχνη», που σημαίνει ότι ήθελε να την αντικαταστήσει. Η δ' (χ², στ.23-29) είναι ατελής. Η γ', γραμμένη αργότερα με αχνότερο μελάνι, συνεντυγμένη έχει ως εξής: «και το πρόσωπο του γέρου ήτανε σαν το(ν) τζιτζικα και της παιδούλας σαν την έκλειψη του φεγγαριού και της γραίας σαν τ' άγρια μεσάνυχτα». Η παραλλαγή αυτή θα αποτελέσει ιδιαίτερη παράγραφο μετά το στίχο 27α. Είναι απαραίτητη, γιατί μόνον έτσι δικαιολογείται η επόμενη παράγραφος (σ.288α28-30) και η τελευταία του ίδιου κεφαλαίου (σ.292α16-20).

Στη σ.292α20 το σημάδι «(N.1)», που σχετίζεται με το «(N.1)» του χ² της ίδιας σελίδας, στ.1-7 και στ. 7-10, δε δημιουργεί πρόβλημα στο κυρίως κείμενο, γιατί ο Σολωμός έχει διορθώσει τους στίχους 14-20 του χ¹ και τους έχει αντικαταστήσει γράφοντας πάνω απ' αυτούς το τελικό του κείμενο. Το μελάνι τις τελευταίες αυτής παραλλαγής είναι όμοιο με κείνο της προτελευταίας παραλλαγής (σ.292-67-10). Τις παραλλαγές, α', β', γ' και δ' κατατάσσω από το μελάνι, που χρησιμοποιήθηκε και από το χ¹ και χ²: η α' είναι του χ¹ στ. 14-20, η β' του χ² στ. 1-6, η γ' του χ² στ. 7-10 και δ' του χ¹ στ.14-19* πάνω.

Σωστά τοποθετήθηκε από τους μελετητές η προσθήκη, σ.292β16-20, «έτι λέοντας έβγαλε... μεσ' τρα μούτρα της», μετά την παράγραφο 5, γιατί και οργανικά συνδέεται και ολοκληρωμένη είναι και απαραίτητη για το επόμενο κεφάλαιο και γραμμένη με το ίδιο μελάνι, που είναι οι δυο πρώτες παράγραφοι.

Στη σ.293β1-11 έχουμε μια συμβουλή του ποιητή στον εαυτό του και μια προσθήκη, που έχουν ως εξής: «Bisogna assolutamente dirlo qui che servitù comed' una capitolazione del suo carattere. La mente la abbandonò ma etc. etc. no (= πρέπει οπωσδήποτε να το πεις εδώ, που θα έλθει σαν ανακεφαλαίωση του χαρακτήρα της. Την άφησε ο νους, αλλά κτλ. κτλ. δεν·) και την άφησε ο νους, αλλά τα πάθη δεν την αφήσανε, η υπογία, η σκληρότητα, η κακία, κ.τ.λ. το αναγέλασμα [αλλά μήτε η τρέλα δεν έφτασε να της πάρ] (και η παραλλαγή του) και η τρέλα της επήρε το νου, αλλά όχι τη(ν) κακία της μυχής της».

Ο ποιητής με την προσθήκη αυτή και ιδιαίτερα με τη β' παραλλαγή, που το περισσότερο μέρος της είναι γραμμένο πάνω από το στ.9, ήθελε ν' αντικαταστήσει τμήμα της παραγράφου 6, σ.293α16-19 «όσο που τέλος πάντων έχασε το νου της ολότελα», το πιο πιθανόν, ή ν' αποτελέσει ιδιαίτερο verset μετά τη λέξη «ολότελα» (σ.293α18). Τούτο διαφαίνεται και από την τελεία, που έχει στην αρχή του το χ² «και την άφησε ο νους...», η οποία αποτελεί σημάδι που παραπέμπει στην τελεία μετά το «ολότελα». (Καλό είναι ο φίλος κ. Δημ. Αγγελάτος να δημοσιεύσει το κεφάλαιο της διατριβής που σχετίζεται με τα σημεία στίξης της Γ.Ζ. Τον ευχαριστώ κι από εδώ για τις προφορικές και γραπτές του υποδείξεις). Ο κ. Αγγελάτος πιστεύει ότι η προσθήκη του χ² δικαιολογεί νοηματικά την αντικατάσταση του «και» από το «γιατί» «προφανώς (μου γράφει) ο Σολωμός μετά τη διαγραφή στη στίλη β, ζέχασε να προβλέψει κάτι για το ήδη υπάρχον «γιατί».

Εμείς πιστεύουμε ότι σωστά ο Σολωμός διάγραψε την προσθήκη, γιατί τα ίδια πάθη έχουν προαναφερθεί στην παράγραφο 6, σ.267α5-8 «ο φθόνος, το μίσος, η υπογία, η γευτιά, της ετραβούσανε πάντα τα σωδικά». Γι' αυτό και επειδή βασική μας αρχή είναι ο σεβασμός μας στα χφ του ποιητή, προτιμάμε η προσθήκη να μπει στο κ.υ.

Την προσθήκη της σ.294β21-25 «και τα μαλλιά μαύρα και λιγωμένα έλεγες πως είναι φιδόπουλα, όπου γίνονται ανάμεσό τους κομμάτια απάνου στον κουρνιαχτό», που αποτελεί ιδιαίτερη παράγραφο (= verset) και είναι γραμμένη με το ίδιο μελάνι, που είναι το χ¹ της ίδιας σελίδας, σωστά τοποθέτησε ο Λ. Πολίτης μετά την παράγραφο 13, αλλά έπρεπε να πάρει τον αριθμό 14. Πρέπει να μπει στον οριζόντιο άξονα, γιατί προσθέτει την περιγραφή των μαλλιών της Γ.Ζ. χωρίς να διασαλεύει την οργανική ενότητα των προηγούμενων και επόμενων versets.

Ο Σολωμός έχει διαγράψει τις παραγράφους 20,21,22,23 της σ.295α17-30 και 24,25 και τμήμα από την παράγραφο 26 της σ.296α1-7. Όμως οι εκδότες εξακολουθούν να τις τοποθετούν στο κυρίως κείμενο της Γ.Ζ., όπως και τους όρκους της παραγράφου 7 της σ.287α6-12.

Παραθέτω τις σθνομένες παραγράφους και την προηγούμενή τους καθώς και τις διαδοχικές επεξεργασμένες της παραγράφου, με την οποία αντικατασταίνονται οι διαγραμμένες. Έτσι θα φανεί πως με την επιλογή της πιο άρτιας παραλλαγής δε διγεται η οργανικότητα του τέλους του κεφαλαίου. «Τότε έπεσα [να] [κάμω] έκαμα δέηση, [για να] να την κάμει ο κύριος [κάνει] [πριν πεθάνει] να μην είναι έξω φρενών, για το λίγο ακόμη πόχει να ζήσει, και να της πάγει η κακία (σ.295α12-16). Η παράγραφος αυτή είναι άδικτη. Αυτές που ακολουθούν είναι οι διαγραμμένες. «Και τελειωμένη η δέηση, εκοίταξα χάμου οπίσω από το(ν) καθρέφτη στοχάζοντάς τηνε λιγωμένη, και δεν ήτον εκεί.

Κι αιστάνθηκα το αίμα μου να τραβηχτεί από τα μάγουλά μου.

Κι έπεσε [μέσα] το κεφάλι απάνου στα στήθια μου, και είπα μέσα μέσα μου.

Ο θεός ζέρει που έφυγε η δύστυχη, ενώ επαρακάλεια για αυτήν με τη δέρμη (ζέστη) της μυχής μου (σ.295α17-30).

Πέρα, με το κεφάλι σκυφτό και στοχασμένο, να πάω να την έβρω (σ.296α1-3). [Κι άκουσα στο μέτωπο καπ(οι)ν τι] [που με χτύπησε] [κι έπεσα ξαφνισμένος τ' ανάσκελα] (εδώ τελειώνουν οι διαγραφές του Σολωμού) και είδα τη(ν) Γυναίκα της Ζάκυθος που [εκυμάτιζε] εκρεμότουνα κι εκυμάτιζε (σ.296α4-9).

Η παραλλαγή της σ.259β25-30 «και είδα τη Γυναίκα της Ζάκυθος που εκρεμότουνα κι εκυμάτιζε. Και δεν εσύφτασα

να ζετάζω με το νου μου το ποιος έκανε τέτοιο γέλιο, γιατί έπεσα [τ' ανάσκελα] ξαπλωμένος τ' ανάσκελα» δε μας δημιουργεί πρόβλημα, γιατί θα μπει στο κ.υ., επειδή έχει διαγραφεί από τον Σολωμό.

«Κι ασπκώθηκα κι [άκουσα] ακλούθαε το ίδιο γέλιο, [από] κι [εμπουμπούνιζε] το δώμα, κι επήα οπίσω από το(ν) καθρέφτη και είδα τη Γυναίκα της Ζάκυθος οπου εκρεμότουνα κι εκυμάτιζε» σ.295β24-29). «Κι ασπκώθηκα κι άκουσα (σ.295β30). Οι δυο επόμενες παραλλαγές «επήγα οπίσω (από) το(ν) καθρέφτη κι εσάσισα ακούοντας το ίδιο γέλιο, επειδή η Γυναίκα της Ζ[άκυθος] εκρεμότουνα κι εκυμάτιζε» (σ.296β2-5), «E alzandomi della pteghiera πάλι το ίδιο γέλιο ανθούιζε στη(ν) κάμερα και ππαίνοντας από πίσω από το(ν) καθρέφτη εκατατρόμαξα κι έπεσα τ' ανάσκελα, γιατί είδα τη Γυναίκα, που εκρεμότουνα κι εκυμάτιζε» (σ.297α18-25) καθώς και οι δυο προηγούμενες έχουν ένα κοινό μοτίβο του γελίου, που ήδη ο ποιητής το είχε θέσει στην παράγραφο 18, της σ.295α6-11 «[και η ταραχή έπαγε] κι [έκαμε] έσκασε ένα γέλιο μονάχο που αντιβούσε η κάμερα» (σ.295α6-8)· γι' αυτό ο ποιητής δε θα ήθελε να επαναλάβει τα ίδια σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα.

Αντίθετα έχουμε μια παραλλαγή, ακριβώς απέναντι από την τελευταία μισοσθισμένη παράγραφο, που έχει ως εξής: «κι ασπκώθηκα κι επήα οπίσω από το(ν) καθρέφτη και είδα» (σ.296β6-7). Εδώ παρατηρούμε μια κοινή φράση «και είδα», στην προσθήκη και στη μισοσθισμένη παράγραφο. Μάλιστα με την ίδια τελειώνει η προσθήκη και με την ίδια αρχίζει η παράγραφος. Η συνήθεια αυτή του ποιητή, την οποία είδαμε και προηγουμένως, θα τον διευκόλυνε σε μελλοντικό καθαρό γράξιμο της Γ.Ζ. Ολόκληρη η παράγραφος, μ' αυτό το πάντρεμα, έχει ως εξής: «κι ασπκώθηκα κι επήα οπίσω από το(ν) καθρέφτη και είδα τη Γυναίκα της Ζάκυθος που [εκυμάτιζε] εκρεμότουνα κι εκυμάτιζε». Με αυτή την παράγραφο σκόπευε ο Σολωμός να τελειώσει το προτελευταίο κεφάλαιο της Γ.Ζ. Ωστόσο δένεται οργανικά και με την παράγραφο 19 της σ.295α12-16 «τότε έπεσα... να της πάγει η κακία». Γι' αυτό αυτή η παράγραφος πρέπει να μπει στον οριζόντιο άξονα και μάλιστα μετά τη 19 παράγραφο. Εξάλλου τα συναισθημάτα του, που εκφράζει η διαγραμμένη παράγραφος 21 (σ.295α21-23) «κι αιστάνθηκα το αίμα μου να τραβηχτεί από τα μάγουλά μου», εκφράζει η αρχή του τελευταίου κεφαλαίου «κι ασπκώθηκα όλος τετρομασμένος φωνάζοντας: μνήσπτι μου, Κύριε, μνήσπτι μου, Κύριε» (σ.296α10-11). Αξιοθαύμαστη στην περίπτωση αυτή είναι η κριτική ικανότητα του ποιητή να διακρίνει το ουσιώδες από το επουσιώδες και, στο τέλος, να επιλέγει το πρώτο.

Την έκδοση, που πρέπει να είναι συλλογική, θα βοηθήσει και η ερμηνεία ορισμένων ασχολίαστων σημειώσεων του ποιητή, επιχείρημα αρκετό δύσκολο.

ΚΑΡΑΒΟΥΣΙΣ

ΤΑΚΗΣ ΜΑΥΡΩΤΑΣ

Ο Σαράντης Καραβούζης και η γυχογραφία των αντικειμένων

«γιατί τ' αγάλματα δεν είναι για συντρίμια, είμαστε εμείς. Τ' αγάλματα λυγίζουν αλαφριά...»

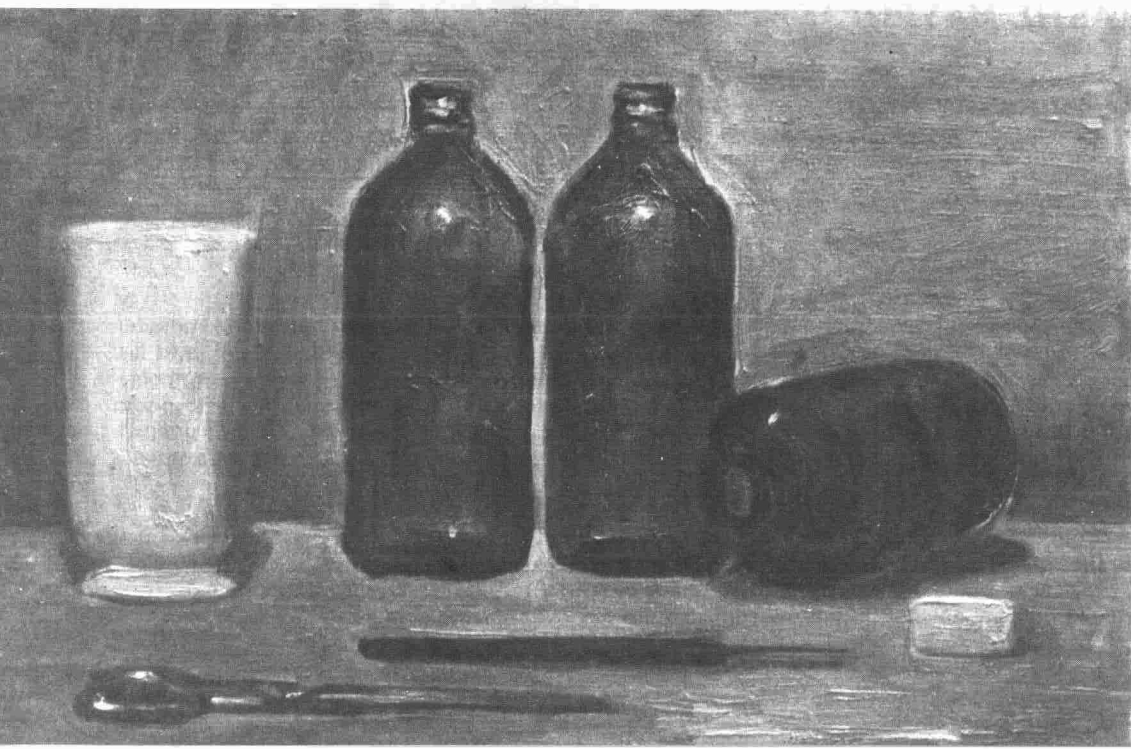
Γ. Σεφέρης

Ο ζωγραφικός κόσμος του Σαράντη Καραβούζη σημαδεύεται από τη σιωπηλή παρατήρηση ασήμαντων αντικειμένων που σηματοδοτούν τη σπουδαιότητα της ροής του χρόνου. Η λειτουργία των πραγμάτων αυτών τον οδηγεί στη δημιουργία-σύνταξη ενός εικονοπλαστικού ημερολογίου, μιας προσωπικής κατάθεσης που έχει σχέση με τους άλλους, γιατί ενσωματώνει τα αντικείμενα στην γυχογραφία των ανθρώπων «*Νεκρή φύση με αντικείμενα*», «*Καπαρντίνα σε καρέκλα*», «*Τριαντάφυλλο με μπουκάλια*», «*Κεφάλι αγάλματος και παπούτσια*» είναι μερικοί ενδεικτικοί τίτλοι συνδέσεων του που καταγράφουν απόηχους γεγονότων και όχι τα ίδια τα γεγονότα.

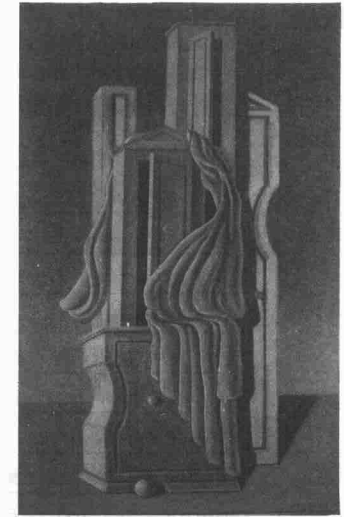
Η μεγάλη του ευαισθησία και αγάπη ως προς το χρώμα διακρίνεται σ' ορισμένες συνδέσεις όπου το θερμό φως ακουμπάει τις πέτρες, τους τοίχους, τα αγάλματα, την ώρα που ο ήλιος δύει, δυναμώντάς μας την αίσθηση της τρυφερότητας και του ονείρου. Αποκαλύπτοντάς μας την ομορφιά της ζωής μακριά από την αδιαλλαξία και την επιθετικότητα των ανθρώπων.

Όπως είπε ο Ρολάν Μπαρτ «αυτό που συγκινεί περισσότερο στις νεκρές φύσεις είναι η χρήση τους από τον άνθρωπο». Και αυτό που μας ευαισθητοποιεί στο έργο του Καραβούζη είναι η επικύρωση μιας μεγάλης ζωγραφικής αλήθειας: της επικοινωνίας ανικειμένων, καθημερινών και ταπεινών, που όμως καταφέρνουν να ζωντανέουν την αίσθηση του περασμένου χρόνου, το πέρασμα του ανθρώπου, τη βιωματική τους σχέση. Εικόνες που μας επιστρέφουν στο παρελθόν, στον κόσμο των αναμνήσεων και των αισθήσεων, μνήμες ημερών που δεν χάθηκαν και γίνονται προσιτές με την ασύνειδη μνήμη. Ο Μαρσέλ Προυστ στο έργο του «Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο» σημειώνει «έμενα συχνά ως το πρωί ν' αναλογίζομαι τον καιρό του Κομπραί, τις δλιμμένες μου άυπνες νύχτες, αλλά και τις τόσες μέρες, που η εικόνα τους μου είχε ξαναδοθεί πιο πρόσφατα με τη γεύση — αυτό που στο Κομπραί θα το λέγαμε «άρωμα» — από ένα φλυτζάνι τσάι...». Πήλινα δοχεία, σπασμένα αγάλματα, ρούχα πεταγμένα σε καρέκλες, ερείπια με αγάλματα, μας αποκαλύπτουν τον κόσμο του, χωρίς καμιά διακοπή της ποιητικής του συγκίνησης. Επιτείνουν τη μαγεία της ζωγραφικής του ατμόσφαιρας, με τάσεις υπερρεαλιστικές και βαθιές αναζητήσεις στην «εσωτερική γεωμετρία» της Αρχαίας Ελληνικής τέχνης. Ο δημιουργός κινείται στο χώρο του ποιητικού ρεαλισμού, με μια πρεμία και απλότητα στις μορφές του, που μας υποβάλλουν γυχικές καταστάσεις σαν έναν ψίδυρο που προδίδει τη συνομιλία των αγαλμάτων. Η απουσία της ανθρώπινης εικόνας είναι έντονη, χωρίς να μπορεί όμως να κρύψει την παρουσία του ανθρώπου.

Ο Καραβούζης εστιάζει την προσοχή του στη ζωγραφική διαδικασία, στις καινούργιες πλαστικές σχέσεις που θα ανακαλύψει, επανερχόμενος σε παλαιότερες συνδέσεις του, αναπτύσσοντάς τις σε ισότιμες παραλλαγές, όπως οι κομγές, απλές, γαλήνιες νεκρές φύσεις του Μοράντι που τον ανάδειξαν σε μια από τις μεγάλες μορφές της εικονιστικής τέχνης του 20ού αιώνα. Μετά κινείται μέσα στο χρόνο χωρίς ανάγκη ν' αλλάξει το θέμα του, αλλά δουλεύοντας ασταμάτητα για να εξασφαλίσει μια νέα ζωγραφική πρόταση αφενός από την τεχνική του πρόοδο, αφ' ετέρου δε από την γυχολογική φόρτιση του έργου. Δουλεύει με χαμηλή ταχύτητα και με επάλληλες στρώσεις χρωμάτων, έτσι ώστε τα αντικείμενα και ο χώρος να προσδιορίζονται με τρυφερότητα. Η αγωνία του δημιουργού κορυφώνεται στην προσπάθειά του «να πλάσει το χρώμα του όπως ο γλύπτης το μάρμαρο» χρησιμοποιώντας κυρίως τα γαιάδη χρώματα, αλλά και κάποιες ευαισθησίες του γαλάζιου μετατρέποντάς τα σε φως.

Λήμνος, τό νησί τῶν Φιλοστράτων

Η Λήμνος, μολονότι μπορούμε νά παρακολουθήσουμε τήν ἱστορία της μέχρι τήν ἑλληνική προϊστορική καί τήν πρώτη ἱστορική ἐποχή, δέν απέκτησε ποτέ κεντρική θέση τόσο στήν πολιτική ὡς καί στήν πολιτιστική ἱστορία. Στήν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς συνδέεται μόνο ἕνα ὄνομα μέ τήν Λήμνο, καί αὐτό τό ὄνομα δημιουργεῖ γιά τήν ἐπιστήμη ὄχι λίγα αἰνίγματα, πού σήμερα εἶναι ἀκόμη ἄλυτα καί πιθανῶς δέν θά μπορέσουν ποτέ νά λυθοῦν ἱκανοποιητικά: τό ὄνομα Φιλόστρατος. Γιατί μέ τό ὄνομα αὐτό συνδέονται δύο, τρεῖς ἢ πιθανῶς μάλιστα τέσσερις προσωπικότητες καθώς καί ἕνα ἐκτεταμένο φιλολογικό ἔργο, πού τά ἐπί μέρους τμήματά του ἡ ἀρχαιότητα δέν μπόρεσε νά τά ἀποδώσει μέ βεβαιότητα σέ κανένα συγκεκριμένο συγγραφέα. Γι' αὐτό γίνεται λόγος γιά μιά Συλλογή Φιλοστράτου, στήν ὁποία εἶναι συγκεντρωμένα γραπτά, ἀπό τά ὁποία ἀρκετά, τήν ἐποχή τῆς δημιουργίας τους καθώς καί πέρα ἀπ' αὐτήν, ἀσκησαν ὄχι ὀλίγη ἐπίδραση καί γι' αὐτό πῆραν στήν ἱστορία τῆς ἀρχαίας φιλολογίας σταθερή θέση. Στή συνέχεια θά ἀποτολμηθεῖ ἡ προσπάθεια νά χαρακτηριστοῦν ἐκεῖνα τά ἔργα, καί ὡς εἶναι δυνατόν, καί οἱ συγγραφεῖς τους, σύμφωνα μέ τό σημερινό στάδιο τῆς ἔρευνας.

Ἄλλοι οἱ Φιλόστρατοι ἀνήκουν στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορική ἐποχή, συγκεκριμένα στόν 2ο ἢ ἀντίστοιχα στόν 3ο αἰώνα μετά Χριστόν καί χαρακτηρίζονται ἀπό τό λογοτεχνικό - παιδαγωγικό κίνημα τῆς ὀνομαζόμενης Δεύτερης Σοφιστικῆς· παρόμοια χρονολογικά καί ἰδεολογικά κοινά σημεῖα δυσκολεύουν κατά φυσικό τρόπο τήν διαφοροποίηση ἀνάμεσα στίς ἐπί μέρους προσωπικότητες. Μέ τόν ὄρο Δεύτερη Σοφιστική ἐννοοῦμε, αὐτό ὅς λεχθῆ ἐκ τῶν προτέρων, τήν καθοριστική, μέ τή βοήθεια τῆς ρητορικῆς καθορισμένη μορφή γενικῆς μόρφωσης, ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Ἀδριανοῦ μέχρι τόν Ἰουλιανό τόν Ἀποστάτη, μόρφωση πού θεωροῦσε τόν ἑαυτό της ἀντίπαλο τῆς φιλοσοφίας καί τῶν ἐδικῶν ἐπιστημῶν· σύμφωνα μέ τέτοιες ἀφετηρίες ἡ μορφή εἶχε γι' αὐτήν πολλαπλά μεγαλύτερη ἀξία ἀπό τό περιεχόμενο καί ἀνάλογα πρέπει νά γίνεται καί ἡ ἀξιολόγηση τῶν ἐξωτερικεύσεών της. Γιά τό ὅτι αὐτές οἱ φιλολογικές ἐξωτερικεύσεις ἀπευθύνονταν κατ' ἀρχήν, μάλιστα ἐν μέρει ἀποκλειστικά, σέ μιά μορφωτική ἐλίτ, καί αὐτό σημαίνει ντέ φάκτο, στά μέλη τοῦ ἀνωτέρου στρώματος τῆς κοινωνίας, προκύπτει ἀπό μόνο του ἀπό ἐκεῖνες τίς αἰσθητικές ἀξιώσεις.

Ἡ πιό σκοτεινή εἶναι ἡ μορφή τοῦ πρώτου Φιλόστρατου, γιά τόν ὁποῖο πληροφορεῖ μόνο μιά ἐπί μέρους ὀλίγο ἀξιόπιστη σημείωση στή Σούδα, ἐκεῖνο

δηλαδή τό εἰδικό λεξικό τοῦ 10ου αἰώνα. Σύμφωνα μ' αὐτό, ὁ Φιλόστρατος ὁ Λήμιος ἦταν γιός ἑνός κάποιου Βέρου, ἡ δέ δράση του συνδέεται μέ τήν Ἀθήνα. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι ἀνάπτυξε μιά ἐξαιρετικά παραγωγική φιλολογική δραστηριότητα. Σ' αὐτήν συγκαταλέγονταν «πανηγυρικοί λόγοι», «μελέται» καί «ρητορικά ἀφορμαί», δηλαδή χαρακτηριστικά σοφιστικά προϊόντα, ἀλλά ἐπίσης καί 43 τραγωδίες καί 14 κωμωδίες καθώς καί μιά θεωρητική ἔρευνα «Περί Τραγωδίας». Μιά δὲμος καί δέν διασώθηκε ἀπό ὅλα αὐτά τά ἔργα οὔτε ἕνα ἀπόσπασμα, καί φυσικά οὔτε νά γίνεται λόγος γιά ἕνα πλήρες κείμενο, λείπει κάθε κριτήριο γιά τήν κρίση τους.

Πολύ πιό ἀξιόπιστα μπορούμε, ἀντίθετα, νά κρίνουμε γιά τόν δεύτερο Φιλόστρατο, μέ τό πλήρες ὄνομα Φλάβιος Φιλόστρατος. Σύμφωνα μέ τή Σούδα ἦταν γιός τοῦ Φιλόστρατου Ἰου, καί ἐπίσης Λήμιος τήν καταγωγή· τό ἔτος γέννησής του συμπίπτει στίς ἀρχές τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ δευτέρου αἰώνα. Εἶχε ἀποκτήσει τό ἀττικό δικαίωμα τοῦ πολίτη καί ἕνας ἀπό τοῦς γιούς του ἐφθασε στό γερουσιαστικό ἀξίωμα· ὅλα αὐτά μιλάνε γιά τήν ἔγκυρη κοινωνική θέση τοῦ Φιλόστρατου. Μετά ἀπό ἐμβριθῆ ἐκπαίδευση στούς καλύτερους διδασκάλους τῆς ρητορικῆς τῆς ἐποχῆς του ἔδρασε σάν σοφιστής στήν Ἀθήνα, πού ἀκόμα στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορική ἐποχή ἐξακολουθοῦσε νά ἀποτελεῖ ἕνα σημαντικό κέντρο τῆς κουλτούρας, τῆς μόρφωσης καί τῆς ἐπιστήμης καί, ὅπως συνηθίζονταν στό ἐπάγγελμά του, ἔκανε μακρινά ταξίδια γιά διαλέξεις. Στή Ρώμη ἀνῆκε στόν κύκλο τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων, πού εἶχε συγκεντρώσει γύρω της ἡ φιλοσοφικά ἐνδιαφερόμενη αὐτοκράτειρα Ἰουλία Δόμνα, σύζυγος τοῦ Σεπτίμου Σεβήρου. Ἀργότερα ὁ Φιλόστρατος ἐπέστρεψε στήν Ἀνατολή καί πέθανε σέ βαθιά γηρατειά γύρω στά μισά τοῦ τρίτου αἰώνα. Μέ τό ὄνομά του συνδέεται ἕνας σημαντικός ἀριθμός λογοτεχνικῶν ἔργων, πού στά ἐπόμενα χρόνια διαβάστηκαν, θαυμάστηκαν καί ἀπομιμήθηκαν πολύ καί πού ἔκαναν νά συνιστᾶται ὁ συγγραφέας τους σάν ὑπόδειγμα στυλ.

Μέ ἐπιθυμία τῆς αὐτοκράτειρας Ἰουλίας Δόμνας, πού ὡς γνωστόν ἦταν Σύρια, ὁ Φιλόστρατος συνέγραψε μιά βιογραφία τοῦ Θαυματοποιῦ φιλόσοφου Ἀπολλώνιου ἀπό τά Τύανα (τῆς Καππαδοκίας). Ὁ Ἀπολλώνιος εἶχε ἐκπροσωπήσει στόν πρῶτο αἰώνα μ.Χ. ἀρκετά ἐπίμονα τόν Νεοπυθαγορισμό, μιά φιλοσοφική - θρησκευτική διδασκαλία, στήν ὁποία συνδέονταν ἡ παράδοση τοῦ Παλαιοσάμιου φιλόσοφου μέ τό πάθος τῆς σωτηρίας τῆς ἐποχῆς. Ἡ βιογραφία, πού περιλαμβάνει ὀκτώ βιβλία, περιγράφει τόν Ἀπολλώνιο ἔτσι ὅπως ἤθελε νά τόν βλέπουν οἱ θαυμαστές του: σάν τόν φιλόσοφο στόν ὁποῖο ἐνώνονταν μεταξύ τους ἡ σοφία τῆς Δύσης καί τῆς Ἀνατολῆς, σάν πρότυπο τῆς εὐσέβειας καί τοῦ ἠθικοῦ τρόπου ζωῆς, σάν μιά «θεία φύσις», πού ἦταν ὑπεράνω «γοήτων» καί «μάγων». Παράλληλα τό ἔργο, πού εἶχε νά ἐξιστορήσει τά ταξίδια τοῦ Ἀπολλώνιου, ἀπό τή μιά μεριά ὡς τήν Ἰνδία καί ἀπό τήν ἄλλη ὡς τίς Στήλες τοῦ Ἡρακλῆ, ἀποτελοῦσε ἕνα συναρπαστικό ἀνάγνωσμα.

Μετά τή βιογραφία τοῦ Ἀπολλώνιου, ἀλλά τό ἀργότερο τό ἔτος 238 προκύψανε τά δύο βιβλία μέ τόν τίτλο «Βίοι σοφιστῶν». Οἱ 59 περιγραφές τῆς ζωῆς τῶν ἐπαγγελματικῶν συντρόφων τοῦ Φιλόστρατου ἀρχίζουν μέ τόν Εὐδοξο ἀπό τήν Κνίδο, τόν μαθηματικό, ἀστρονόμο, γεωγράφο καί γιατρό, πού ζῶντας τόν τέταρτο αἰώνα π.Χ., εἶχε ἔλθει σέ ἐπαφή καί μέ τόν Πλάτωνα, καί ὀδηγοῦν ὡς τόν Ἀσπάσιο τῆς Ραβέννας, πού ἀνήκοντας στήν ἴδια ἐποχή μέ τόν Φιλόστρατο εἶχε μαζί του θεωρητικές διαμάχες.

Χωρίς νά ἐπιδιώκουν πληρότητα, οἱ βιογραφίες τῶν σοφιστῶν προσφέρουν σέ χρονολογική σειρά βιογραφικά στοιχεῖα, ἀνέκδοτα καί δοκιμές στυλ τόσο

άντιπροσώπων τής παλαιότερης όσο κυρίως και τής Δεύτερης Σοφιστικής τής εποχής των ρωμαίων αυτοκρατόρων, πού για τή γνώση και έκτίμησή της αποτελούν μία πρώτη τάξη πηγής.

Τό έργο του Φιλόστρατου μέ τήν πλατύτερη άκτινοβολία ήταν άναμφίβολα οί «Εϊκόνες» σέ δύο βιβλία. Η περιγραφή τής εικόνας, ή έκφρασις, άνηκε στά παραδοσιακά πεδία δραστηριότητας τής Ρητορικής Σχολής. Στόν Φιλόστρατο άσκειται μέ μία διάλεξη μπροστά σέ ένα δεκάχρονο άγόρι, πού ό συγγραφέας ήταν φιλοξενούμενος των γονέων του. Τό έργο άρχίζει μέ μία άνταποκρινόμενη σέ παιδί σύντομη πραγματεία για τήν ουσία τής ζωγραφικής και περιγράφει κατόπιν 65 πίνακες, πού ό συγγραφέας λέγεται ότι είδε σέ μία πινακοθήκη τής Νεάπολης, τήν έδρα διαμονής του φίλου πού τον φιλοξενούσε. Ύπερκριτική άσκήθηκε σχετικά μέ τήν ύπαρξη μιās τέτοιας πινακοθήκης· αντίθετα δέν άμφισβητείται σχεδόν καθόλου ότι βάση των περιγραφών άποτελέσαν πραγματικές εικόνες. Οί πίνακες δείχνουν κατά τό πλείστον μυθολογικά μοτίβα. Μέ χαριτωμένο τρόπο γραψίματος ό Φιλόστρατος άναπτύσσει τίς παρατηρήσεις του, ξεκινώντας από τήν ΄Αριστοτελική παράστασι, ότι ή τέχνη είναι μίμηση. Στήν τέχνη τής ΄Αναγέννησης τό έργο έγινε προσιτό μέ τή βοήθεια τής μετάφρασης του Στεφάνου Νέγρη (έκτυπώθηκε τό 1532), ενώ τρεις αιώνες άργότερα ό Γκαίττε χρησιμοποίησε τίς «Εϊκόνες» για στήριξη των τεχνοθεωρητικών άπόψεών του.

Μένουν νά άναφερθούν άκόμη μερικά μικρότερα δημοσιεύματα. Η πραγματεία «Περί γυμναστικής» πληροφορεί για τά διάφορα είδη άθλητισμού, διαπραγματεύεται τίς άσκήσεις και τή δίαιτα των άθλητών και παραπονιέται για τό ξεπεσμό τής γυμναστικής στήν εποχή του ίδιου του συγγραφέα, πού δέν είναι φυσιολογική και πού γι΄ αυτό είναι δυνατό νά ξεπεραστεί μέ επιστημονικά μέσα, όπως τά προσφέρει ό συγγραφέας. ΄Ο διάλογος «΄Ηρωϊκός» περιέχει μία συνομιλία μεταξύ ενός Θρακιώτη άμπελουργού και ενός ταξιδιώτη Φοίνικα. ΄Εναντια στή σκεπτικότητα του τελευταίου, ό άμπελουργός υπερασπίζεται τήν πίστη και τή λατρεία στους ήρωες - σέ άξιοπαρατήρητη συμφωνία μέ άνάλογες τάσεις του αυτοκρατορικού οίκου! ΄Ο άλλος διάλογος «Νέρων» άποδίδει μία συνδιάλεξη του Στωϊκού Μουσονίου, ενός συγχρόνου του αυτοκράτορα, μέ έναν κάποιον Μενεκράτη από τή Λήμνο για τυραννική άυθαιρέσια και ύβρη. Η Συλλογή Φιλοστράτου περιέχει επίσης 73, εν μέρει άρκετά σύντομες επιστολές· απ΄ αυτές οί 64 είναι έρωτικές χωρίς χαρακτηρισμό του παραλήπτη, ενώ οί υπόλοιπες άπευθύνονται σέ σύγχρονες προσωπικότητες. Τελικά μάλιστα συνδέεται ένα έπίγραμμα σέ μία εικόνα του Τηλέφου, ενός προσώπου του μυθικού κύκλου τής Τροίας, μέ τον Φιλόστρατο Β΄.

΄Απέναντι σ΄ αυτήν τήν έξώφθαλμα έξαιρετικά παραγωγική και κοινωνικά άποτελεσματική λογοτεχνική προσωπικότητα καθυστερούν σημαντικά ό Φιλόστρατος Γ΄ και ό Φιλόστρατος Δ΄. ΄Ο Φιλόστρατος Γ΄ ήταν άνηψιός ή έγγονός από άδελφό ή άδελφή του Φιλόστρατου Β΄. Κατάγονταν κι αυτός από τή Λήμνο και προφανώς έμεινε στενότερα συνδεδεμένος μέ τό πατρικό νησί του από τον σημαντικότερο συγγενή του. Γεννήθηκε γύρω στά 190, παρακολούθησε τήν διδασκαλία του και έγινε γαμβρός του· ό πεθερός τον άνέφερε επανειλημμένα μέ έκτίμησι σαν έναν παλύπλευρα ταλαντούχο ρήτορα. ΄Εζησε για πολύ καιρό στή Ρώμη - τά αυτοκρατορικά και άλλα γραφεία χρειάζονταν τούς σοφιστές, για νά τούς συλιζάρουν τίς επιστολές τους - και κατόπιν δίδαξε στήν ΄Αθήνα. Σύμφωνα μέ μία έπιγραφή διέτέλεσε στο ΄Ηφαιστειον τής Λήμνου ιερέας του θεού τής φωτιάς ΄Ηφαίστου. Μετά από μία ζωή γεμάτη τιμές

και διακρίσεις πέθανε στή Λήμνο και ένταφιάστηκε στήν πατρίδα του. Η Σούδα άναφέρει πολυάριθμα γραπτά αυτού του Φιλόστρατου σέ όλα τά είδη τής σοφιστικής λογογραφίας. ΄Ωστόσο διασώθηκε μόνο μία επιστολή, τιτλοφορούμενη «Πώς χρή επιστέλλειν», στήν όποία ό συγγραφέας για τά έπίσημα έγγραφα άπαιτεί τήν παραίτηση από τήν χρησιμοποίηση ύπερβολικών μέσων του στύλ.

Τέλος ό Φιλόστρατος Δ΄ ήταν άνηψιός του Φιλόστρατου Γ΄· ό ίδιος όνομάζει τον Φιλόστρατο Β΄ παππού του. Στηριζόμενος στο σημαντικότερο έργο αυτού του σημαντικότερου παππού, ό Φιλόστρατος Δ΄ έγραψε «Εϊκόνες», περιγράφές 17 πινάκων μέ μυθολογική θεματολογία, διατυπωμένες, όπως στο πρότυπό του, υπό τή μορφή διάλεξης διδασκαλίας προς ένα μαθητή. Η Συλλογή Φιλοστράτου μελετήθηκε στο Βυζάντιο διεξοδικά σχεδόν σέ όλα της τά συστατικά μέρη· αντίστοιχα πολύπτυχη και περίπλοκη είναι ή χειρόγραφη παράδοση. Γύρω από τήν κριτική έκδοση πρόσφερε ύπηρεσίες ό Κάρλ Λούντβιχ Κάιζερ, πού τελευταία έδρασε στήν Χαϊδελβέργη. Μετά από μιάν ειδική έκδοση τής ζωής των σοφιστών (Χαϊδελβέργη 1838), πού λόγω του σχολίου της έχει και σήμερα τήν άξια της, έξέδωσε τό 1844 στή Ζυρίχη τήν πλήρη Editio critica, πού έγινε βασική. Χρησιμοποίησε τήν Editio Didotiana, πού έξέδωσε ό ΄Αντώνιος Βέστερμαν τό 1849 στο Παρίσι, και σ΄ αυτήν στηρίχτηκε ή έκδοση Editio Teubneriana, πού έφερε στή δημοσιότητα ό ίδιος ό Κάιζερ σέ δύο τόμους στή Λειψία τό 1870 - 71· αυτή ή έκδοση Τούμπνερ επανέκτυπώθηκε τό 1964 άμετάβλητη. ΄Ο αριθμός των ειδικών εκδόσεων μεμονωμένων έργων και των μεταφράσεων άποτελεί λεγεώνα· είναι άδύνατο νά άπαριθμηθούν έδω.

΄Ας επαναληφθεί. Οί Φιλόστρατοι δέν άνήκουν στους κορυφαίους τής αρχαιοελληνικής κουλτούρας. Ταυτόχρονα όμως τά όσα έκθέσαμε θά έκαναν φανερό ότι τό έργο τους και έντελώς ιδιαίτερα τό του Φιλόστρατου Β΄ άξίζει νά προσεχτεί σαν λογοτεχνική προσφορά καθώς και σαν ντοκουμέντο τής εποχής υπό πολύπλευρες άπόψεις και ότι οί κάτοικοι τής νήσου Λήμνου έχουν κάθε λόγο νά είναι δικαιολογημένα υπερήφανοι γι΄ αυτούς τούς άλλοτε συνδημότες τους. Για τήν έρευνα προκύπτουν - κι αυτό επίσης μπορέσαμε νά τό ύπαινωχθούμε - από τούς τέσσερις Φιλόστρατους άκόμη πολλά καθήκοντα, κι όχι τελευταίο τό καθήκον νά γίνουν τά έργα τους γενικά κτήμα μέ μεταφράσεις και σχόλια, πέρα από τον κύκλο των ειδικών, σαν πολιτιστική κληρονομιά.

Ο Δρ. Γιοχάνες ΄Ιρμσχερ είναι ελληνιστής, καθηγητής Πανεπιστημίου και Πρόεδρος της Ακαδημίας Επιστημών της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γερμανίας, από όπου μας έστειλε αυτή του τη συνεργασία.

 ή λέξη

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΛΗΣ: «Ο Άνεμος τών τελευταίων ήμερών». ΔΙΟΓΕΝΗΣ, 1985. ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΤΩΝ ΠΑΘΩΝ

Φύσξαν άνεμοι αίολεις / άγιοι καρηκομώντες τών λόφων / σκιές του κάμπου - Άρχάγγελιοι / Γαβριήλ καί Μιχαήλ
οί λογχοφόροι. / Άρχάγγελιοι τών ύπνων μου / φέρτε μου πίσω τήν όδύνη τών Παθών / τήν Κυριακή του Πάσχα
καί τών Μυροφόρων.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ: «Ομίχλη πέτρινη». ΗΡΙΑΔΑΝΟΣ, 1986 HONORI SANCTISSIMAE TRINITATIS

Καί τό πορτραίτο άναυδο κοιτάζει / πέρα / στους παγωμένους δρόμους καί στίς πλατείες / τήν κίνηση καί τό ρυθμό,
καθώς / ανακατεύονται τά λόγια Του / μέ τήν ήχώ καί τό χρώμα / τών Λεγεώνων. / Καλοταϊσμένοι αξιωματικοί
έκφυλοι / καί νυσταγμένοι φαντάροι / πηγαυοέρχονται. / Η λεωφόρος Λένιν / δέν είναι κόκκινη καθώς τή φανταζό-
μαστε / στίς παρυφές του όνειρου / ή πίσω άπ' τήν όδόνη / τής μαυρόασπρης τηλεόρασης. / Καί τό μνημείο Μάρξ
- Ένγκελς / άπομακρύνεται μικραίνει, / χάνεται στή στέπα. / Καιούργια θρησκεία γεννιέται / καθώς / «Ένα γκριζό-
χρωμο τάνκ χορεύει θάλς» / στους παγωμένους δρόμους τής Βαρσοβίας. / Καί τώρα πού να θρω δικαιολογία,
/ γιά σένα μιλω / έρωτα πρώτε, / πού θρέθηκες πάνω στή κανόνια. / Τί νά πω στή φαντάσματα / τών
έκτελεσμένων κομμουνάρων / άπ' τόν στρατηγό ντέ Γκαϊφέ, / στό 1917, / στή Ρόζα, / στή παιδιά τά δικά μας /
σά πατριωτάκια μας;

ΝΙΚΟΣ ΧΕΙΛΑΔΑΚΗΣ: «Ποιήματα». ΘΕΩΡΙΑ, 1986

Ήταν το πέραςμα του Λένιν από την Ιερική / Άγια Μετάληψη / Από αίμα παρθένας δώδεκα χρονών, / Άνθης
σχεδόν, / Όπως ορίζεται στο τυπικό / Της προαιωνίας αιρέσεως / Υπό του Μαρκκίσου Σαντ ευαγγελισθείσης /
Όταν / Το φρενιασμένο πλήθος των γυναικών / Με τα σπύθη ξεσκέπαστα και τις ρόγες ορθωμένες / Κατέλαβε
το επικατάρατο κάστρο της Βαστίλλης. / Εγώ, / Ο ιππότης Λεοπόλδος Μαζόχ / Ο αλήτης Φρανσουά Βιγιόν / Ο
δημοσιογράφος Κάρολος Ντίκενς / Ο απόβλητος παρίας Νίκος Κοεμτζής / Και ο ποιητής Όσκαρ Ουάιλντ / Επιχει-
ρήσαμε σεμνή επίσκεψη στο κελί του / Στο κελί που σε κράτησε δέκα χρόνια χωρίς / απόφαση δικαστηρίου.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ: «Ο Ζωγράφος Θεόφιλος». Εκδόσεις «Γνώση». Αθήνα 1986. σελ. 82.

«Το νόμισμα της ανεμόνας το εξαργυρώνει κανένας, βλέποντάς το. Αν υπάρχουνε τόσο λίγοι Κροίσοι στην εποχή
μας, είναι γιατί λίγοι, ελάχιστα, πραγματικά ξέρουν να βλέπουν».

ΜΠΛΑΙΖ ΣΑΝΤΡΑΡ: «Πάσχα στη Νέα Υόρκη». Δίγλωσση έκδοση. Μετάφραση: ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΡΒΕΡΗΣ. ΥΑΚΙΝΘΟΣ 1987, σελ. 33.

«Οι ταπεινές γυναίκες που μαζί σου ανέθηκαν στο Γολγοθά / Σ' άθλιους σοφάδες κάθονται, κρυμμένες μες στις
τρώγλες. / Μολύνθηκαν κι αυτές από τους άντρες τους. / Σκυλιά τους ροκανίσανε τα κόκαλα, και μες στο ρούμι
/ Κρύβουν την άθλια αρρώστια που τις ξεφλουδίζει. / Σαν μου μιλήσει μια άπ' αυτές λιποθυμάω. Κύριε».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ: «Αγαδόν το εξομολογείσθαι». Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ. Αθήνα 1986, σελ. 299.

«Την ελληνική γλώσσα την επηρέασε πολύ η ανάγκη του Έλληνα να μεταναστεύσει σε άλλους κόσμους, εξωτικούς
—και κατά ένα τρόπο ανώτερους—, μάχοντας να βρει «το κάτι άλλο». Καλλιτέχνες, όπως ο Παπαδιαμάντης και
ο Θεόφιλος, οι οποίοι προσπάθησαν να δώσουν την ουσία μερικών πραγμάτων, περιφρονήθηκαν και μισήθηκαν
γιατί αγαπούσαν την πραγματικότητα».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΒΑΡΣΟΥ: «Δοκίμιο Συνειρμών». ΤΕΤΡΑΜΗΝΑ, Άμφισσα 1978, σελ. 16.

«Μια φορά κι έναν καιρό, ήταν μια Αριάδνη / που δεν είχε Θησέα να σώσει. / Αλλά δεν μπορούσε να τον σώσει
γιατί δεν είχε / ούτε μια σάλα κλωστή. / Κι απορούσε τι να την κάνει Λάδος της όταν / τρία χρόνια πριν έφαγε
τον Μινώταυρο. / Ο οποίος έτσι κι αλλιώς δεν ήταν καν βίαιος / γνωρίζοντας πως ο Αιγέας περνούσε μια χαρά
χωρίς τον Θησέα. / Κι έτσι, αυτό το πέλαγος ονομάστηκε Αιγαίο».

ΖΑΝ ΚΟΚΤΩ: «Ελληνικό ημερολόγιο». Πρόλογος: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΑΡΟΥΧΗ. Μετά- φραση: ΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ. Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα 1986, σελ. 79.

«Κάθε φορά που ναύτες βγαίνουν στη στεριά, τους ρωτούν αν είναι κομμουνιστές. Απαντούν ότι ζουν στη θάλασσα
και ότι στη θάλασσα δεν υπάρχει πολιτική. Απάντηση πολύ ύποπτη για την Ελλάδα όπου από τις έξι οι πλατείες
γεμίζουν με ομάδες που το μόνο που συζητούν είναι τα πολιτικά. Οι επιστολές του Αποστόλου Παύλου μαρτυρούν
πως τίποτε δεν έχει αλλάξει».

ΖΥΡΑΝΝΑ ΖΑΤΕΛΗ: «Στην ερημιά με χάρη». Εκδόσεις ΣΙΓΑΡΕΤΑ. Αθήνα 1986, σελ. 341.

«Ζούσε σ' ένα δρόμο με μεγάλες μαύρες κι άσπρες πέτρες σα σκακίερα, άπ' όπου περνούσαν ο ένας κι ο άλλος,
και σπανίως κάτι γιγάντια φορητά, με χαιμαλιά και φαλτσέπτες να χορεύουν μπροστά στο τζάμι, παναγίες και αγίους
ανάμεσα σε τραγουδιστές και ποδοσφαιριστές, κι οδηγούς που όλους τους είχε ζαναδεί κάπου —ίσως σ' όνειρο—
κι όλοι, γι' αυτό, ήταν τσακιρομάτπδες και με πυρόξανθα μαλλιά».

ΣΤΑΘΗ ΜΑΡΑ: «Κώστας Βάρναλης, Ιδεολογία και Ποίηση». Εκδόσεις ΚΑΣΤΑ- ΝΙΩΤΗ. Αθήνα 1986, σελ. 199.

«Παρολαυτά, το ωραίο και το ωφέλιμο, μολοντί αξίες διαφορετικού ποιού, συνυπάρχουν στο έργο τέχνης, αφού
η τέχνη μπορεί θαυμάσια να εξυπηρετεί κι άλλους, εξωκαλλιτεχνικούς σκοπούς. Για να τους εξυπηρετήσει όμως
σωστά, πρέπει πρώτα και κύρια να εξυπηρετεί το δικό της, τον καλλιτεχνικό σκοπό: να μετουσιώνει όλα τα στοιχεία
σε Τέχνη και να αρέσει. Άλλωστε, δεν υπάρχει Τέχνη που να μην εξυπηρετεί κι άλλους εξωκαλλιτεχνικούς σκοπούς,
δηλαδή δεν υπάρχει Τέχνη που να μην κάνει πολιτική, με την ευρύτερη σημασία της λέξης».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΕΤΑΚΗΣ: «Όσο ακούω σε χρώμα». Εκδόσεις ΠΛΕΘΡΟΝ. Αθήνα 1985, σελ. 43.

«Δε γίνεται να είμαι πια αυθόρμητος / Θέλω να δω το κρύο στα γυαλιά μου / Κι όχι να κρύβω έρωτα για τότε
/ Που θα χουν όλα πρασινίσει / Που θα μου φεύγουν άδεια τα μηνύματα / Γλυτώνω όσο πιο γρήγορα φοβάμαι».

ψάχνοντας για μουσική

επιμέλεια: ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

ΛΕΝΑ ΠΛΑΤΩΝΟΣ «Λεπιδόπτερα»

Μετά το «Γκάλλοπ», η Λένα Πλάτωνος παρουσιάζει στο κοινό της τα «Λεπιδόπτερα». Υλικό και φόρμες εσωστρεφείς, οι οποίες αν και φαίνεται να έλκουν στοιχεία από προηγούμενες δουλειές της δημιουργούν ωστόσο ένα εξελεκτικό κρίκο στην πορεία της στο μουσικό χώρο.

Περισσότερο πολυπρόσωπη μουσικά αυτή τη φορά, ελευθερώνει τη φυλαγμένη στο «Γκάλλοπ» ευαίσθητη μελωδική της αντίληψη και μεταλλάσσει την εικόνα της.

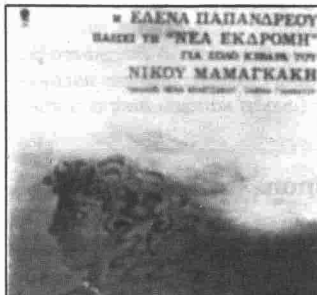

ΣΑΒΒΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΤΟΥ «Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος»

Παρθενική, απόλυτα προσωπική παρουσίαση της Σαββίνας Γιαννάτου στο μουσικό χώρο, αφού η μουσική, οι στίχοι, η ενορχήστρωση, ακόμα και η καλλιτεχνική επιμέλεια του εξωφύλλου έγιναν από την ίδια.

Ο δίσκος αποκτάει μια ιδιαίτερη ευαισθησία που εκπέμπει χρώματα και εικόνες κάποιου εξοχικού τοπίου κάτω από γιλή, επίμονη, πρωινή βροχή.

Μια στατική, μελαγχολική ενατένιση που κάπου κάποιους πιθανόν να κουράσει.

ΝΙΚΟΣ ΜΑΜΑΓΚΑΚΗΣ «Νέα εκδρομή» σόλο κιθάρα ΕΛΕΝΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Νεότερη εκτέλεση του έργου του Νίκου Μαμαγκάκη «Εκδρομή», το οποίο ηχογραφήθηκε για πρώτη φορά το 1964 με το Γεράσιμο Μηλιάρη. Η «Νέα εκδρομή» είναι επεξεργασμένη στο σύνολό της από το συνθέτη, περιλαμβάνει μια νέα παραλλαγή και αποδίδεται εξαιρετικά από την Έλενα Παπανδρέου. Η νεαρή κιθαρίστρια προσδίνει στο έργο μια διάθεση λεπτή και αέρινη, σε αντιδιαστολή με την πρώτη εκτέλεση του Γ. Μηλιάρη η οποία χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη εκφραστική σοβαρότητα.

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΜΑΝΟΥ «Σαν Αφροδίτη»

Ο δεύτερος προσωπικός δίσκος της Αφροδίτης Μάνου και βιωμάτων συνέχει. Μετά την απλότητα της «Νυχτερινής εκπομπής», η Μάνου επανέρχεται, επιχειρώντας μια περισσότερο σύνθετη εκφραστική φόρμα που σε κάποια σημεία αποδεικνύεται χίμαιρα. Η υπερβολή προκαλεί αδιέξοδα, αλλά κάποια τραγούδια σώζουν το σύνολο και πείθουν πως το μέλλον είναι σχεδόν βέβαιο για την Αφροδίτη.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΣΦΕΤΣΑΣ «Η νύχτα με τη Σιλένα»

Μουσική της ταινίας του Δ. Παναγιωτάτου από τον Κυριάκο Σφέτσα. Μετά την «Παραγγελιά» και το «Στίγμα», «Η νύχτα με τη Σιλένα» μπορεί άμογα να λειτουργήσει σαν χωριστό τμήμα του έργου του δημιουργού της και όχι απαραίτητα σαν μουσική υπόκρουση της συγκεκριμένης ταινίας. Έργο με τζαζ αναφορές διαχέει μια διάθεση ηρεμίας, κοσμημένη από ποικιλία ηχητικών χρωματισμών και καταφέρνει να διεγείρει και να αιχμαλωτίσει το συναίσθημα. Ο Κ. Σφέτσας προσφέρει πάλι ένα έργο αξιώσεων.

ROUND MIDNIGHT

Η μουσική της ταινίας του Μπερτράν Ταβερνιέ με θέμα τη ζωή και τους θανάτους ενός σαξοφωνίστα της τζαζ, γραμμένη και διασκευασμένη από τον Χέρμυ Χάνκοκ. Όλα τα κομμάτια του δίσκου είναι ζωντανές ηχογραφήσεις ακριβώς όπως ακούγονταν στην ταινία και αποδίδονται εκπληκτικά από μια πιλαιάδα μεγάλων μουσικών της τζαζ με κύριο πρωταγωνιστή το τενόρο σαξόφωνο του Ντέξτερ Γκόρντον.

Ο Χέρμυ Χάνκοκ κατάφερε να αποδώσει στην εντέλεια το ήθος και το ύφος της ταινίας και να δέσει αναπόσπαστα τη μουσική με το θέμα της. Πρόκειται για εξαιρετική δουλειά που θα 'πρεπε ο καθένας να την απολαύσει ολοκληρωμένη. Ακόμα όμως και μόνη της, η μουσική διατηρεί αυτοτέλεια και γοητεία.

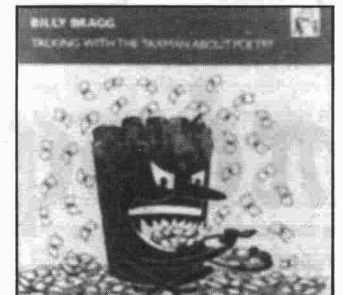
JOHN LENNON «Menlove Ave»

Ας μη σταθούμε στις όποιες εμπορικές σκοπιμότητες που υπαγορεύουν την κυκλοφορία δίσκων μετά το θάνατο των καλλιτεχνών. Κάτι τέτοιο πιστεύουμε πως εκμηδενίζεται μπροστά στον όγκο του φαινομένου Τζων Λένον. Το «Menlove Ave» ανανεώνει το ραντεβού με το χαμένο φίλο με τραγούδια που ακούγονται για πρώτη φορά και με άλλα που κυκλοφόρησαν παλιότερα σε διαφορετική εκτέλεση. Ο Λένον έχει περάσει στο χώρο του μύθου, η μουσική του όμως παραμένει το ίδιο συναρπαστική.

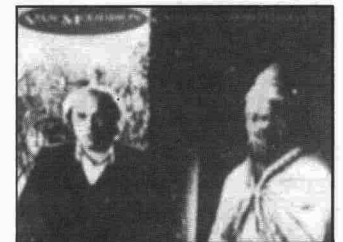
BILLY BRAGG «Talking with the taxman about poetry»

Ο Μπίλι Μπραγκ στο δύσκολο αυτό τρίτο του άλμπουμ, καθώς χαρακτηριστικά το ονομάζει «Μιλώντας με τον έφορο για ποίηση», αποκαλύπτει μια ενδιαφέρουσα μουσική διάσταση, περνώντας μέσα από δώδεκα τραγούδια τα περισσότερα είδη του δυτικού τραγουδιού: Παραδοσιακές αγγλικές μπαλάντες, εργατικά τραγούδια, αμερικάνικη φок, τραγούδια του δρόμου. Ενεργητικά επηρεασμένος από την προσφορά παλιότερων και καταξιωμένων μουσικών αυτών των χώρων, συνεχίζει την παράδοση, ιδωμένη κάτω από την προσωπική του αντίληψη και αισθητική.

VAN MORRISON «No guru, no method, no teacher»

Ο καινούργιος δίσκος του Βαν Μόρισον είναι μια σειρά ασκήσεων ηρεμίας και κυριαρχίας του είναι. Τραγούδια αφηγηματικού ύφους, τα οποία συνδέονται μια ενιαία μουσική αίσθηση, ρέουσα και καταλυτική. Μουσική, στίχοι, ερμηνεία, ενορχήστρωση, τα πάντα μέσα από τη λιτότητα τείνουν στην υπέρβαση του χώρου και του χρόνου, του είναι και του γίνεσθαι. Και ο Μόρισον εξακολουθεί να δημιουργεί.

H.P. LOVECRAFT «I & II»

Το συγκρότημα των Έιτς Πι Λάβκραφτ υπήρξε από το 1967 μέχρι το 1969 στο Σικάγο και ηχογράφησε τρία άλμπουμ προτού περάσει στην ανυπαρξία. Το πρώτο είναι μια χαρακτηριστική, ψυχεδελική αναφορά, ρέουσα και ανεπιτήδευτη. Ένας κλασικός από μουσική και σιχουργική θεματική δίσκος της φιλοσοφίας μιας εποχής που χάραξε αδεράπευτα τις κοινωνικές και νοητικές διεργασίες.

Η φιλοσοφία αυτή εκφράζεται και στο δεύτερο δίσκο πιο σύνθετη, όπου η πρίμιτιβ διάθεση γίνεται πιο έντεχνη, κοσμούμενη με ενορχηστρώσεις και φιλοδοξίες τέχνης, κάνοντας το έργο να διεκδικεί καλλιτεχνική αναγνώριση, χωρίς όμως να τραυματίζεται η γοητεία του.

ΠΡΟΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΖΑΚΥΝΘΟΥ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΖΑΚΥΝΘΙΩΝ

η νέα ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ καί Τέχνες
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ, ΚΡΙΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

πόρφυρας **γιατί** μηνιαϊκή επιθεώρηση

περιοδική έκδοση γραμμάτων—τεχνών

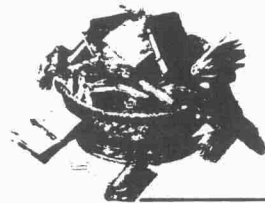
Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΑΡΑ ΠΕΝΤΕ ΔΙΣΚΟΙ

ελάτε ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 52 να γνωρίσετε το πιο κομικ βιβλιοπωλείο, δηλαδή ένα φιλικό μεγάλο βιβλιοπωλείο με πλήρη βιβλιοενημέρωση, τα πάντα (ή σχεδόν) στο κομικ αλφουμ και περιοδικά, επιστημονική φαντασία (πλήρης ελληνική συλλογή και ενλεκτική αγγλική), μεγάλο στοκ από αφίσες και καρτες και μια φοβερή ενδιαφερόσα συλλογή από δισκούς, ελληνικούς και εισαγωγής. Μαζί μ' όλα τα άλλα, προσφέρουμε δωρεάν φιλικότητα, συγκινητικές τιμές και ωραίες άσπιουλες.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 52 • ΑΘΗΝΑ ☎ 3602549

βιβλιοπαρουσίαση

• **ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ:** «Οι ρεμπέτες του ντουινιά», εκδ. «Διαγώνιος», Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 35

Δεκατέσσερα μικρά πεζά. Τα μισά με ήρωες ιστορικά πρόσωπα, από το Δημοσθένη και τον Αρέδα Καισαρείας ως τη Ρόζα Εσκενάζυ και τον Φραντς Κάφκα, και τ' άλλα μισά με πρωταγωνιστές κοινούς κι ανώνυμους θνητούς, και με την αφήγηση να ξετυλίγεται στο πρώτο πρόσωπο.

Ο λόγος στα 7 ιστορικά αφηγήματα είναι απλός και συναρπαστικός. Οι ήρωες δεν παρουσιάζονται όπως **οφείλουν** ιστορικά να είναι, ο Αλέξανδρος σαν κατακτητής, ο Κάφκα σαν συγγραφέας, η Ρόζα Εσκενάζυ σαν τραγουδίστρια. Μέσα από την οπτική του συγγραφέα, από επιστολές τους ή διηγήσεις τρίτων, προβάλλονται όπως μέσα από σλάνιτς, άγνωστα, επινοημένα ή πραγματικά αποσπάσματα του βίου τους.

Κατά την εγγεληνή φιλοσοφία της ιστορίας ένα ιστορικό πρόσωπο παύει να δικαιούται συγκεκριμένο προσδιορισμό, από τη στιγμή που απαιτεί περισσότερες από μία **απόψεις**. Στην αρκετά θεολογική εγγεληνή διαλεκτική ένα ιστορικό πρόσωπο ανήκει πάντα στο σκοπό του, ακόμα κι όταν κατά παράδοξο τρόπο «ενεργεί κι αυτοπροσδιορίζεται σαν ελευθερία» αυτός ο ίδιος ο λόγος που κινεί κάθε του πράξη, και που το οδηγεί στην πραγμάτωση αυτού του σκοπού.

Στο «Οι ρεμπέτες του ντουινιά», ο Φραντς Κάφκα, όπως τον περιγράφει τάχα ο Στέφαν Τσβάιχ δεν είναι παρά ένας κομπλεξικός κι ασήμαντος ανθρωπάκος, ο Παπαδιαμάντης ένας τζαναμπέτης μισάνθρωπος, και ο Μ. Αλέξανδρος ένα παιδάριο που κορδακίζεται χορεύοντας με τους φίλους του, με γυναικεία κουνήματα, μπροστά στα έκπληκτα μάτια του Δημοσθένη, ο οποίος παίρνει την πρεσβεία του και φεύγει «άρον άρον» από την Πέλλα σκεφτόμενος πολύ λογικά ότι «καλύτερα (...) αυτά τα υποκείμενα να μπουίνε στο κλεινό μας άστρ σαν εχθροί παρά σα σύμμαχοι».

Εκείνο που τονίζει ο κ. Ν. Χριστιανόπουλος δεν είναι η αντικειμενικότητα του γενικού όπως επιβάλλεται σαν ιστορική πραγματικότητα, αλλά η υποκειμενικότητα του μερικού, το ιδιωτικό και ιστορικά μη προσδιορισμένο, ή ακόμα, με δυσφορία παραδεδεγμένο «ιδιόμελο». Ιδιόμελο όμως που η σύγχρονη γυρολογία μας επιτρέπει να αναγνωρίσουμε την καιριότητά του για την πραγμάτωση του «σκοπού» όσον αφορά τη δράση μιας ιστορικής φυσιογνωμίας, και που γι' αυτό συνιστά αναφαίρετο μέρος της ηθικότητάς της.

Δικαιούμαστε άραγε να παραδεχτούμε ότι η κυριαρχία του αθέατου ιστορικά πάθους στο βίο των μεγάλων αυτών ανθρώπων δεν είναι παρά ένα — πάντα κατά το Χέγκελ — **τέχνασμα του Λόγου**; Ότι δεν είναι παρά η εκκεντρική παραχώρηση στα πάθη, από μέρους του Λόγου των δικαιωμάτων του, έτσι ώστε να δοκιμαστεί η πέρα από το Λόγο και κάθε δετικισμό περιοχή της ασπείρουσας ελευθερίας, όπου μύριοι κίνδυνοι καταπονητισμού ελοχέουν, αλλά και μύριες δυνατότητες εντελέστερης αυτοπραγμάτωσης προσμένουν το νικητή;

Ναι, θα απαντούσαμε, παρά τις επιφυλάξεις μας για τη μεταφυσική ορολογία του Χέγκελ. Και μάλιστα για να ερμηνεύσουμε καλύτερα, όπως νομίζουμε, το πνεύμα του κ. Ν. Χριστιανόπουλου, θα τολμούσαμε να πούμε, εάν δε σεβόμασαν αρκετά το έργο του μεγάλου Γερμανού, ότι δεν αποτελεί το πάθος (είτε ασυνείδητο, είτε συνείδητο αλλά άχρηστο για τη συνείδηση, όμως πάντα σχεδόν ανιδιοτελές ως μη υπολογίζοντας κέρδη και ζημιές) τέχνασμα του Λόγου, αλλά ότι αντίθετα ο Λόγος αποτελεί το πιο προωθημένο τέχνασμα του πάθους, καθώς και τη μοναδική του ιδιότητα.

Αυτά, όσον αφορά το πρόβλημα της **αλήθειας** των ιστορικών προσωπικοτήτων στο βιβλίο «Οι ρεμπέτες του ντουινιά». Στα μη «ιστορικά» αφηγήματα αυτού του βιβλίου, ο κ. Ν. Χριστιανόπουλος μυθολογεί σύμφωνα με τους γνωστούς τρόπους του: Άνθρωποι που όλο κάτι τους λείπει, με αισθήσεις έτοιμες ν' αντιμετωπίσουν το απροσδόκητο ωραίο, και να του αφιερωθούν σαν ιερομόναχοι. Άνθρωποι δυστυχής, και άνθρωποι που γεύονται για μια στιγμή την ευτυχία, για να νιώσουν μετά βαρύτερη την έλλειψή της.

Σπύρος Καρυδάκης

• **ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΗΚΑΣ: Εισαγωγή, «Πεζογράφημα», Αθήνα 1987, σελ. 67**

Μια προσπάθεια να εντοπιστεί η οντότητα, το ποιόν, η λειτουργία και η σχέση της κάθε «εισαγωγής» με το συνακόλουθο «κείμενο».

Μια άποψη καθ' όλα συστηματική. Προβάλλεται η αναμφισβήτητη αρχή ότι η εισαγωγή συνδέεται οργανικά με το κείμενο και αντλεί απ' αυτό τους λόγους, την αιτία της ύπαρξής της.

Ενώ «τό κείμενο θα παραμένει ακόμα στην περιοχή της αοριστίας, ταυτόχρονα καθησυχαστικό και τρομαχτικό, γνήσιο και νόθο» (12), οι παράγραφοι της Εισαγωγής «έχουν φορά, κατευθύνονται προς το κείμενο» (12) και «εκτός των άλλων, θα περιλαμβάνουν και προερμηνεία του κειμένου» (16). Παράλληλα οργανώνεται η πορεία στο εσωτερικό της εισαγωγής. Όλες οι παράγραφοι δεν έχουν την ίδια βαρύτητα: «κάθε παράγραφος με αριθμητικό δείκτη μεγαλύτερο ή ίσο του $n+1$ θα θεωρείται κείμενο για κάθε παράγραφο με αριθμητικό δείκτη μικρότερο ή ίσο του n » (21). Και η ύφανση συνεχίζεται με κρουστή μορφή. Το έσχατο μέρος της εισαγωγής, ανώτερο ποιοτικά από τα προηγούμενα — μολοντούτο και αυτό ετερόφωτο — «σε μιαν ανύποπτη στιγμή πήρε την πρωτοβουλία και ασπάστηκε τις παραγράφους μία μόνο φορά» (26) για να τους δώσει το σπέρμα της γνοής, αυτό καθ' εαυτό «θα είναι αυτό που θα υπάρχει, τίποτα περισσότερο» (43) και «οι παράγραφοι πασχίζουν να απογειώσουν τις λέξεις στη σιγουριά του αυνανισμού» (35).

Στα πλαίσια μιας ποιητικής, ακόμα και η νομοθεσία της γλωσσικής δομής και έκφρασης προσκομίζεται: «Απαγόρευση της κυκλοφορίας λέξεων που αναφέρονται σε συγκεκριμένα πράγματα, μέχρι νεότερης διαταγής... Απομόνωση και παραδειγματική τιμωρία των εντυπωσιακών φράσεων... και εξορισμός από τη ζωή της παραγράφου» (30).

«Οι προτάσεις των παραγράφων δεν θα είναι ταυτολογίες» (32). Όρος απαράβατος, μαζί με την επιβεβαίωση — τόσο συχνή που θυμίζει ανασφάλεια και γι' αυτό επίκληση σε θεά — ότι «δεν υπάρχει περίπτωση σφάλματος στην αλυσιδωτή πορεία».

Τι όμως είναι το σφάλμα; Εν προκειμένω, πρόκειται απλώς για την άλλη όψη της σελήνης: «Το πνεύμα χιτίζει το σπίτι του. Το σπίτι όμως φυλακίζει το πνεύμα» κατά που θάλεγε και ο Έμερσον.

Η επίκληση της λογικής δεν εξορκίζει την αντίφαση — που αγαπά να βγάζει τη γλώσσα σε κάθε προσπάθεια να τεθεί εκποδών.

Στο κείμενο του Γ.Ζ. είναι εμφανής η προσπάθεια να καθοριστεί το ποιόν της «εισαγωγής» και του «κειμένου» με οντολογικά επιχειρήματα, δανεισμένα μάλιστα από το οπλοστάσιο του Παρμενίδη: «<το κείμενο> θα είναι αυτοσεξουαλικό σε αντίθεση με τις ετεροσεξουαλικές παραγράφους» (39). «Οι προτάσεις <του κειμένου> ... δεν θα υποδεικνύουν σαν οδοστάτες... θα είναι αυτό που υπάρχει, τίποτα περισσότερο... Γι' αυτό και η κειμενική γλώσσα δεν θα συμβολίζει τον κόσμο, αλλά θα σχηματίζει την επιδερμίδα του κόσμου» (43). «Η επιλογή αυτοαναφορικού λεξιλογίου <για το κείμενο> συνιστά βασικό στοιχείο του κειμένου, που μη έχοντας άλλον αποδέκτη των δυνατοτήτων του, θα διαλέγεται με τον εαυτό του... το κείμενο δεν θα γίνεται, θα είναι... χωρίς ανάγκες... θα υπάρχει μόνον αυτό και τίποτε άλλο» (48-9). Οι λογικές αντιφάσεις είναι εμφανείς:

i. Η «αυτοσεξουαλικότητα» του κειμένου (δηλαδή του όντως όντος) υπονομεύεται από το γεγονός ότι έστω και για μια φορά ήρθε σ' επαφή με την εισαγωγή για να την «ασπαστεί» δίνοντάς της αιτία ύπαρξης. [Και αυτή με τη σειρά της τείνει συνεχώς προς αυτό, μέσα από μια συνεχώς ατελή πορεία που πολύ θυμίζει την πλατωνική «μετοχή» της γυχής στο αγαθό και τη θεωρία της μνήμης.] Και ο λόγος; Το τέλειον — ο λόγος — έχει ανάγκη έξωθεν μαρτυρίας για να υπάρξει; Ή μήπως κάποιο αδύναμο στοιχείο θα προετοιμάσει το δρόμο για την έλευση του ενός όντος;

ii. «Το κείμενο θα σχηματίζει την επιδερμίδα του κόσμου». Γιατί όχι την ουσία; Ποιος θα μιλήσει γι' αυτήν; Η ετεροσεξουαλική εισαγωγή; Αλλά όχι. Γιατί σημειώνεται αλλού ότι «ο κόσμος είναι ο λόγος» (55), και ότι «ο κόσμος θα είναι το ίδιο το κείμενο» (43). Αδιέξοδο ή λογικό σφάλμα; Επιτείνεται πάντως από τη διαπίστωση ότι «το κείμενο όπως καθετί που είναι λόγος έχει ένα τέλος» (55) [Πρβλ. την πρόταση του Tractatus: «η λογική πληροί τον κόσμο, τα όρια του κόσμου είναι επίσης τα όριά της»]. Ποιο θα είναι, λοιπόν, εδώ το τέλος (δηλαδή η ατέλεια της ουσίας) του λόγου; Αφού αυτός περιγράφεται ως το τέλειο σχήμα, τη σφαίρα, που ορίστηκε χωρίς αρχή και χωρίς τέλος. Πώς λοιπόν το κείμενο, η «Αιώνια Γαλήνη» θα έχει ένα τέλος;

iii. Και αφού είναι σαφείς οι Παρμενίδειοι υπαινιγμοί, ας μιλήσουμε την ίδια γλώσσα: «οὐδέν γάρ <ἢ> ἔστιν ἢ ἔσται/ἄλλο πάρεξ τοῦ ἑόντος, ἐπεὶ τό γε Μοῖρ' ἐπέδρασεν/οὔλον ἀκίνητον τ' ἔμειναι» (B8,36-38).

Τίποτα έξω από το τέλειον δεν υπάρχει. Όπως πράγματι δέχεται ο Γ.Ζ. Κανένα δεν εξουσιοδοτεί να μιλήσει για χάρη του: ούτε να του στρώσει το δρόμο. Το μη όν ή το γίνεσθαι δεν υπάρχει. Ο Παρμενίδης το ξέρει καλά, αφού γεύτηκε το στυφό αδιέξοδο σε μια προσπάθεια σύζευξης όντος και μη όντος «οἱ δέ φοροῦνται/κωφοὶ ὁμῶς τυφλοῖτε, τεθνηπότες, ἄκριτα φύλα/οἷς τό πέλειν τε καί οὐκ εἶναι ταῦτόν νενομίσται/κού ταῦτόν, πάντων δέ παλίντροπός ἐστί κέλευθος» (B6,6-9). Ο Παρμενίδης φέρνοντας την πραγματικότητα στη δική του τάξη (να γιατί δεν είναι «ανοησία» το ερώτημα «τι υπάρχει πέρα από την πραγματικότητα») (52): αυτή απλώς είναι μια πραγματωμένη δυνατότητα αρνήθηκε την κίνηση και τη φθορά.

Δυο τινα, λοιπόν: ή το «κείμενο» (ως λόγος) είναι άυταρκες — και άρα είναι εκ του περισσού κάθε «εισαγωγή» ή τούτο δεν ισχύει, οπότε υπονομεύεται το οικοδόμημα. Μίας και δεν μπορεί να παραδεχόμαστε ταυτόχρονα την κίνηση της (ουσιαστικά μη ούσης) εισαγωγής προς το κείμενο και την οντότητα του κειμένου-λόγου που αυτοερωτεύεται μιας και δεν υπάρχει «τίποτα έξω από αυτό».

Να συμφωνήσουμε, λοιπόν, ότι η βοσκοπούλα — υποθετική ηρωίδα ενός αορίστου άκόμη κειμένου — «θα είναι στείρα... και θα φορά μια σκουριασμένη ζώνη αγνότητας... <ότι> όλος της ο βίος θα έχει καταναλωθεί στη σωπηρή προετοιμασία των προικιών» — και μόνο; — και ότι γάμος έτσι δεν θα επέλθει ποτέ;

Δημήτρης Αρβανιτάκης

• **ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Οικιακά», Εκδόσεις «Το ελληνικό βιβλίο», Αθήνα 1986, σελ. 47**

Η Αγγελική Παυλοπούλου, δόκιμη ή μάλλον ευδόκιμη ποιήτρια, με πολλές εκδόσεις στο ενεργητικό της και με μέρος του ποιητικού της έργου μεταφρασμένο στο εξωτερικό, επιχειρεί στο τελευταίο της βιβλίο μια μεταφυσική διερεύνηση του οικιακού χώρου, των οικιακών συναισθημάτων και πράξεων, γενικότερα της λεγόμενης «οικιακής ειρήνης». «Το σπίτι μου είναι το φρούριο μου» διατυμπάνιζαν κάποτε οι πολίτες της γηραιάς Αλβιώνος. Σήμερα η οποιαδήποτε νοικοκυρά στα Πατήσια ή στη Μαιζώνος στην Πάτρα, όπου και η κατοικία της ποιήτριας, γνωρίζει καλότατα ότι κάθε σπίτι ή μάλλον κάθε διαμέρισμα είναι πρώτιστα μια φυλακή. Μια φυλακή όμως ιδανική κι εξάισια, διαπιστώνει η Αγγελική Παυλοπούλου, μια φυλακή που πάσχουμε ως να την φέρουμε στο ατομικό μας μέτρο και να την αγαπήσουμε. Μια φυλακή όπου τελούμε καθημερινά με δόξα και τιμή τις μυστηριακές τελετουργίες που αποτελούν (μαζί με την εργασία μας) για μας τους απλούς ανθρώπους ό,τι θα μπορούσε να θεωρηθεί συμμετοχή μας στο δυσκατάληπτο φαινόμενο, το οποίο κύριοι (στον αιώνα μας επίσης κυρίες), σε φτωινές αίθουσες πανεπιστημίων, νοσοκομείων και κυβερνείων, ονομάζουν Πολιτισμό.

Η λεπτότητα της εισαγόμενης πορσελάνης, «η ποδιά της κάλυγης απ' τα νερά του νεροχύτη», η πολυδιάστατη αλημεία της βραδυνής σούπας, τα πανάρχαια δρώμενα της συζυγικής ή άλλης παστάδας εν μέσω οικιακών σκευών και προβλημάτων, ασπμένα μαχαιροπήρουνα, φυτά δικά μας και φυτά του γείτονα. Ο οικιακός χώρος δεν είναι πραγματικός αν και συνίσταται από αντικείμενα. Είναι ένας χώρος που νοματοδοτούμε εμείς, που μεταβάλλουμε κατά βούληση τις λεπτές του ισορροπίες, που τον καταπιέζουμε σαν να ήταν ένα συγκεκριμένο υποκείμενο: Ο χειρότερος εχθρός μας. Και που για ό' αυτά μας εκδικείται δεόντως.

*Η κοινή συζήτηση περί οικιακών
μας λευτερώνει/απ' την αναζήτηση;*

Η απάντηση η δική μας: Καμιά απάντηση. Η απάντηση της ποιήτριας: *Καμιά απάντηση/πυκνές κουρτίνες στις βιτρίνες των μαγαζιών.* Η ερώτηση τα λέει όλα.

Το βιβλίο της κ. Αγγ. Παυλοπούλου «Οικιακά» είναι ένα μάθημα ποιητικής αφαίρεσης, προσωπικού ύφους και λεπτότατου χιούμορ. Στη νεότερη γυναικεία ποίησή μας, νομίζουμε ότι ελάχιστες φωνές υπάρχουν τέτοιας ποιότητας.

Το εν τρίτο σχεδόν της απασχόλησής μου/σ' ωφέλιμη πράξη/τα ιδιωτικά μου./Περιουσιακές αναλογίες/

στις διαστάσεις των σπιτών/στα υλικά της κουζίνας. Τι να κάνω/το αποδέχομαι γ' αρνούμαι/συνδέοντάς το/με το παρόν./Στο χαμηλό φως του υπνοδωμάτιου/δεν ανέχομαι/τη σύνδεση της πείνας με/την υστεροφημία./Σπόρος αξιοσύνης Εγώ/Εσύ τρυφερός κύκνος/ένα σωρό μυρουδιές απ' όσα γίνονται/γίνονται και τρώγονται.

Ευαγγέλια ηδονής

Μάλιστα η ηδονή απ' το φτηνό σπάρο της λαϊκής στη Θεμιστοκλέους

Σπύρος Καρυδάκης

• **ΚΩΣΤΑΣ ΛΟΓΑΡΑΣ: «Υποπτοι δρόμοι», εκδ. «Σιγαρέτα», Αθήνα 1986, σελ. 90**

«Σ' αυτή την πόλη των εμπόρων όλα είναι ρυθμισμένα σαν ωράριο μαγαζιών. Όλα, ζυγισμένα τα λόγια τους, ο έρωτας, τα βλέμματά τους(...) Μονάχα πρόσωπα στεγνά κυκλοφορούν στους δρόμους και δεν παίρνεις λέξη από κανέναν πια. Λες κι είναι άρρωστοι βαριά, αλλά ποτέ δεν λένε τι τους τρώει. Μιλιά (...)

Όμως η πόλη αλλάζει πρόσωπο τη νύχτα: κτίρια πολυόροφα εξαφανίζονται, οι φωτισμένοι δρόμοι αχρηστεύονται κι αδούρβα μια άλλη πόλη ζωντανεύει γύρω από το λιμάνι...».

(«Υποπτοι δρόμοι»)

Από την Πάτρα ο Κώστας Λογαράς μας στέλνει τις δώδεκα ιστορίες του νέου του βιβλίου προβάλλοντας σαν σε οθόνη εικόνες από το παρελθόν και το παρόν της συνδεδεμένης με τόλμη, αλήθεια, τρυφερότητα και σπαραγμό. Χώροι και πρόσωπα, σώματα κ' αισθήματα, πληγές κρυφές και φανερές, στοιχεία ιστορικά και «παραμυθικά», καταστάσεις ανθρώπινες και διαχρονικές συμπλέκονται μέσα στα λυρικά αφηγήματα του συγγραφέα-ποιητή, που δεν μένει απλός παρατηρητής, αλλά γίνεται και ερμηνευτής του περιγύρου κόσμου του ανασαίνοντας και βιώνοντας τη μοναξιά και την πίκρα του, την γυχή και το σώμα του, τη σιωπή και τον έρωτα, την ομορφιά και την τραγικότητα της μοίρας του. Ο ίδιος συμμετέχει ενεργά στο ρυθμό μιας φαινομενικά «αντικειμενικής» αφήγησης και κατορθώνει να δώσει στον αναγνώστη του το «στίγμα» και το «κλίμα» της δικής του παρουσίας και φωνής ξεπερνώντας τοπικούς ή άλλους περιορισμούς.

Το ένα αφήγημα συμπληρώνει το άλλο και χάρη στην αφηγηματική και γεμάτη ποιητικότητα τέχνη του Κ. Λογαρά ο «δωδεκάλογός» του συνδέει το πρισματικό πρόσωπο της «πόλης του», γνώριμης λίγο-πολύ σε όλους και μάλιστα σ' αυτούς που «έτυχε» να ζουν μέσα στα «τείχη» και στην «ομίχλη» μιας άλλης «πόλης», καθαφικής ή καρωτακικής.

Περιπατητής σε δρόμους γνωστούς ή αδιάφορους για τους τρίτους ο Πατρινός συγγραφέας διασχίζει γ' αδιέξοδα και περνάει σε χώρους μυστήριους όπου η γνώση και η αγριότητα μιας αυτο-λεπλασίας συνυπάρχουν ηδονικά με τη γοητεία και την αγιότητα της πιο «καθαρής» ανθρώπινης ύπαρξης και της ερωτικής «συν-ομιλίας»:

«Τον ξέρεις, όσο κανείς, τον εαυτό σου και τον γάχνεις πόντο πόντο. Μπες στα σκοτάδια του και κρατώντας χέρι αγαπημένο, καθάρισε τις γωνίες του τις αραχνιασμένες, ξύπνα τα ερπετά που κατοικούν τριανταπέντε χρόνια στο κορμί σου, μαχούλεμα σαν τυμβωρύχος τους θαμμένους σκελετούς, χάραξε την γυχή σου. Χάραξ' την τόσο, όσο να βγει το μαυρισμένο αίμα. Μην την πληγώσεις παραπάνω, μην την συντρίψεις με κείνη τη μανία της καταστροφής, την ασυνήθιστη, που σε διακρίνει, και την εξαφανίσεις εντελώς. Τα σημάδια της όμως σχημάτισε τα καθαρά πάνω στις σάρκες σου κι άνοιξε μια χαραμάδα για να μπει μια στάλα φως στα κάθυγρα ντουβάρια τους. (...) Προπαντός να μη δειλιάσεις, από μάταιο υπολογισμό, και δεν μετρήσεις την αλήθεια σου πάνω στο ίδιο σου το σώμα: όμορφη ή φριχτή, μην την αποσιωπήσεις, μα να την πεις απλά και χαμηλόφωνα, ακριβώς όπως τη βλέπεις να σαρκώνεται στο ερημικό — κι ερωτικό — τοπίο των αγίων σου» («Άγια Πάδη»).

Έτσι κι ο Κώστας Λογαράς εδώ: σ' ένα σώμα που «γίνεται» βιβλίο, μετρά κι αποτυπώνει την αλήθεια για την πόλη και τον εαυτό του, όμορφη και φριχτή συνάμα και σαρκωμένη σ' ένα τοπίο που σχεδόν μονάχα το «αγιάζουν» η σιωπή και ο έρωτας, με τη μορφή που τα συναντάς συνήθως σε «δρόμους ύποπτους και σκοτεινούς».

Διονύσης Σέρρας

• **ΣΠΥΡΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ: «Η μοτοσυκλέτα στην ελληνική λογοτεχνία», εκδ. «Διαγώνιος», Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 84**

Οικείος φάνηκε ο «κόσμος» της μοτοσυκλέτας στο προηγούμενο (ποιητικό) βιβλίο του Σπύρου Λαζαρίδη «Γλυκίες σφαιρούλες απ' το όμορφο σου όπλο», όπου κάποιοι σίχιοι του (δύο ποιήματα την αναφέρουν και στον τίτλο τους) προδιαθέτουν για μια στενότερη «σχέση» και ενασχόληση. Όμως η μελέτη αυτή για ένα μεταφορικό μέσο ιδιαίτερα χαρακτηριστικό για τη μεταπολεμική εποχή και για τον κόσμο των νέων ιδιαίτερα, δείχνει όχι μόνο την προτίμηση του συγγραφέα της αλλά και τη σοβαρή μελέτη του θέματος και τον «έρωτα» θα λέγαμε για κάτι που ξεπερνάει τα όρια και τη φύση μιας απλής «μυχανής».

Πρωτότυπο το θέμα αντιμετωπίζεται από τον Σπ. Λ. λεπτομερειακά, με σοβαρότητα και με πληρότητα στις τρεις ενότητες του βιβλίου, όπου ανιχνεύεται και προβάλλεται μ' επιτυχία η παρουσία της μοτοσυκλέτας στη νεοελληνική πεζογραφία και ποίηση, από την πρώτη αναφορά της σε κείμενο του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη (1955) μέχρι και τις μέρες μας σχεδόν — και μάλιστα μετά το 1970, οπότε η εμφάνισή της γίνεται πιο έντονη και συστηματική.

Η λίγο-πολύ αναλυτική και κατατοπιστική «επισκόπηση» του θέματος συμπληρώνεται με προσωπικές σκέψεις του συγγραφέα — αποδεκτές ή όχι από τον καθένα και ανάλογα με τις θέσεις του, όμως αντιπροσωπευτικές μιας πλευράς της ζωής, της εποχής και του κόσμου μας:

«Ο μοτοσυκλετιστής είναι ποιητής, με την έννοια ότι βιώνει την ομορφιά και την τρέλα. Μπορεί και συνομιλεί με τον αέρα, του φουσκώνει τα σπύδια μια κραυγή κι ένα πάθος που πρέπει να βγει... Ο μοτοσυκλετιστής είναι φετιχιστής. Λατρεύει το σώμα της μηχανής του. Ντύνεται τελετουργικά τα άμφιά του. Το πέτσινο μπουφάν, τα γάντια, το κράνος ή τα γυαλιά, τις μπότες...

Ο μοτοσυκλετιστής είναι ιδεολόγος, με την έννοια πως θέλει να υπερασπιστεί τη σχέση του με κάτι. Που πρέπει να πείσει και ν' ανασκευάσει μύθους που πλέκονται γύρω του και εις βάρος του».

Διονύσης Σέρρας

• **ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΤΖΟΓΛΟΥ: «Αποσβέσεις», εκδ. «Διαγώνιος», Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 101**

Ποιήματα που γράφτηκαν ανάμεσα στα έτη 1965 και 1986. Η σαφής και περιγραφική τέχνη του Γ. Καρατζόγλου, χωρίς αφαιρετικά άλματα, μας δίνει την προσωπική τροχιά του μέσα στο χρόνο, παράλληλα πάντα με τις περιπέτειες του τόπου. Αγωνιστές και συναγωνιστές περνούν σαν άστρα, παίρνουν διπλώματα, παντρεύονται, παχαίνουν, σβήνουν, αποχρωματίζονται παντελώς και θουλιάζουν μέσα σε όλο πιο ασαφή περιγράμματα. Και το σβήσιμό τους δεν οφείλεται τόσο στους «συμφέροντες» γάμους, στο λίπος ή στην έλλειψη που τους χαρακτηρίζει γενικά, και που καθίσταται δια του διπλώματος επίσημος. Οι αγωνιστές, οι συναγωνιστές και οι παλιές αγάπες σβήνουν γιατί αποστρέφουν το πρόσωπό τους από το νοητό ήλιο που κάνει τη ζωή τρισδιάστατη και έγχρωμη, δηλαδή ανθρώπινη. Στο δισδιάστατο και αποχρωματισμένο κόσμο των πρώων του κ. Καρατζόγλου, αποδειχεται για άλλη μια φορά — εκ του αντιθέτου — πως τα χρώματα και ο όγκος που καθιστούν ορατά και αληθινά τα πράγματα της ζωής μας δεν είναι παρά ποιότητες και δυνατότητα αντίστοιχα του φωτός. Του φωτός της ποίησης, της φαντασίας και του άνευ όρων, άνευ ορίων έρωτα.

Σ.Κ.

• **ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ - ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ: «Εναντίον», εκδ. «Άγρα», Αθήνα 1986, σελ. 22**

Ένα κείμενο του Γ. Σκαρίμπα και δύο του Ν. Χριστιανόπουλου, εναντίον των βραβείων, των τιμητικών διακρίσεων, των φεστιβάλ, των κλικών, των εφημερίδων και κάθε είδους κρατικής ή άλλης πριμοδότησης λογοτεχνών και καλλιτεχνών.

Σ.Κ.

• **ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ: «Χρώματα φωνήεντα», εκδ. «Επικαιρότητα», Αθήνα 1987, 6' έκδοση**

Δεύτερη έκδοση των ποιημάτων που όπως είναι γνωστό μελοποίησε τελευταία ο Μίκης Θεοδωράκης, του οποίου υπάρχει κι ένα σημείωμα στο οπισθόφυλλο του βιβλίου. Εκτενέστερη παρουσίαση των ευαίσθητων και μουσικών ποιημάτων του Διον. Καρατζά κάναμε σε παλιότερο τεύχος του «Περίπλους».

Σ.Κ.

• **ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΔΡΙΩΤΗ**: «Οι αποκαλύψεις του Ιωάννη». Έκδοση του ίδιου. Καλλιτεχνική επιμέλεια από το Δημιουργικό της «Εννέα», σελ. 80.

Ένα χρόνο μετά το «Υποσυνείδητο που βγήκε βόλτα από το παράθυρο» ο Γιάννης Ανδριώτης επιστρέφει με τις «Αποκαλύψεις» του. Με σύντομα αλλά πολύ περιεκτικά κείμενα εισχωρεί ακόμα περισσότερο στον πυρήνα της θεματικής του. Χρησιμοποιεί κι αναπτύσσει σκέψεις, συναισθήματα, παραισθήσεις, παραληρήματα, μεταφυσικά οράματα, όλα τα στοιχεία εκείνα που θα τον βοηθήσουν στη δύσκολη χαρτογράφηση των θεμάτων που τον απασχολούν.

Στο καινούργιο του βιβλίο το χαρακτηριστικό χιούμορ του συγγραφέα βρίσκεται πιο σπάνια. Όπου υπάρχει είναι σκληρό κι ειρωνικό. Πολύ πιο έντονα εμφανίζονται τώρα τα φανταστικά, υπερεαλιστικά στοιχεία που πλάθει η συνείδησή του.

Ο συγγραφέας μοιάζει να δοκιμάζει την αντοχή του στα καθημερινά κτυπήματα της ανάλωσης, της φθοράς, του θανάτου. Ταυτόχρονα να γάχνει με αγωνία για τη διαδρομή, μια διέξοδο προς το φως, την ισορροπία, την υποκειμενική του γαλήνη.

Μάριος Στράνης

• **ΝΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ**: «Στο χωριό και στην πόλη», εκδ. «Διαγώνιος», Θεσσαλονίκη 1986, σελ. 62.

Άνθη νοσταλγίας για την ήρεμη κι ανθρώπινη ζωή των παιδικών χρόνων στο χωριό, σε αντίθεση με το ξεπούλημα σάρκας, αξιών και συναισθημάτων που επιβάλλει η κακιά μάγισσα, η πόλη.

...Θυμάμαι τις κουρελούδες μπότες που έστρωνες σ' ολόκληρο το σπίτι τις πιο καινούργιες στο δωμάτιο των ξένων. Τώρα που θάρω του άπ-Δημήτρη φοβάμαι πως την πιο καλή μας κουρελού για μένα θα τη στρώσεις...

ΣΚ

• **ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΡΑΒΟΣ**: «Σονέτο του σκοτεινού θανάτου», Τυπογραφείο «Κείμενα», Αθήνα '86, έκδοση εκτός εμπορίου

Δίφυλλο μ' ένα σονέτο αφιερωμένο στα πενήντα χρόνια από την εκτέλεση του Φ.Γ. Λόρκα από τους φασίστες, τυπωμένο με την εξαιρετική φροντίδα που χαρακτηρίζει κάθε τι που βγαίνει από το τυπογραφείο «Κείμενα».

Φυσάει σκοτεινού θανάτου αέρας
και πού να είν' εκείνο τ' άσπρο σάλι
που σου 'ριξε όταν σ' έπαιρναν, η νύφη;
Σκυλί τρελό τα κόκκαλά μου γλείφει
και σ' άλλον κόσμο αρχίζει καρναβάλι.

ΣΚ

Άλλες εκδόσεις

- **ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ**: «Ρωγμές στη νύχτα». Θουκυδίδης 1986 (Ποιήματα πάνω σε σύγχρονα πολιτικά γεγονότα).
- **ΜΑΧΗ ΜΟΥΖΑΚΗ**: «Συνωμοτούν, οι μεταλλάξεις 1976 - 1986», Θουκυδίδης 1986. «Η ώρα της περηφάνιας 1968-1975», Θουκυδίδης 1986. «Λαμπρός ο Κόσμος (1964 ερωτικά 1980)», Θουκυδίδης 1986 (Επιτομές της μέχρι τώρα δουλειάς της γνωστής ζακυνθινή ποιήτριας).
- **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΑΜΠΑΒΙΛΑΣ**: «Το ημερολόγιο του Δόκτορος Π. (Μυθιστόρημα αξιώσεων στο στυλ του θρίλερ).
- **ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΖΑΝΕΤΑΚΗΣ**: «Όσο ακούω σε χρώμα». Πλέθρον 1985 (Ποιήματα).
- «**ΔΙΑΓΩΝΙΟΣ**» τριάντα χρόνια προσφοράς. Έκδοση Δήμου Θεσσαλονίκης (Πολύτιμη έκδοση τευχών και εκδόσεων της ανεπαύλητης «Διαγωνίου» που βγάζουν στη Θεσσαλονίκη ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Κάρολος Τσιζεκ και ο Νίκος Νικολαΐδης).
- **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ**: «Κριτική του βιβλίου». Εκδόσεις των φίλων 1986 (Σειρά εμπειρισταμένων φιλολογικών κριτικών όπου κρίνεται και το έργο του Νίκου Λαδά και της Ρούλας Μελίτα).
- **ΑΘΗΝΑ ΓΕΩΡΓΑΝΤΑ - Γ.Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ**: «Αθηναϊστίδα κείμενα του Βαλαωρίτη II». Ηράκλειο 1986 (Ανάτυπο από το περιοδικό «Παλίμψηστον», τεύχος 3).
- **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ**: «Μαθηματικές σκέψεις» 1986 (Μελέτη πάνω στη φιλοσοφία των μαθηματικών).
- **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ**: «Η Ζάκυνθος στον πόλεμο 1940-41» 1985 (Ιστορία των πολεμικών γεγονότων της Ζακύνθου από τις 28 Οκτώβρη 1940 μέχρι 1 Μάη 1941).
- **ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΝΑΓΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ**: «Κουσέρτο με χαμηλωμένα φώτα». Εμαε 1986 (Ποιήματα).
- **ΔΕΛΤΙΟ ΕΡΑΛΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**. Αριθμός 6, Αθήνα 1986 (Επιστημονικές μελέτες σε θέματα καταγωγής ελληνικών οικογενειών όπου μελετώνται και πολλές ζακυνθινές).
- **ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ**: «Το χρονικό ενός αγώνα». Β' τόμος. Γνώση 1986 (Αναμνήσεις πάνω στα ιστορικά γεγονότα της Ελλάδας στην περίοδο 1943-1945).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΟΥ ΤΕΥΧΗ 9-12

Εν πλώ	
Προς αναγνώστας	2, 98, 186
Τριβόλοι (επιμέλεια: Διον. Βίτσος)	2, 98, 186
	3, 99, 187
ΠΟΙΗΣΗ	
Ανδρέας Αγγελάκης : Η επιστροφή του δολοφόνου	40
Ανακρέων : Δέκα αποσπάσματα (απόδοση: Διον. Σέρρας)	35
Γιάννης Βαρβέρης : Η ηλεκτροκίνηση των τρόλεϋ την Παρασκευή • Δεσποινίδες για κυρίους μοναχικούς	118
Χάρης Βλαβιανός : Αμυντικές λαβές • Συλλυπητήρια	121
Σπύρος Βλέτσας : Λεπτομέρειες	82
Κωστής Γκιμοσούλης : Από το «Στόμα κλέφτης»	250
Γιάννης Γκούμας : Αίμα κι ύδωρ • Ελβετικά ρολόγια	82, 250
Μαρί Γκούσκου : Κλαγγές • Κερκόπορτα	120
Στάθης Γουργουρής : Ο πατέρας μου • Οι χάντρες • Σκέψη	46
Αγγελής Δίπλας : Ο-δύτης • Μέρες • Εντελούς λόγου αντίφωνο	81
Αγγελική Ελευθερίου : (άπιπλα)	197
Δημήτριος Ζήνος : Φιλομαθής και βιβλιοπώλης	230
Γιάννης Κακουλίδης : Από το «Ωραία μπλε»	250
Γιώργος Κακουλίδης : Από το «Λίμπερτυ»	250
Άγγελος Καλογερόπουλος : Ελένη	82
Θάνος Κανδύλας : Υπέρ των φίλων	42
Τάσος Καπερνάρος : Απολογία μιας βρύσης που στάζει	196
Παναγιώτης Καποδίστριας : Ως έμελλε	36
Γιώργος Καραβασίλης : Και συ κατέβαινες αρχαία ιέρεια • Φαγιάντσες	194
Διονύσης Καρατζάς : Χρονικό • Μια αστραπή κι η σιωπή	43
Βαγγέλης Κάσσο : Στο τέλος του παραμυθιού • Από τα χείλη μου κρέμεσαι	43
Κυριακή Κοντομίχαλου : Ένα τρένο	250
Γιώργος Κυθραιώτης : Οδηγίες προς ναυτιλομένους	42
Βασίλης Λαζανάς : Αρχαία ελληνικά επιγράμματα εμπνευσμένα από τα νησιά του Ιονίου	113
Χρίστος Λάσκαρης : Εκτεθειμένος	250
Χρήστος Λεττονός : (άπιπλα)	119
Ζώης Μάναρης : Ακτινογραφία εντόμου	195
Νίκος Μάνθος : Γράμματα στη Δανάη και άλλα ποιήματα	82
Δημήτρης Μαρουσόπουλος : Αυτοβιογραφία	195
Γιώργος Μιχάκης : Το φυλάκιο • Το κάλεσμα • Η παγίδα	42, 250
Χόρχε Λουί Μπόρχες : Δεκαεπτά χαϊκού (απόδοση Σαράντης Αντίοχος)	47
Βασίλης Μπούτος : Από το «Χειρονομίες ντροπής»	250
Χρήστος Μπράβος : Παραλογή	250
Δημήτρης Παλούκης : Σε περίπτωση αυτοδικίας • Με τα σκουλήκια	81
Χρίστος Ρουμελιωτάκης : Les filles de Strasbourg • Μάγδα '85	195
Ελευθερία Σαπουντζή : Ελένη 1937	197
Νίκος Σπάνιας : 12 πολιτικοδρασκευτικά ποιήματα	38
Πάνος Σταδογιάννης : Τρία από τα πολλά σώματα της μυχής • Τρεις φωτογραφίες με την Κατερίνα	44
Μάκης Τζιλιάνος : Ο Άι-Γιώργης	45
Ανδρέας Φουσκάρινος : Το ποτάμι • Ο θρίαμβος του στρατηγού Βελισαρίου	41
Μάριος Χάκκας : Δύο ανέκδοτα ποιήματα	210
Αργύρης Χιόνης : Από το «Σαν τον τυφλό μπροστά στον καθρέφτη»	250
Ντίνος Χριστιανόπουλος : Αρχαία ελληνικά επιγράμματα	116
Karl Vennderg : Μονάχα όχι η ίδια μοναξιά (απόδοση: Μεσεβρινός)	53
ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ	
Μάρκος Αλβέρτης : Ένα φτηνό άχρηστο καναρίνι • Δυο νεκροφόρες	62, 63
Αλέξης Αρβανιτάκης : Το πορτραίτο • Από το «Γράμματα στο Μάριο»	59, 250
Διονύσης Βίτσος : Λογοτεχνικά περιοδικά και Λογοτεχνικά σαλόνια • Το χορόδραμα των εκατομμυρίων • Χοροδράματος συνέχεια...	6, 105, 192

Νίκος Γιαλούρης: Εν Αιγαίω πελάγει	8, 102, 190
Διονύσιος Ζήβας: Συνάντηση	56
Τάσος Καπερνάρος: Με τη φάρμα ή με 28 δολάρια και 12,5 σέντς; • Αφιερωμένο εξαιρετικά	104, 187
Καίτη Καραγεώργου: Συνέβη...	10
Μαρία Καραμαλίκη: Ο σαπικός Άγγελος Καντούνης και η θέση του απέναντι στα ντόπια κόμματα της εποχής του	65
Κατερίνα Καρπινάτο: Δημήτριος Ζήνος — Ζακύνθιος λόγιος του δεκάτου έκτου αιώνα	228
Πιερρίνα Σπ. Κοριατοπούλου: Ένα γράμμα από το Παρίσι για τη «Γυναίκα της Ζάκυθος»	193
Κώστας Κωτούλας: Όταν οι γυναίκες... • Αγαπητή Ροζίτα • Ποιος Έρωτας...	4, 100, 188
Έρση Λάγκε: Ανάποδος χρόνος • Το διήγημα	198, 202
Ρούλα Μελίτα: Σύλβια Πλαθ — Ύπαρξη και ποίηση, μια πορεία προς το θάνατο	231
Ν. Γ. Μοσχονάς: «Κοινωνιολογική Εραλδική», ένας επιστημονικός κλάδος κυοφορείται	238
Ζωή Α. Μυλωνά: Το καθολικό της Μονής της Παναγίας της Σκοπιώτισσας στη Ζάκυνθο	70
Γιάννης Ρηγόπουλος: «Τα παράθυρα» — Η εξέλιξη ενός εικονογραφημένου μοτίβου	173
Ζήσιμος Χ. Συνοδινός: Ξεφυλλίζοντας τα περιοδικά του περασμένου αιώνα «Πανδώρα» και «Χρυσάλλιδα»	163
Πέτρος Τατσόπουλος: Ένα προικισμένο άτομο	54
Alberto Moravia: Μπόρχες, ο Αλεξανδρινός • Συνέντευξη στο περιοδικό Panorama (απόδοση: Άρης Κλάδης-Άννα Αθανασιάδου)	48, 107
Wolf Wonratschek: Τρία διηγήματα (απόδοση: Σπύρος Καρυδάκης)	49

ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ

1. Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ: «Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΘΟΣ»	
• Γ.Π. Σαββίδης: Εισήγηση σε μια νέα ανάλυση της «Γυναίκας της Ζάκυθος»	11
• Διονύσιος Σολωμός: Η Γυναίκα της Ζάκυθος ή Όραμα του Διονυσίου Ιερομόναχου, εγκάτοικου εις ζωκλήσι Ζακύνθου	16
• Louis Coutelle: Formation poétique de Solomos (1815-1833), απόσπασμα (μετάφραση: Δημ. Αγγελάτος)	29
• Δημήτρης Αγγελάτος: Για τη «Γυναίκα της Ζάκυθος» του Δ. Σολωμού	31
2. ΖΑΚΥΝΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ	
• Νικόλαος Α. Λούντζης: Ιστορικοί και ιστοριογράφοι της Ζακύνθου	122
• Μαριάννα Κολυβά-Καραλέκα: Το Ιστορικό Αρχείο Ζακύνθου. Προβληματική για την αποκατάσταση και ανασύσταση του Αρχιεπιφυλακείου	134
• Κλαίρη Σκανδάμη: Η βιβλιογραφία της «Ιστορίας της Ζακύνθου» του Λ. Ζών	140
• Δημήτρης Αγγελάτος: Αναφορικός—Αυτο-αναφορικός λόγος. Παράλληλη ανάλυση του ιστορικού και του λογοτεχνικού-ποιητικού κειμένου. Π. Χιώτης: Ιστορία του Ιονίου Κράτους — Δ. Σολωμός: Η Γυναίκα της Ζάκυθος	151
• Π. Χιώτης: Περί χειρογράφων	155
• Ν. Κατραμής: Η εν Ζακύνθω δημοτική γλώσσα	157
• Χειρόγραφα και φωτογραφίες του Λ.Χ. Ζωή	139, 145-150, 162

3. ΜΑΡΙΟΣ ΧΑΚΚΑΣ

• Χρονολόγιο Μάριου Χάκκα	205
• Θανάσης Κ. Κωσταθάρας: Η ποιητική κατάθεση του Μάριου Χάκκα. Μια αφηγηρία και μια μετατόπιση (Μαζί μ' ένα φιλολογικό υστερόγραφο)	206
• Βαγγέλης Χατζηθασαλιού: Η ανανέωση του ρεαλισμού. Εφαρμογές στο «Κοινόβιο» του Μάριου Χάκκα	211
• Κ.Γ. Παπαγεωργίου: Ο ποιητής Μάριος Χάκκας. Σημειώσεις για το «Όμορφο Καλοκαίρι»	214
• Μαργαρίτα Μέλιπεργκ: Σημειώσεις πάνω στον «Μπιντέ» και έξι μεταφράσεις του	218
• Βαγγέλης Κάσσο: Μάριος Χάκκας: Η ξαφνική ωρίμανση ενός συγγραφέα	222
• Μάριος Χάκκας: Αποσπάσματα από το βιβλίο «Το Κοινόβιο»	224
• Έρση Λάγκε: Ένα διήγημά μου γραμμένο για το Μάριο και βασισμένο στις αναμνήσεις μου-μας	225
• Κατερίνα Γλυκοφρύδη: Ο Μάριος, εμείς κι οι εποχές του χρόνου πλην μιας	226

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

• Δωροθέα Dumoulin-Λυκούρεση: Μια ζακυνθινή εικόνα στο Morsbach της Γερμανίας	79
---	----

• Ε' Διεθνές Πανόνιο Συνέδριο — Δυο σημαντικές εκδόσεις	83
• Μανόλης Βλάχος: Η ζωγραφική του Νίκου Γιαλούρη	175

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

• Γιάννης Βίτσος: Νομαρχιακές δαπάνες	99
• Ν. Φωτόπουλος: Απάντηση για το «Χορόδραμα των εκατομμυρίων»	239

ΔΙΣΚΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Επιμέλεια: Γιάννης Αγγελάτος	85,176
------------------------------	--------

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Δημήτρης Αγγελάτος: Γ. Κυθραιώτη «Πνευμονοκονίαση» • Νίκου Καλταμπάνου «Η Νέα Κριτική. Η πλάνη του «αντικειμενισμού» στη λογοτεχνική θεωρία»	179, 248
Διονύσιος Βίτσος: Γ. Ανδρειωμένου «Η συμμετοχή του Ανδρέα Κάλβου στα επαναστατικά και Φιλελληνικά κινήματα της εποχής του» • Μιχάλη Μοδινού «Μύθοι της ανάπτυξης στους τροπικούς»	91, 92
Σπύρος Καββαδίας: Λ. Πολίτη «Γύρω στο Σολωμό» • Μαρίας Βρέλλη-Ζάχου «Η ενδυμασία στη Ζάκυνθο μετά την Ένωση (1864-1910)» • Κ.Δ. Κονταξή «Η ανταλλαγή δώρων στην παραδοσιακή κοινωνία του Πόντου»	88, 178
Τάσος Καπερνάρος: Ηλία Κεφάλια «Τα φύλλα του νερού»	180
Σπύρος Καρυδάκης: Τάσου Μουζάκη «Υπεραφθονίες» • Δημήτρη Κρουσταλία «Πόλεις ελαχίστου φωτός» • Δημ. Κρανιώτη «Τχνη» • Διονύση Καρατζά «Χρώματα Φωνήεντα» • Δημ. Νικολιτσέα «Κύκλιο αίμα» • Στέφανου Κατή «Νυχτερινό ενυδρείο» • Γιώργου Σεφέρη «Η ποίηση στον κινηματογράφο» • Σταύρου Αντωνίου «Ο συγγραφέας φοβάται το θάνατο»	89, 90, 91, 92, 180, 246
Βασίλης Λαζανάς: Νίκου Λαδά «Αστροβατεί»	240
Διονύσιος Σέρρας: Γιάννη Βαρβέρη «Ο θάνατος το στρώνει» • Βάσιας Τσώνη «Ο μύθος της επιδερμίδας ή (Αδέατη και παρούσα)» • Θανάση Βενέτη «Τα προσωπεία» • Διονύση Ρώμα «Ποιήματα» • Έρση Λάγκε «Αλλάχ Ακμπάρ, Από τα θάδη του κόσμου» • Γιάννη Καραβίδα «Διασταυρώσεις β'» • Μεσεβρινού «Επιστροφή στη Μεσημβρία β'» • Μάκη Αποστολάτου «Επιθιτόρων των Αγίων» • Μαρίας Μιστριώτη «Προσεγγίσεις» • Άλλες εκδόσεις	87, 89, 90, 93, 181, 242, 248, 249
Μάριος Στράνης: Γιάννη Ανδριώτη «Το υποσυνείδητο βγήκε βόλτα από το παράθυρο» • Αθαν. Νταουσάνη «Βουβοί τροπικοί»/«Γυμνό παρόν» • Γιώργου Σταθόπουλου «Σε ήχο πλάγιο» • Π. Βράιλα-Αρμένη «Φιλοσοφικά έργα, τόμος έκτος»	93, 179, 247
Διονύσιος Φλεμοτόμος: Αλέξη Αρβανιτάκη «Μόνα Λίζα» • Δημήτρη Λίβα «Κοντινό πλάνο» • D.H. Lawrence-P. Rentchnick «Δύο κείμενα για τον Edgar Allan Poe» • Rainer Maria Rilke «Η αγάπη και ο θάνατος του σημασιόφρου Χρ. Ρίλκε» • Μένη Κουμανταρέα «Η φανέλα με το εννιά»	90, 91, 92, 249

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Νίκος Γιαλούρης	τεύχος 11 (εξώφυλλο), 112
Μηνάς Μαυρικάκης	35, 39, 40, 41, 43, 44, 116-121
Ελένη Μωραΐτου	16
Γιώτης Παυλογιάννης	τεύχος 12 (εξώφυλλο)
Μάρκος Χολέβας	τεύχη 9-10 (εξώφυλλο)
Ladwig Salvador	28
Robert Sargint	78

(Τον πίνακα περιεχομένων συντάξε ο ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΣΕΡΡΑΣ)

το περιοδικό των βιβλίων!

- Για να μαθαίνετε ποιά νέα βιβλία εκκλήθηκαν και ποιά είναι το περιεχόμενό τους.
- Για να δημιουργήσετε το προσωπικό σας αρχείο με όλα τα βιβλία που κυκλοφορούν, χωρισμένα κατά πρόσωπα και κατά θέματα.
- Για να διαβάζετε τις πιο ζωντανές και ενδιαφέρουσες συνεντεύξεις, τα πιο ζωντανά και ενδιαφέροντα κείμενα.

Τώρα έχουν και τα βιβλία το περιοδικό τους!

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΙΑΒΑΖΩ

Κάθε τεύχος κι αφιέρωμα

κυκλοφορεί κάθε δεύτερη Τετάρτη

ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΠΟΨΗ

Πηνόδιον
ΑΘΗΝΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 1987

ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ: Τέσσερα ποιήματα ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: Μυθολογική και θεατρική πλοκή 'Απόπειρα άλλου προσηγορικού' ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΣΚΑΡΗΣ: Έξι ποιήματα ΑΝΤΕΙΑ ΦΡΑΝΤΖΗ: Πέντε γυναικείες φωνές WILLIAM BLAKE: Τέσσερα ποιήματα ('Απόδοση Γάλλου Μελάνος) Τ. Σ. ELIOT: Πρελούδια, I-IV ('Απόδοση Στέφανος Μπακατόρος) ΤΑΚΗΣ ΠΑΥΛΟΣΤΑΘΗΣ: Χρονογράφημα ΜΙΧΑΗΛ ΜΠΕΤΣΙΟΣ: Έξι ποιήματα ΓΙΑΝΝΗΣ ΖΟΥΓΑΝΕΛΗΣ: Είς μνήμην ΜΑΡΚΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ: Το θρησκευτικό τέλος μιας κοινωνοκρατικής πολιτείας ΝΙΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ: Δύο ποιήματα ΤΟ ΜΕΓΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ: Άντιφών ό Σοφιστής, Φοσιολόγος, Δημοτικό, Χαρίλαος Στουρνάς ΟΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ: Ποιήματα από συλλογές του 1986. *Ανθολογούνται: Α. Βουγιούκας, Β. Δανιήλ - Λαμπρινού, Μ. Μαιουράκου, Θ. Δ. Ντόκος, Γ. Χυτήρης ΕΝ ΠΑΡΟΛΩ: Βιβλιοκρισίες και σχόλια. Γράφουν: Γ. ΠΑΠΑΗΣ, Κ. ΠΑΛΑΝΗΣ, γιά βιβλία των: Τ. Γαλάτη, Ζ. Ζαζάλη, Θ. Βαλτινού, Α. Δαμιανίου, Δ. Άλεξίου.

3

αντί

Τό ζήτημα δέν είναι μόνο νά διαβάσετε «ΑΝΤΙ» αλλά νά μπορείτε ν' ανατρέχετε σ' αυτό σταθερά.

- Τό καλύτερο δώρο γιά σας καί τούς φίλους σας:
- Ένας πανόδετος τόμος τού περιοδικού «ΑΝΤΙ».

Η ELINDA ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΩ ΣΤΟ "ΤΡΑΙΝΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ"

Η ELINDA είναι η μεγάλη ελληνική βιομηχανία που παράγει και διαθέτει τις συσκευές IZOLA, ESKIMO, KELVINATOR, LUXOR κ.τ.λ.

Είναι ένας τεράστιος οργανισμός (με τζίρο που θα ξεπεράσει φέτος τα 10 δις δραχμές) ζωντανός και δημιουργικός, δυναμικός και πρωτοποριακός, με εντυπωσιακό παρόν κι ένα απόλυτα αισιόδοξο μέλλον.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΕΡΟΧΗ

Η ELINDA συνεχώς πρωτοπορεί στο χώρο της και εφαρμόζει όλες τις σύγχρονες μεθόδους έρευνας και παραγωγής με στόχο τη δημιουργία προϊόντων που ν' ανταποκρίνονται στις σημερινές απαιτήσεις των καταναλωτών με τίμια, σωστά, προσιτά και αξιόπιστα προϊόντα. Τα τμήματα Μελετών της σε συνεργασία με το Μάρκετινγκ συνεχώς ερευνούν τις τάσεις της αγοράς και σχεδιάζουν προϊόντα προσαρμοσμένα στο σύγχρονο τρόπο ζωής. Τελευταία δείγματα, οι ψυγειοκαταψύκτες της, οι εντοιχιζόμενες συσκευές, οι κεραμικές κουζίνες κ.τ.λ.

Η ΔΟΥΡΥΦΟΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η ELINDA σε συνεργασία με τη σοουηδική LUXOR ξεκίνησε τη δορυφορική εποχή της τηλεόρασης στην Ελλάδα.

Μέχρι σήμερα, έχει εγκαταστήσει δεκάδες δορυφορικές κεραίες LUXOR και είναι έτοιμη να υποδεχθεί το μέλλον.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

Η ELINDA είναι στην πρώτη γραμμή για την ανάπτυξη της χώρας συμβάλλοντας σε πολλούς τομείς.

• ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Σήμερα η ELINDA δίνει εργασία σε πάνω από 1.600 ανθρώπους.

• ΕΞΑΓΩΓΕΣ

Η ELINDA εξάγει προϊόντα της και εκπροσωπεί το ελληνικό όνομα στο εξωτερικό συμμετέχοντας σε παγκόσμιες εκθέσεις, όπως αυτή της Κολωνίας, όπου ανταγωνίζεται, δίπλα-δίπλα, έξενες διεθνείς φίρμες.

• ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Μέσα στα πλαίσια 5ετούς προγράμματος, η ELINDA, άρχισε επενδύσεις ύψους 1,5 δις δραχμών.

• ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ

Η ELINDA είναι πάνω στο «τραίνο της τεχνολογίας» και έχει τις προϋποθέσεις να συμβάλει και σε χώρους τεχνολογικούς πέρα από τις ηλεκτρικές συσκευές.

*Όπως είναι γνωστό η ELINDA

επιλέχθηκε να συμβάλει στην κατασκευή των ταμειακών μηχανών εφοκονομίας πολύ και πολύτιμο συνάλλαγμα για τη χώρα.

• ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ

Η ELINDA δεν έχει μόνο το μεγαλύτερο δίκτυο πωλήσεων, έχει και το μεγαλύτερο δίκτυο τεχνικής εξυπηρέτησης σ' όλη την Ελλάδα και θρίσκειται παντού για γρήγορη και υπεύθυνη εξυπηρέτηση κατοχυρώνοντας το δικαίωμα του καταναλωτή να αγοράζει συσκευές και υποστήριξη και δημιουργώντας σωστή καταναλωτική συνείδηση.

Η ELINDA ΣΗΜΕΡΑ, Η ELINDA ΑΥΡΙΟ

Σήμερα, 7 στα 10 ελληνικά νοικοκυριά έχουν τουλάχιστον μία συσκευή ELINDA (IZOLA, ESKIMO, KELVINATOR, LUXOR κ.τ.λ.) αλλά το σημαντικότερο είναι ότι η ELINDA προχωράει με γρήγορους ρυθμούς.

Σχεδιάζει νέα προϊόντα, προγραμματίζει να μπει σε νέες αγορές και ταυτόχρονα οργανώνεται με σύγχρονες μεθόδους ώστε να παραμένει ένας ζωντανός οργανισμός και να ανταποκρίνεται συνέχεια στην καθολική επιθυμία για ανάπτυξη, υλοποιώντας στόχους οικονομικούς, κοινωνικούς, εθνικούς. Η ELINDA έχει ένα μεγάλο σήμερα αλλά ακόμα μεγαλύτερο αύριο.

IZOLA

ESKIMO

ELINDA

Kelvinator

LUXOR

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΛΩΝ ΠΡΟΘΕΣΕΩΝ

Σχεδία

ΕΚΚΥΚΛΗΜΑ

επιδεωρση για το θεατρο

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΡΟΥΓΑ

τοπική εφημερίδα της Ζακύνθου

η κριτική
και το βλέμμα της επαχίας
πάνω σε κάθε στιγμή της ζωής

θεατρο παραθεση

ομπρελα
γραμματα τεχνες πολιτισμος

ΜΕΙΟΝ

περιοδικο για κρισιμες ωρες

ΝΕΕΣ

ΤΟΜΕΣ 8

στη σκέψη στα γράμματα στις τέχνες

Λοιόγραμμα στη λογοτεχνία της Γερμανικής Λαοκρατικής Δημοκρατίας

Νίκος Ανδρουτσόπουλος

ΠΕΜΠΤΗ ΕΠΟΧΗ

Ποιήματα

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1986

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Αποκλειστικά από το
συγγραφέα τηλ: 5238812
5222531

LUXOR satellite

Η τηλεόραση της Δορυφορικής Εποχής

Η LUXOR Satellite είναι η δορυφορική τηλεόραση από την Σουηδία που είναι έτοιμη να φέρει όλο τον κόσμο σπίτι σας. Πολύ σύντομα, όταν όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά κράτη θα στείλουν τηλεοπτικούς δορυφόρους, εσείς με τη LUXOR Satellite (με την προσθήκη μιας πλακέτας και την κατάλληλη αντένα-κεραία) θα «είστε στο κέντρο του κόσμου».

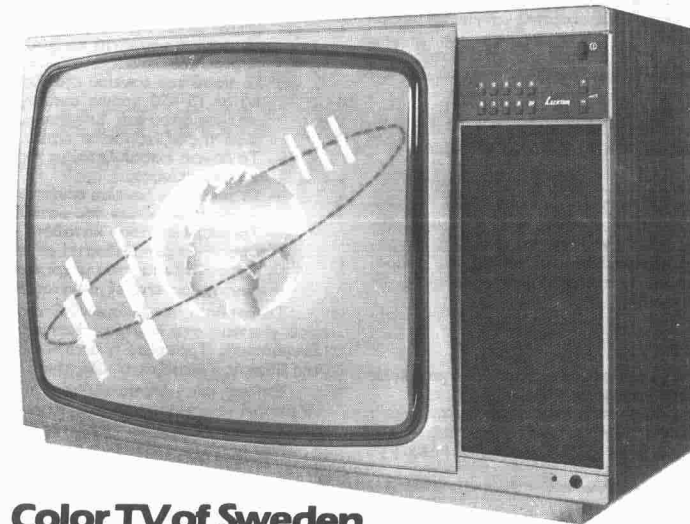
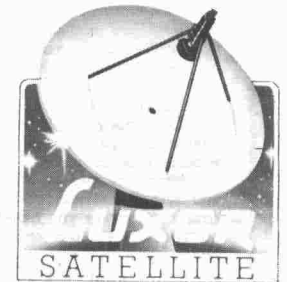
Αγοράστε τη LUXOR Satellite σήμερα.

- Έχει μικροκομπιούτερ που ελέγχει την απόδοση και τη λειτουργία 55 φορές το δευτερόλεπτο.
- Έχει σύστημα APS (αυτόματο σταθεροποιητή εικόνας).
- Προσαρμόζει αυτόματα το κοντράστ της εικόνας στο φωτισμό του δωματίου.
- Σβήνει αυτόματα μόλις τελειώσει το πρόγραμμα.
- Έχει:
  - Οθόνη blackstripe.
  - Τέλεια γεωμετρία εικόνας.
  - Δυνατότητα επιλογής 100 καναλιών (Από αυτά τα 30 μπαίνουν στην μνήμη).
  - Σύστημα αυτοπροστασίας από βλάβες.
  - Γίνεται στερεοφωνική. Έχει ήχο Hi-Fi.
  - Είναι έτοιμη για Teletext.
  - Γίνεται ενσύρματη (Cable T.V.).

Δείτε αυτή τη μοναδική τηλεόραση επίτευγμα της Σουηδικής τεχνολογίας. Η τιμή της είναι εκπληκτική.

Η LUXOR Satellite εκπροσωπείται στην Ελλάδα από την ELINDA, την μεγαλύτερη βιομηχανία ηλεκτρικών συσκευών, που διαθέτει και το πανελλήνιο ELINDA σέρβις.

2 ΧΡΟΝΙΑ ΕΓΓΥΗΣΗ

Color TV of Sweden

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ Α.Ε.

Μια λύση στο στεγαστικό σας πρόβλημα

Το ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ της ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ σας εξασφαλίζει ένα μακροπρόθεσμο στεγαστικό δάνειο παράλληλα με τη σωστή αποταμίευση των χρημάτων σας.

Έτσι αν θέλετε να χτίσετε ή να αγοράσετε, να επισκευάσετε ή να επεκτείνετε την κατοικία σας αλλά ακόμη και την επαγγελματική σας στέγη, δεν έχετε παρά να επισκεφθείτε το Κεντρικό μας Κατάστημα, Σταδίου 29 Αθήνα ή ένα από τα 430 καταστήματα της ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, που μας πρακτορεύει σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Εκεί έχουν μια λύση για σας από μας.

Κάνοντας μια κατάθεση στο ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ εξασφαλίζετε:

- Στεγαστικό δάνειο που καλύπτει μέχρι και το 50% της αξίας του ακινήτου, που σας ενδιαφέρει.
- Χορήγηση του δανείου απαλλαγμένη από έξοδα νομικού και τεχνικού ελέγχου, που βαρύνουν την Τράπεζα.
- Κατάθεση που εξασφαλίζει τόκο δύο φορές το χρόνο με ανατοκισμό.
- Απαλλαγή των τόκων από φόρους.
- Ευχέρεια ανάληψης της κατάθεσής σας, όποτε θέλετε.

Και οπωσδήποτε

Σας παρέχει τη δυνατότητα να διαπραγματευθείτε καλύτερες τιμές αγοράς ακινήτων, αφού θα διαθέτετε περισσότερα μετρητά.

Μπορείτε να συμπληρώσετε και να καταθέσετε την αίτηση ανοίγματος λογαριασμού, που υπάρχει σε κάθε κατάστημα της ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ κάνοντας συγχρόνως και μια κατάθεση οποιουδήποτε ποσού. Έτσι έχετε τη λύση στο χέρι σας, εφόσον είστε γραμμένοι στο ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ της ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ.

Δεν είναι απαραίτητο κάθε μήνα να καταθέτετε το ίδιο ποσό, αλλά μπορείτε να ακολουθείτε ένα σταθερό ρυθμό, έτσι ώστε κάθε εξάμηνο να γίνεται κατάθεση περίπου όμοια.

Δυσανάλογες όμως καταθέσεις στον τελευταίο χρόνο πριν τη χορήγηση του δανείου μπορεί να μη ληφθούν υπόψη.

ΓΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟΥ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΥ

Το Στεγαστικό Ταμειτήριο της ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ λειτουργεί με βάση ειδικές κρατικές αποφάσεις πολύ ευνοϊκές για τους καταθέτες. Είναι θεσμός διεθνής και έχει την έννοια της προγραμματισμένης αποταμίευσης με σκοπό την αγορά, βελτίωση, επέκταση ή αποπεράτωση οικοδομής. Οι γενικοί όροι είναι οι εξής:

Καταθέσεις:

- Δικαιούχοι καταθέσεων και δανειοδότησης είναι μόνο φυσικά πρόσωπα.
- Καταθέσεις γίνονται δεκτές σε δραχμές.
- Οι καταθέσεις είναι κατ' αρχή μηνιαίες με κατώτατο όριο δρχ. 12.000 το εξάμηνο. Έχει ό-

μως ο καταθέτης το δικαίωμα να καθυστερήσει δόσεις μέχρι 6 μήνες, τις οποίες πρέπει να καταβάλει στο επόμενο 12μηνο.

Επιτρέπεται επίσης να κατατεθεί όλο το ποσό μαζί σε μια δόση, καθώς επίσης να κατατίθενται κατά καιρούς διάφορα ποσά επί πλέον των καθοριζόμενων δόσεων.

Ποσά που κατατίθενται στο τέλος της περιόδου και είναι δυνασανάλογα μεγάλα σε σχέση με τις τακτικές καταθέσεις δεν λαμβάνονται υπόψη για τον υπολογισμό του ποσού του δανείου.

Οι αναλήψεις είναι ελεύθερες, αν όμως ξεπεράσουν το 25% του συνολικού ποσού των καταθέσεων συνετάγονται απώλεια του δικαιώματος δανειοδότησης.

- Η διάρκεια της κατάθεσης με δικαίωμα δανείου είναι το λιγότερο 2 χρόνια για καταθέσεις σε δραχμές.
- Ανώτατο ποσό κατάθεσης είναι εκείνο που δίνει δικαίωμα δανείου μέχρι δρχ. 3 εκατ. για καταθέσεις σε δραχμές.
- Το επιτόκιο ορίζεται κάθε φορά με απόφαση των αρμοδίων κρατικών αρχών (σήμερα 15%).
- Ο λογαριασμός πιστώνεται με τους τόκους δύο φορές το χρόνο (κάθε 16 Ιουνίου και 16 Δεκεμβρίου) ή κατά την εξόφληση.

Δάνεια:

- Δάνειο χορηγείται για αγορά, βελτίωση, επέκταση, ανέγερση ή επισκευή κατοικίας ή Καταστήματος. (Για την αγορά μόνο οικοπέδου δεν χορηγείται δάνειο).
- Το ύψος του δανείου καθορίζεται ως εξής:
  - το 100% της κατάθεσης μετά τα 2 χρόνια
  - το 125% της κατάθεσης μετά τα 3 χρόνια
  - το 150% της κατάθεσης μετά τα 4 χρόνια
- Το δικαίωμα δανείου διατηρείται μέχρι ένα χρόνο μετά την εξόφληση του λογαριασμού ή τη μείωσή του κατά τα 3/4 του μεγίστου υπολοίπου του.
- Το ποσό του δανείου εξοφλείται τοκοχρεωλυτικά σε 15—20 χρόνια ανάλογα με την περιοχή του ακινήτου και δεν μπορεί να ξεπεράσει το μισό της αξίας του ακινήτου.
- Το δάνειο ασφαλίζεται με πρώτη υποθήκη πάνω στο ακίνητο.
- Οι τόκοι του δανείου εκπίπτονται από το φορολογητέο εισόδημα του καταθέτη.
- Το δικαίωμα του καταθέτη για δανειοδότηση μπορεί να μεταβιβαστεί σε οποιοδήποτε μέλος της οικογένειάς του μέχρι και δεύτερου βαθμού συγγενείας είτε εξ αίματος είτε εξ αγχιστείας.

Το άνοιγμα των λ/σμών Στεγαστικού Ταμειτηρίου γίνεται στο Κεντρικό Κατάστημα της Εθνικής Στεγαστικής Τράπεζας ή σε οποιοδήποτε κατάστημα της Εθνικής Τράπεζας σ' όλη την Ελλάδα.

Επίσης και για οποιαδήποτε πληροφορία το κοινό μπορεί να απευθύνεται στο Κεντρικό μας Κατάστημα, Σταδίου 29 ή στα Υποκαταστήματα της Εθνικής Τράπεζας.

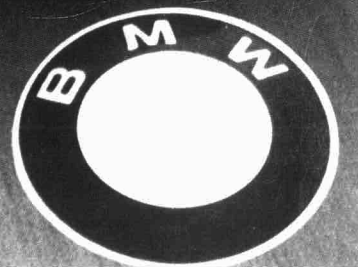

Από τις εκδόσεις
της Εθνικής Τραπέζης
της Ελλάδος
και του Μορφωτικού της
Ιδρύματος

Όλα τα μοντέλα ΕΤΟΙΜΟΠΑΡΑΔΟΤΑ
ΑΦΟΙ ΚΟΡΦΙΑΤΗ

ΘΗΣΕΩΣ 254 • ΤΗΛ. 9417075 9417079